

ULEÅBORGS LÄN.

FÖRSTA DELEN.

ANTECKNINGAR

OM

UTSJOKI, ENARE och SODANKYLÄ

AF

P. W. AURÉN.

Uleåborgs län.

Resedagboksanteckningar i länet

samt

under 12 års tjänstgöring i Lappmarken

af

P. W. Aurén.

Uleåborg 1894.

Uleåborgs Tryckeri-aktiebolagets tryckeri.

Inför offentligheten lämnas värdsamt härmed på ort och ställe gjorda anteckningar om våra aflägsnaste byggheder Utsjoki, Enare och Sodankylä socknar.

Min afsigt är, att såvidt min för länge sedan brutna hälsa det medger, offentliggöra dylika anteckningar icke allenast vidkommande de öfriga Lappmarkens församlingar, utan ock andra orter af länet.

Uleåborg i Maj 1894.

P. W. A.

I.

En resa från Rovaniemi till Alten år 1867.

Den 8 Juli reste jag från Rovaniemi i båt uppför Ounasjoki älf till Kittilä kyrka. Med undantag af »Niva», en liten fors mellan Hiukka och Nikkilä gårdar i Nivankylä, flyter älfven som lungvatten 25 verst = 26,7 kilometer från Rovaniemi kyrka uppåt, hvar efter forsarne börja spänna emot. Svårast bland dessa äro mellan Rovaniemi och Kittilä kyrkor Aapiskoski, Marraskoski och Molkonkängäs. Härtill förekomma ännu en talrik mängd mindre forsar, som sammansummerade göra Ounasjoki till en ganska mödosam kommunikationsled uppför.

Ounasjoki har sina källor i Enontekis Lappmark och sitt namn af sjön Ounasjärvi, vid hvars strand Enontekis församlings kyrka är belägen. Afståndet mellan Rovaniemi och Enontekis kyrkor, hvilket mäter längden af Ounasjoki älf, utgör i det närmaste 300 kilometer. Ifrån Rovaniemi har man först att passera 5—6 kilom. genom ett vackert ängsfält, genomskuret af en mängd smala sund. Detta ängsfält, som består af större och mindre holmar, bär ett kollektivt namn af »Ylikylänjärvi», antydande att trakten ursprungligen varit en sjö, hvaraf ängsholmarne

småningom bildats genom den slamjord, som nedflutit utför Ounasjoki och Kemi älfvar, hvilka här sammanlöpa nästan rätlinigt mot hvarandra.

Af Ounasjoki älf's förnämsta tillflöden antecknas här följande:

Cirka 21 kilom. från Rovaniemi kyrka infaller ifrån höger *) Sinettäjoki ifrån Sonkajärvi genom Sinettäjärvi; Sinettäjoki är farbar med båt i hela dess längd, som är cirka 17 kilometer. Vid Sinettäjoki inlopp i Ounasjoki finnes ett mindre sågverk, »Sinettä såg», anlagdt omkring år 1770 af prosten i Rovaniemi Esaias Fellman och fänriken Clementjeff. Sågen är s. k. »våld värks» tvåramig, numera mycket förfallen. Utom dess anläggare har verket haft följande ägare: sjökapt. I. Fellman, handlandene Jakob och Isak Fellman i Uleåborg, handlanden Anders Kurth i Torneå och äges f. n. af landthandlanden L. Tichanoff i Rovaniemi. I och för stockfångsten har sågen ett utmärkt läge, ty stock kan med bekvämlighet hit flötas utmed hela Ounasjoki med dess många tillflöden, hvarutom sågen har den stora fördelen att tätt invid äga en utmärkt bassin för samling af stock.

Från samma sida infaller nedanom Tapio by en mindre å, Luonujoki och strax ofvanom nämnde by från vänstra sidan Norvajoki ifrån Norvajärvi sjö, samt högre upp från samma sida Toramojoki från Toramojärvi. Ungefär här midtemot infaller Marrasjoki från Marrasjärvi sjö, hvarvid Marrasjärvi by, med dess stamhemman Rauhala, Kallo och Ollila äro beläg-

*) Höger och vänster beteckna vi här, som allmänt brukligt är, i den ställning då man reser utför strömmen.

na. I Marrasjärvi faller Taapajoki ifrån Taapajarvi inom Öfvertorneå socken. Med en lätt båt kan man färdas från Ounasjoki uppför Marrasjoki och Taapajoki till Taapajarvi; resan upptar två mycket flitigt använda långa sommark dagar. Taapajoki genomstryker med hela sin längd — cirka 26 kilom. — vidsträckt och i allmänhet goda kronoskogar. För stockflötning är ock Taapajoki med sin raka sträckning och sina höga stränder synnerligen lämplig. Den trakt, som Marrasjoki genomskär, är rik på ängsodlingsmark, många tusen tunnland goda kärr och inror, som medels dikning, och vattenuppdämning kunna bringas till gräsbärande fält.

Med förbigående af mindre bäckar, möter sedan från vänster Meldausjoki, omkring 53 kilom. från Rovaniemi kyrka. Meldausjoki faller ur Unarijärvi sjö inom Södankylä socken. Unarijärvi är känd såsom godt fiskevatten, isynnerhet dess sik och mjukor äro delikata. Vid Meldausjoki inflöde i Ounasjoki finnes äfven ett mindre sågverk, anlagdt år 1843 af handlauden i Uleåborg, Isak Fellman E:son m. fl. Sågen är numera ombyggd och därvid förvandlad till ett tidsenligare värk af dess nuvarande ägare, kommerserådet J. G. Bergbom i Uleåborg.

Tillägga vi ännu Molkojoki, infallande från väster, cirka 9 kilom. ofvanom Alajääskö gästgifveri och Kallo—Lainiojoki, förenade från höger cirka 11 kilom. ofvanom Alakylä by inom Kittilä socken, så äro de förnämsta af Ounasjoki älfs tillflöden nedanom Kittilä kyrka uppräknade.

Afståndet mellan Rovaniemi och Kittilä kyrkor, mätt utefter Ounasjoki, utgör cirka 171 kilom.

När man rest cirka 17 kilom. från Rovaniemi kyrka uppför Ounasjoki, träder man inom ett byalag, Ounasjoki by, som sträcker sig ända till Kittilä sockens gräns och som mäter en längd af 79 kilometer. Denna bys areal utgör cirka 25 kvadrat mil = 2,856 kv. kilom. eller 53 geogr. kv. mil, något större än Joniska öarne, ehuru bebodd af en ojämförligt mindre folkmängd. Emellertid är det nöjsamt att här anteckna huruledes denna vidsträckta by äfven i odlingsväg tagit raska steg framåt, i det flere nybygghemman årligen uppstå. Befolkningen är ock synnerligen rask och företagsam.

I Kittilä, dit jag anlände den 11 Juli, sammanträffade jag med provincialläkaren D:r J. N. Toppelius, numera innehafvande samma tjänst i Ekenäs distrikt. Vi beslöto då att tillsammans företaga en resa upp till Norges ishafskust. Forstupsyningsman Ström, stationerad i Kittilä, beslöt att följa oss, åtminstone fram till Utsjoki.

Den 13 bröto vi upp och tågade sa af i egen båt först uppför Ounasjoki och vidare uppför dess tillflöde Syvätepastojoki och anlände natten mot den 16:de till Pulju hemman, omkring 75 kilom. från Kittilä kyrka.

Vår resplan var att via Enare, Utsjoki, Tanamynde och Hammerfaest komma till Alten samt därför göra en fjällvandring öfver till Karasjok till Utsjoki o. s. v. tillbaka igen. Hur vår beramade fjällvandring sedermera aflopp, framgår ur berättelsen längre fram.

Å Pulju hemman, som är det nordligast belägna och måhända det förmögnaste i Kittilä socken, åtmin-

stone hvad folk- och fämängden beträffar, ty af det senare slaget födas 50 kor jämte annan boskap i samma förhållande äfvensom ett stort antal renar, nödgades vi dröja hela 8 dagar i för anskaffande af »opas» (vägvisare) eller egentligen styrman utför Ivalojoeki älf till Enare sjö, hvilken väg vi voro sinnade att resa och som nu närmast förestod oss.

I gården funnos flere ruska unge män, bland hvilka vi försökte öfvertala någon att mot flerdubbel dagspenning bli vår »opas», men alla våra öfvertalningar strandade mot deras fruktan för Ivalojoeki. De beskrefvo nämligen för oss hur farlig denna älf är och hurusom man vore ohjälpligen förlorad ifall man gäfve sig utför densamma. Likväl underrättade man oss om att några mil härifrån vistades lappar, hvilka möjligen voro villiga att fresta lyckan. Vi sände bud till höger och vänster i vida ödemarken, men inga lappar påträffades. Slutligen erinrade man sig en äldre man, »Ivalo Erik» kallad, hvilken jämte sin son bodde vid Ivalojoeki, ett par mil härifrån. Denne trodde man skulle våga det halsbrytande företaget. Men äfven här gälde det att träffa mannen hemma, hvilket ingalunda var själfallet, emedan desse eremiter i regeln ströfvade omkring likt vilda djur, sökande sin näring litet hvarstans i skogarna. En af Pulju sönerna åtog sig då att följa oss till Ivalo Eriks stuga. Vår båt släpades nu öfver land till Korsajärvi, en liten sjö vid foten af Korsatunturi. Härifrån faller en 3 kilom. lång bäck »Korsajoki» i Ivalojoeki och stället där infallet sker kallas af lapparne »Awilsuorro» (Ivalonhaara). Anlända till Eriks stuga blefvo vi icke så litet glada, då vi funno stugans innevänare hemma, ty

vi antogo nu att vi äntligen efter 8 dagars letande funnit den eftersökte styrmannen utför Ivalojoiki. Dels för att vi själfva kände ett visst behof af något stärkande efter första hållets mödosamma resa och dels för att på ett imponerande sätt stämma vårt värdsfolk till vår fördel, enkannerligen i syfte på vår vidare färd, bjödo vi våra värdar hvar sin duktiga sup, antydande därjämte att en splendid middag komme att följa. Vid uttalandet af det senare löftet spred sig en betänklig rodnad öfver T:lii ansikte, ty han var medveten om de medhafda kantineernas ruinerade tillstånd. Likafullt log han endast sitt vanliga stora löje och lät lungt saken gå sin inneboende utveckling till mötes. Vid inträdet i stugan funno vi sonen sysselsatt med att plocka en tjäder. Fogeln uppköptes strax och med tillhjälp af denna förstärkning i förening med bröd, smör, ost jämte några kryddor, som vi ännu hade kvar i våra kantiner och därtill färsk fisk, som vi på hitresan fångat, lyckades det T. att med sina insikter i köksvetenskapen anrätta en middag, som i vår förhandenvarande belägenhet kunde kallas lukullisk. Bordet dukades i gröngräset på Ivalo guldstrand och enligt aftal inbjödos stugans innevånare att deltaga i måltiden, men desse krusade ifrån, sägande sig vara ytterst tacksamme att få spisa efter det »herrsskaperna» ätit. Vi grepo emellertid rätterna an, hvarunder våra värdar sutto i närheten och tycktes med synbart intresse betrakta vårt förehafvande, som beledsagades af mer eller mindre spirituel bordskonversation, hvars kärnpunkt å vår sida utgjordes af färden utför Ivalo. Vi framryckte alltså med saken, sägande: »vi äro beslutne att resa ned till Enare med båt, men emedan

vi äro obekanta med farleden så», här riktade vi talet direkte till våra värdar, »äro vi nödsakade att vända oss till Eder, som utan tvifvel kännen Ivalo och dess forsar, med en vänlig anhållan om att någondera af Eder, eller ännu bättre båda två viljen mot hederlig vedergällning beledsaga oss antingen till Törmänen eller ända fram till Enare».

Under detta vackra, af idel vänskap och välvilja öfverflödande tal, som var minst tio gånger längre och hundra gånger vackrare än jag här nedskrifvit och som enligt vårt förmenande bordt göra ett mäktigt sympatiskt intryck på våra åhörare, observerade jag huruledes Eriks, till grundfärgen askgrå, med ett tjockt smutslager betäckta ansikte antog en med hvita fläckar dekorerad prägel. Slutligen utbrast han med en fasansfullt pathos, värdig en skottsk predikant: »Resa nedför Ivalo i båt! — en resa som ingen människa någonsin tänkt uppå, en resa, som för den hvilken så trotsigt och ogudaktigt utsätter sig för faran, slutar med en säker undergång. Hvarför skola herrarne dränka sig med vett och vilja; I som ännu ären unge och hafven så godt att lefva, då I hafven god mat och pengar därtill? Så gammal jag än är och så litet mitt lif i det hela taget är värdt, vill jag dock ej resa utför Ivalo forsar i båt — nej, Gud bevare mig från sådan galenskap. Jag har från tunturi sett dessa förskräckliga forsar och vet att den som engång kommer in i dem har snart slutat lefva. Den värste af forsarne kalla lapparne Porttikoski, som skall vara många mil lång och ställvis rinna under jorden genom hålör, där man hör afgrundsandars hämska skrik. Nej, goda herrar. Så gärna jag än ville tjena herrarne och så väl jag

än behöfde förtjänst, kan jag icke företaga denna resa i båt, men vilja härrarne gå till fots, så är jag genast färdig att mot måttlig ersättning ledsaga härrarne, så lång och svår denna vandring än blir för mig — gamle man». — Alldeles samma mening hylades af sonen.

Där stodo vi nu åter i vår gamla fördömelse. Hvad var nu att göra? Att här i denna djupa vildmark finna hjälp i vår belägenhet var nära nog omöjligt. Eriks mörka målning af Ivalo besvärade oss visserligen icke, utan snarare tvärtom retade den vår reslust och nyfikenhet, men saken var dock en smula kinkig. Vi beslöto att, hällre än åter med tvifvelaktigt resultat uppoffra en veckas letande och sökande efter opas, resa utan en dylik, åtminstone så långt som möjligt. Erik berättade oss att han rest utför älfven till postvägen mellan Kittilä och Enare, hvilken väg öfvergår Ivalo cirka 4 mil härifrån och att på denna sträcka icke fanns synnerligen svåra forsar, hvarför vi, ifall vi blefvo trötte af båtfärden eller ansågo oss icke kunna fortsätta därmed hade den visserligen obehagliga utvägen att lämna vår båt och vandra till fots till Enare.

En dylik eventualitet var oss af flere skäl ytterst motbjudande. För det första bekymrade oss den långa fotvandringen med packning på ryggen, som vi i tyfall blefve nödsakade att själfva bära och för det andra det för oss viktigaste, gingo vi då miste om nöjet af Ivalo färden, hvaraf vi, i förening med utflykter på Enare sjö, väntade mycket af inträsse.

I vår förlägenhet vände vi oss till Pulju Johan med förslag att få honom med oss. Eriks fantastiska

skildring om Ivalo hade ytterligare uppskrämt Johan så, att vi knappt vågade hysa något hopp om hans bevekande till förmån för vår resplan. Men hur det funderades och parlaterades under några timmar, hvarunder betydelsefulla »baköronskrupningar» m. fl. om djupa tankar vittnande åtbörder följde allt tätare och tätare på hvarandra, och sedan vi utfäst oss att ersätta honom med 8 mark för dagen både fram och återresan från Törmänen hemman, dit han skulle följa oss åt, yttrade han till slut med ett tonfall i rösten, antydande en djupt upprörande känsla af hängifven uppoffring: »Nå, mitt lif är väl ej dyrare än herrar-nes, låt gå, vi ska resa» Så voro vi då äntligen på det klara med saken.

En kort beskrifning om »Ivalo Erik» och hans lefnadsomständigheter skola vi här inflika. Han syntes vara omkring 55 år gammal, sonen vidpass 25 år. Själfva sväfvade de i ljuf okunnighet härom. Ivar hade de bott »noin kymmenen vuotta» (omkring 10 år). Erik var som sagdt en äldre man med ett lidande uttryck i sitt smutsigt gulaktiga ansikte. Blicken skygg och irrande. För öfrigt var han vig i sina rörelser och kroppen rak och oböjd af åren. Hans beklädnad bestod af en utsliten »peski» af renhud förstås, benkläder af samma ämne samt sist på fötterna ett par trasiga »kallokkaat» (kortskaftade skor af renbelingar). Sonens paryr utgjordes af en trasig vadmalsrock med ty åtföljande pantalonger. Bägges allt i öfrigt tydde på ett omsorgsfullt undvikande af vattens begagnande för utvärtes bruk.

Den för öfrigt bristfälliga stugans golfareal utgjorde 36 qv. alnar däri inberäknadt stenröset, som

skulle föreställa eldstad. En öppning i väggen, midt emot eldstaden, försedd med glasbitar och pärtstycken, gaf stugan en svag belysning utifrån. Möblemanget bestod af en bänk längs väggen vänster om dörren samt én dylik längs fondväggen. Strax till höger om dörren var eldstaden placerad samt där bredvid en sorts brädställning, tjenande till liggplats. Lägga vi härtill ett på bockar ställt bräde, föreställande bord, ha vi möblemanget färdigt. Allt i stugans inre var obeskrifligt smutsigt och stod i fullkomlig harmoni med innevånarne. Några uthus hade man ej behof af. Löseghenden för öfrigt bestod af en gammal båt, ett par handnät, en simpel järngryta, två trädkoppar, två par skidor, en »pulkka», ett spjut, tvänne yxor och två till utseendet skrabbiga lodbössor.

Vid vårt inträde i stugan smektes våra luktorgänger af en allt annat än angenäm doft af rutten fisk m. m. affall. Gubben Erik satt och lappade ett gammalt nät medan sonen var sysselsatt med plockning af den omtalade tjädern, hvarvid fjädrar fastnat i hans lurfviga beklädnad och gjort hans yttre så vidunderligt att man i en hast hade svårt att bestämma hans zoologiska ursprung. —

Sedan »härskapsbordet» afdukats, grepo vara värdar kvarlevorna an med ett visst intress och de betygade med en mun att de aldrig förr ätit något så godt, hvarjämte de ifrigt betygade sin tacksamhet för den medfångna förplägningen. Härpå förseddes vår båt med »varppeet» jämte nödigt antal »sauvoimia» (bärtingar) och så bar det af på färden. Erik med son följde oss några kilometer i sin egen båt.

Vid afskedet brast gubben ut i gråt, men om orsaken till detta för oss oförklarliga känsloutbrott förblefvo vi i okunnighet. Måhända upprörde honom tanken på att han ansåg oss för alltid förlorade, då vi envisades att fullborda vår äfventyrliga färd. Eller kanske uppflammade för ett ögonblick uti hans, i lifvets materiela kamp förkollnade hjärta känslan af att äfven han var en människa, dock endast med hennes brister och lidanden, utan att äga en enda af det osjäligen djurets fröjder, eller kanske — — — hvad vet jag, som i dylikt ögonblick måste finna mig öfverlycklig. — »Armodet är hyddans poesi», har en skald sagt. O himmel! en sådan poesi, vördade läsare. Du vill säkert ej vara poetisk på dylika vilkor. Har du någonsin besökt ett armodets hem, af hvilka det tyvärr finnes i alla land och under alla, både synliga och osynliga former? Har du det, så har du säkert känt dig manad att tacka alla goda gåfvors gifvare för din egen ställning, hvarmed du tilläfventyrs någon gång känt dig missnöjd. Har du aldrig gjort ett dylikt besök, så sök dig tillfälle därtill och därefter skall du först finna dig lycklig. Du kommer att känna dig innerligen tacksam i främsta rummet för det kunskapsljus som dina uppfostrare satt dig i besittning af och såmedels satt dig i stånd att lättare än den arme utblottade bestå lifvets strid. Du skall först då, ren till själ och kropp, i din enklaste hela och rena beklädnad finna dig äga en engalott af lifvet. —

Första dagens resa gick helt lugnt och angenämt utför den strida strömmen, svårare forsar påträffade vi ej. Några vilda gäss sköto vi och blefvo de en välbehöflig förstärkning i vårt ambulatoriska kök. För

öfrigt kunde man denna tid med största lätthet fånga fågel hur mycket som helst, emedan vi voro inne i bästa ruggtiden.

Vårt första nattläger — endast ett par timmars hvila, ty vi hade ej ro att sofva emedan vi påföljande dag hade att passera de af Erik för oss utmålade hämska forsarne — togo vi ett stycke ofvan Tupajoki inlopp i Ivalo. Gåsstek anrättades till kvälls- eller man kunde nästan hellre säga nattvard, ty klockan var 12 om natten änskönt det var lika ljus som midt på dagen.

Följande dag, den 29 juli dröjde det ej länge förrän vi fingo formera bekantskap med forsarna. Till en början voro de likväl ej vådligare än att vi med stöd af bärlingar skredo sakta neråt eller där strandbädden var så beskaffad halade vi vår lätta båt öfver näsen förbi de svåraste fallen eller ock fäste vi en lina i båtens akter, då två af oss, i regeln Ström och Pulju Johan, hvilka bägge voro handfasta och orädda karlar, stodo i båten styrande den med bärlingar, medan T. och jag höllo i linan vandrande längs stranden och hejdande båtens fart.

Då vi middagstiden anlände till inloppet af »Porttikoski», hvarvid Kultala kronostation för guldvaskeri i Lappmarken numera är belägen, sågo vi framför oss redan på långt håll en mörk öppning mellan höga bärgbranter, som tydligen antydde att vi här närmade oss en fors af det slag, som Erik för oss beskrifvit. Innan vattnet störtar ned i denna fors, bildar älfven till höger en lugn bugt, hvarefter bägge stränderna närma sig hvarandra, bildande en cirka 40 fot bred stupande ränna, hvori vattnet nedstörtar med vild

part. Ofvan forsen ser det ut som om vattnet försvunne i en mörk afgrund. Vi landsatte farkosten i bugten och uppstego på toppen af en midtemot Kultala belägen, ungefär 150 fot hög bärgstopp, som sedermera fått namnet »Liirinkallio».

Här skall jag för en stund afbryta berättelsen och omtala en episod 3 år senare på Liirinkallio.

År 1868 fick en vid landets bärgverk då anställd ingenjör, f. n. direktor för vårt myntverk, J. C. Lihr sig uppdraget att på statens bekostnad anställa guldledningar vid Norska gränselfvarne: Skietschemjoki, Inarijoki och Tana älf. Dessa tre namn kunde tyda på att här vore fråga om tre särskilda vattendrag. Händelsen är emellertid den att de utgöra ett sammanhängande helt, samt utgör riksgränsen mellan Storfurstedömet Finland och konungariket Norge. Skietschem har sina källor vid foten af Peltotunturi (Peldovaddo, som man på en del gamla kartor ser det benämnas) hvarifrån den som gräns löper mot NO tills den sammanlöper med en från norska sidan flytande älf »Anarjok», hvaraf namnet Inari eller Enare utgör en förvrängning, under hvilket namn den når Karasjok och får därifrån slutligen namnet Tana, hvilket namn den sedermera behåller ända till sitt utlopp i Ishafvet i Tanamynde.

Med anledning af notisen om att en norsk bärgsman Tellef Dahll under föregående somrar anställt letningar i de norska älfvarna och äfven funnit något guld i Karasjok trakten, hade Finska styrelsen låtit utrusta en gulddletningsexpedition, hvilken bestod af omförmälte Lihr som chef, magister M. Jernström, geolog, vicelandtmätaren Josef Aurén samt tvänne vaskare.

Expeditionen reste i Juli sistnämnde år från Rovaniemi med båt uppför Ounasjoki och sedermera uppför dess tillflöde Käkkäläjoki, hvars källor ligga ej långt från Skietschens. Då jag personligen icke kunde träffa Lihr på hans uppresa i Rovaniemi, där jag då var bosatt, för att, som min afsigt var, för honom omtala mina förmodanden angående Ivalos möjliga guldförbarhet och, om möjligt, i främsta rummet anställa undersökning i denna älfdal, som föreföll oss under vår nu i frågavarande resa jämförlig med andra guldförande trakter hvarom vi läst beskrifningar, gaf jag en annan person i uppdrag att meddela Lihr min åsigt. Men emedan k. Senaten hade föreskrifvit expeditionen vissa trakter, som den var anbefald att undersöka, så kunde naturligtvis ingen afvikelse från den bestånda planen komma i fråga.

Emellertid hade Lihr tagit saken ad notam, och det inträffade så, att då expeditionen efter hela sommarens flitiga och nästan fruktlösa arbete med letningar i Skietschem, Anar och äfven Utsjoki, på sena hösten skulle anträda återresan, tog Lihr med sin expedition vägen öfver Enare och Ivalo, äfven i afsigt att, om möjligt, äfven här göra ett försök till letning. Vintern var i antågande, Ivalo höll på att frysa igen. Med njuggan nöd kunde Lihr resa omkring 30 km. från Törmänen hemman uppför Ivalo och han fann där i några panntag guld, mera --- om jag rätt mins --- än han förvärfvat under hela sommarn på den officielt bestämda stråten. Stället, där det första Ivalo guldet fanns, bär namnet »Kultamella» och är beläget på älfvens vänstra strand ungefär midtemot Tolosjoki inlopp i Ivalo från höger. Under året 1869 gjordes dock i

officiel väg ingenting med anledning af denna upptäckt. Emellertid hade upptäckten blifvit bekant, hvarpå ock ett par sjömän, som förut sysslat vid guldvaskerier i Amerika, sommaren 1869 hade vandrat till Ivalo och gifvetvis funnit guld där. Dessa sjömän gingo och gälde da — besynnerligt nog — såsom upptäckare af guldet vid Ivalo och fingo — om mitt minne ej sviker -- offentlig ersättning för »upptäckten». Det var därför en händelse, som såg ut som en tanke att man på vissa håll nekade Lihr förtjänsten af denna upptäckt, som dock utan tvifvel var hans.

Först om våren 1870 påbörjades officiellt letning och vaskning af guld i Ivalo och i dess tillflöden. Styrelsen lät utrusta för ändamålet en expedition, bestående af en Bergmästare, A. F. Thoreld (chef), Ingeniör J. C. Lihr (geolog), A. Theslöf (ordningsman) numera krigskommissarie i Uleåborg, Alarik Krook (rysk tolk) numera postförvaltare i Uleåborg samt tvänne kontrollörer Aslak Laiti och Lönnqvist och slutligen några poliskonstaplar i och för ordningens upprätthållande; därtill förordnades i och för de guldförande vattendragens kartaläggning en expedition af landtmätare under min ledning.

Redan i April månad, då snön ännu låg tjock på marken, strömmade guldstet folk, herremän och vanliga arbetare från landets alla delar — många äfven från Ryssland — till Ivalo för att strax efter markens barblifvande gripa väcket an med letning efter den ädla metallen. En hvar som önskade leta — och det önskade ju alla — var pliktig att köpa sig ett »letningsbevis», som kostade 50 mark. Sådana bevis hade de flesta i god tid rekvirerat sig från Helsingfors.

Letningsbeviset måste enhvar förete ordningsmannen och på samma gång uppge platsen där han (letaren) önskade leta och då hade han rättighet att förse letningsområdets bägge ändar 'med höga pålar till tecken att platsen var upptagen. Den som icke hade letningsbevis, hade ej rättighet att uppslå pålar. Dylika pålar såg man uppslagne redan då snön ännu låg tjock på marken och följaktligen intet letningsarbete kunde företagas, men platsen var räddad. Med *ett* letningsbevis fick man upptaga endast en plats.

Sedan marken blifvit snöfri, såg man hundradetal män sträfvå längs stränderna af Ivalo och dess bifloder letande med giriga blickar efter den förföriska metallen; den som fann guld inom sitt letningsområde och önskade anställa ordentlig vaskning, anmälde hos bergmästaren sin ästundan om »utmål», hvilket, därest laga hinder ej mötte, bergmästaren med biträde af landtmätaren utstakade till stadgade dimensioner i längd och bredd.

Det var då en utbildad guldfieber, som den gången grasserade vid Ivalo. Febern har sedermera lugnat sig, då ingen tills dato råkat i så stor gunst hos gumman Fortuna att hon utdelat stora rikedomar.

Huru det nu är och hvad framtiden än må bära i sitt sköte, faktum är det emellertid att Ivalo är ett guldland. Än i våra dagar, då ett ställe, ett vaskeri sinar ut, finner man alltid nytt bättre. Och allt det guld, som tills dato uppdragits i dagsljuset, utgör ovedersägligt en ekonomisk vinst för landet. Ingen enskild har håller ruinerat sig på arbetet, utan tvärtom: den som bedrifvit arbetet med flit och därtill nöjt sig med måttliga anspråk, har i regeln haft lön för

sin möda. Fullkomligt säkert är ock att guld finnes i Ivalotrakten i större massor, men det sitter dolt uti den bärgsrygg, som under namn af Muotka-Aapis och Hammastunturi m. fl. ursprungligen utgjort en sammanhängande kedja mot Raututunturi och Saariselkä, och hvilken bärgsrygg Ivalo i tidernas längd afbrutit, blott för att visa en liten glimt af dess dolda skatter. Af detta Ivalo vattenarbete finnes tydliga spår i de s. k. jättegrytorna, som anträffas flera hundra fot öfver älfvens nuvarande vattenyta, i synnerhet eller rätteligen *endast* mellan Tupajoki och Tolosjoki utloppen i Ivalo, och mellan desse bäckar finner man ock spår af guld nära nog hvarhälst man sköljer en handfull jord. Dyligt arbete, som Ivalo, hafva äfven Lemmenjoki och Vaskojoki (bägge utmynnande i Paadarjäyri) utfört, ehuru de råkat afskära bärgsryggen i mindre guldrika riktningar; guldförande äro likväl äfven desse små älfvar.

Af allt hvad hittills blifvit utrönt, synes antagligt att en linie, dragen ifrån Kuopionsuu vid Tana till Kultala station vid Ivalo, komme att gå öfver de rikaste guldlagren. De bästa framtida utsigter för större guldfynd erbjuda Ivalo älfvens närhet å dess norra sida, nedanom Aapis (Äbbis) joki; dessa trakter förtjäna grundlig undersökning, där finnes det guld. —

Men — det var sant — jag skulle ju tala om *Läirinkallio*,

Om kvällen den 24 Juni 1870 (Midsommardagsafton) samlade sig Ivalo guldvaskarekoloniets, både dess tjänstemän och en stor del vaskeriernes arbetare uppa bärgskullen, hvarest vi för tre ar sedan anställde betraktelser öfver Porttikoski. Vi — eller egentligen

jag, ty mina goda reskamrater voro ej med nu — kunde då icke ana att vi tre år därefter i denna vildmark komme att fira midsommar i ett så manstarkt intelligent sällskap, som nu var händelsen. Vi samlades omkring en anspråkslös bål, brygd af kosthållaren vid Kultala hr Pietelin, en bagare, hemma i Uleåborg. Vädret var utomordentligt härligt (ännu kl. 10 på kvällen visade termometern $+ 20^{\circ}$ C.) Måhända betraktandet af den storartade vilda naturen, dekorerad med ett omätligt ljushaf af dagens drottning midt under natten, måhända det säregna i läget att vi nu stodo på en verklig guldbotten, måhända den omständigheten att vi nu befunno oss där, hvarest »dagen glömde natten lång att gå till hvila igen» *) — eller kanhända alla dessa faktorer tillsammans tog gjorde att alla ansigten strålade med ungdomens, det ofvan oss strålände himlaljuset liknande glöd — och unga voro vi också då alla, åtminstone till själen; våra hjärtan voro ännu icke härjade af lifvets bittra strider, som mången af oss sedan dess måhända fått kännas vid — allt nog, gladt var det, stämningen var högtidlig, lik naturen kring oss.

Första skålen egnades och tömdes med fröjd den till åren men ej till sinnet åldrige bärgmästaren A. F. Thoreld. Därefter höjde någon af sällskapet sitt glas och föreslog en skål för ingenjör Lihr, framhållande hans guldgärningar i lappmarken och framställande därjämte att stället där vi stodo måtte härefter kallas

*) Solen neddykar här i trakten under horisonten några minuter först natten mot den 23 Juli, efter det hon strålat natt och dag sedan den 25 Maj.

»Liirinkallio». Skålen tömdes med allmänt och lifligt bifall, med ett i bärg och dal ekande hurrah, hvarefter omedelbart en hög stenkummel upprestes öfver Lihrs i bärget huggna namninitialer. I kummelns botten inmurades därjämte en butelj inneslutande ett papper med de närvarandes egenhändiga namnteckningar. Skålar druckos i mängd under den härliga natten bl. a. för finska universitetet, för den finska kvinnan — af hvilket genus ingen representant var närvarande — för Norske bärgmannen Tellef Dahll, för det finska guldlandet m. m. Så fick Liirinkallio sitt namn.

Men vi skola atertaga tråden af var berättelse.

Vi togo oss en lång funderare på Liirinkallio luru vi bäst och utan våda för våra oassurerade personer kunde skurra nedför Porttikoski, som värkligen sag smått afgrundsmässig ut och Eriks beskrifning började nu först göra en viss värkan på oss. Forsen har egentligen ingen strandbädd, som skulle gjort det oss möjligt att nedfira båten med lina, utan höja sig stränderna på de flesta ställen upp nästan lodrätt från vattenbrynet, i synnerhet då älfvens vattenyta står högt, som händelsen var nu.

Slutligen öppnade Johan sin breda näbb, talade och sade: »Det tjänar till ingenting att längre fundera här. Doktorn och Ingeniören sätta sig midt i båten, Ström och jag ha nog styrka i våra armar att sköta båten med bärtingar; bottna dessa, skola vi nog vara i stånd att hejda en för stor fart — bottna bärtingarna åter ej, så ha vi endast att stöta båten från de

synliga klipporna och det skall ga ned med fjong — ei suinkaan vesi säkkiin mene (ingalunda går vattnet i säcken) som Ivalo Erik tyckte tro».

a
i
Vi rikligt förstummades vid åhörandet af Johans djärfva tal, men då planen godkändes af Ström och da vi för öfrigt intet hade att lägga i vägskålen mot Johans handgripliga argument, så sattes planen genast i värket. Altså satte vi två oss ned i båtbottnen, visserligen en smula bekymrade om utgången — ty man förnimmer alltid en beklämd känsla da man skall utföra en obekant fors utan en van, med forsens bekant styrman — men vi sökte dölja våra farhågor genom våra påtagne mer eller mindre lyckade hälgdagsminer, för att icke nedstämmande invärka på vara präktiga kamrater, som stodo i stöten; och ned bar det af i full fart och skäligen väl gick det; med berönlvärd skicklighet skötte Ström och Johan båten, som visserligen en och annan gång törnade mot nagon klippa, hvarvid alltid en välvillig skumvåg passade på att bortskölja dammet af våra rockar, men emedan vattnet var varmt, var känslan af dessa ljumma bad hällre angenäm än motsatsen. I sista fallet fastnade baten på en förradisk klipphäll, båten gjorde ett omsväng och fylldes fullständigt med vatten, men vi befunno oss nu så godt som i lugnvatten och nära en lag strand, att vi ganska snabbt fingo vår farkost landsatt och länsgjord.

Det var redan afton då vi sålunda passerat Porttikoski. Vi hade naturligtvis oss icke bekant huru lang väg, huru många och huru beskaffade forsar ännu återstod innan vi uppnådde den första människoboning i vår väg, men i betraktande af traktens konfiguration i riktningen af vår kosa — höjdernas aflägsnande från

älfsstranden o. s. v. ansågo vi oss dock kunna sluta till att vi hade de värsta forsarne bakom oss. Så var ock händelsen; några snärrer forsar mötte oss visserligen, men de voro på långt när icke jämförliga i våldsamt med dem vi passerat. Slutligen kl. 1 om natten mot den 30 juli sågo vi till höger uppå älfbacken framskymta en gård; det var Törmänen hemman, beläget omkring 28 km. från Ivalos utlopp i Enare sjö. Vi hade salunda lyckligen styrt nedför Ivalos alla 70 forsar, voro räddade och Eriks spådom bragd på skam. Johan var mäktigt belåten och icke så litet stält öfver sin bragd, och det med rätta.

Ivalo mäter ifran Awwilsuorro till Enare sjö en längd af 170 verst (181,7 km). Älfvens hufvudriktning är till det närmaste SV—NO. Namnet Ivalo är en förvrängning af dess ursprungliga lappska namn »Aw-wiljokka». Enligt en lapps berättelse skall namnet hafva uppkommit på följande sätt:

För länge, länge sedan — så lyder berättelsen — da endast få lappboningar fanns vid Enare sjö, förutom på dess södra strand a Veskonieni, där det fanns en by. Då reste en hög herre — namnet okänt — norrifrån längs sjön i båt. Närmaste målet för den resaude var Veskonieni. Han sporde ofta sin rod-dare som var en lapp: »komma vi snart till gården?» Lappen, ehuru han trodde sig förstå frågan, svarade endast med att skaka på hufvudet. Komne midtför Ivalo älfv inlopp i sjön, sporde herren: »Hvad heter älfven där?» Lappen, som nu ej förstod frågan, men antog att den var densamma som förut, svarade

»Awwil» (ännu icke). Herren upptecknade i sin bok »Awwiljokka», som sedermera blef älfvens namn. I Tunelds »Inledning till geografin öfver Sveriges rike» af 1762 heter älfven »Afvaljacki», således närmare dess ursprungliga namn än det tillskrufvade Ivalo. Finnarne i Enare kalla älfven Ivvalo, eller, som deras uttal egentligen ljuder, »Iuvvalo». I Sodankylä, Kemijärvi och Kittilä heter det Iivalo, aldrig »Ivalo».

Stränderna af Ivalo, isynnerhet under sträckan mellan inloppen af Repojoki från vänster och Tolasjoki från höger — en sträcka af omkring 75 km. — äro ytterst sterila, likväl med undantag af cirka 21 km. från Awwilsuorro (Korsajoki inlopp) nedåt, hvarest man finner bredare eller smalare strandremsor af ganska bördig ängsjord, så att Ivalo Eriks stuga, som är belägen inom denna terräng, med tiden genom nedlagdt odlingsarbete kan blifva en dräpelig bondgård. Men, som sagdt, nedanom Repojoki inlopp — cirka 50 verst = 53 km. nedanom Awwilsuorro — begynna smärre, 2 à 300 fot (60—80 meter) höga med låg tallskog bevuxna konformiga bärgstoppar närma sig älfstrand, isynnerhet på vänstra sidan. Så snart dessa toppar nått sådan höjd och närmat sig älfven så att spetsen ikullstjälpt kunde nå stranden, få de i roten en tillväxt, som halfkonformigt liggande skjuta sina spetsar till älfstrand, bildande samedels uddar, som bryta älfvens riktning ömsom till höger och vänster. Sanningom stiga höjdernas spetsar — älfvens stränder närma sig hvarandra — och bilda slutligen ett stycke ofvanom Kultala kronostation sammanhängande bärgväggar å den afsmalnade älfvens båda sidor. Portti-

koski, som vidtar här, nedstörtar mellan dessa väggar med en längd af 5—6 kmr.

Strax nedanom Porttikoški begynna bärgväggarne och topparne aflägsna sig från älfven och dennes stränder visa sig strax nedanom Alakoski en nästan sydlänsk prakt, i det man finner en sträcka beväxt med frodig björk, rönn, hägg och al, t. o. m. frodiga svarta vinbärsbuskar o. s. v. Denna härlighet räcker dock icke längre än omkring 1,000 fot af älfstrandens längd. Det ser ut här, som naturen i ett ögonblick skulle fatt samvetskrupler för sin mot Ivalo äldalen högre upp begåagna oginhet och här velat godtgöra densamma, men åter ångrat sin så plötsligt pakomna mildhet, ty den ymniga växtprakten försvinner lika hastigt som den framträdde, utan att dock återgå till den yttersta fattigdom, som är utmärkande för den högre belägna terrängen. Omkring 45 km. — mätt efter älfven — ifrån Enari sjö, omfatta Ivalo stränder ganska bördig jord i allmänhet och ängsodlingsjord i synnerhet. Denna omständighet i förening med godt fiskevatten och goda jagtmarker i omnejden, har väl på sin tid gifvit upphofvet till uppkomsten af Kyrö by vid Ivalo. Byn — hvars grundläggare lär ha hitflyttat från Kyrö i Kittilä omkring 1758 — består af 22 åboer.

Om tillkomsten af Kyrö by berättar M. A. Castrén följande: »Kittilä kapell säges i alla tider hafva varit fattigdomens och eländets rätta hem. För vid pass 100 år tillbaka (denne del af Castréns »Resor och forskningar» trycktes år 1852) hade en inträffad svår hungersnöd tvungit en derstädes bosatt hemmansegare vid namn Henrik (Michesson?) Kyrö att lemna hus

och hem, för att på fremmande ort söka sin bergning. I sådan afsigt begaf han sig till den efter honom sedermera benämnda by vid Ivalojoiki, hvarest goda ängslägenheter och rikt fiskevatten lofvade honom en sorgfri framtid. *) I förstone hade han äfven en god framgång, men innan kort vädrade vargar och björnar hans ensliga hydda, förstörde hjordarna och bragde honom åter i armod. Henrik hade en talrik familj, som han efter sina lidna olyckor ej kunde underhålla i hemmet. Han måste därför låta sina äldre barn draga sin kos ifrån föräldrahuset och söka annorstädes sin fortkomst. Bland dessa flygtingar hade sonen Lars efter en i Norge verkställd resa begifvit sig till Kittilä och der utbjudit till salu ett nybygge, som han föregaf sig hafva upptagit i Kyrö by och bragt i det allra yppersta skick. En af hans slägtingar vid namn Thomas Kyrö hade redan långt för detta ledsnat vid fattigdomen i Kittilä och köpte obesedt det erbjudna nybygget för en gauska dryg summa. Tidigt en var begaf han sig till det nya hemmet och tog vägen utför Ivalojoiki. Själf styrde han sin båt utför floden, medan hustrun dref fram hjordarna längs fjellen. Hvardera hade de under vägen utstått oerhörda mödor, och deras enda tröst härunder var det goda nybygget, som skulle bereda dem en sorgfri framtid. Men när de ändteligen hunno fram, funno de ej tak öfver hufvud, ej odlad torfva. Det var rörande att höra den gamle Thomas' hustru skildra dessa sorgliga

*) Denna flyttning lär ha skett år 1758. Det af Henrik upptagna stället är det äldsta hemmanet i Enare, N:o 1 i Kyrö by, sannolikt det första nyb. i Enare. Henrik dog år 1795. Ffs not.

öden, hvilkas erinran hos henne frampressade bittra tarar, men sjelf yttrade Thomas med lugn: »Låt det framfarna vara glömt, gumma, och klaga ej öfver försynens skickelser». Till det som hustrun hade ordadt om deras svikna förhoppningar i afseende å det nya hemmet, tillade Thomas: »fanns här ej gård, så fanns här dock stock att bygga garden af, och behöfde vi väl häst för att släpa hem träd ur skogen? Nej! på denna fläck, der gården star, är stocken fälld med dessa tvänne armar.*) Dessutom är sandbacken förvandlad till grönskande äng, som födt, du mins väl det, trettio kor och sextio får». Här afbröts Thomas af sin hustru, som anmärkte att alla de sextio fåren inom nagra ögonblick blifvit dödade af vargen. »Må vara», genmälte Thomas, »hafva vi icke för våra mödor och motgångar fått en penning att bäras på bröstet och en silfverbägare, hvarur tvenne höga härrar druckit?»

Så bryter finnen byggd i vildmarken: det är »kraft i arm och kraft i barm». Det är denna lugna resignation, denna trygga förtröstan på försynens visa ledning, som gifvit vårt folk kraft att trots oerhörda lidanden och förskelser bryta udden af de vidrigaste öden. Gifve Gud, att denna kraft ej måtte förlamas hos oss och våra efterkommande, utan fastmer stärkas och utvecklas för vidare kamp och besegrande af kommande onda makter, såsom våra fäder gjort! —

Namnet Kyrö lär egentligen härstamma fran Lillkyrö i Vasa län, hvarifrån, enligt sägen, ett hjone-

—

*) Lycka för Thomas att det ej fanns forststat; da skulle han ha kommit till korta med sitt nybygge! Ff:s not.

lag under stora ofreden utvandrat och bosatt sig i Kittilä samt därstädes invid Ounasjoki älf, cirka 8 mil norrom kyrkan anlagt ett nybygge, som efter anläggaren fått namnet Kyrö, hvarest nu för tiden finnes ett tiotal åboer, yli- och alakyrö tillsammans. Ylikyrö tvänne hemman höra till Enontekis kapellförsamling och distansen mellan dessa bägge Kyrö är endast cirka tre km.

I Enare Kyrö finner man ett utmärkt godt folk. En i orten ovanlig renlighet är rådande i byn, i synnerhet hos nämndemannen Mikkola («Mikonmökkö»)*. Stambyn är belägen på vänstra stranden af Ivalo, cirka 12 km. uppåt från Enare sjö.

Den bofasta befolkningen i Enare lefver hufvud sakligast af sin ladugård med tillägg af jagt och fiske förstås. Näranog hvarje familj äger dessutom något — eller några tiotal — några hundrade, t. o. m. tusental tama renar. Man påstår bl. a. att Akujärvi åbon — ett nybygge någon mil aflägsen från stambyn — ägde så många renar att ägaren ej kunde hålla räkning på dem; man uppskattade deras antal till 5 à 6,000 — en vacker ljord!

Vildrensjagten isynnerhet på fjället Saariselkä — hvaröfver ryska gränsen gar — var ännu för 30 ar sedan af största vikt för Enare, enkannerligen för Kyröboarne, men har denna jagt numera redan för ett par årtionden sedan minskats till en obetydlighet, dels genom ett oförnuftigt jagande och dödande af djuren och dels därigenom, att de vilda djuren »civi

*) Den präktige gubben, född 1814, blef för omkring 10 år sedan vånsinnig i följd af förkylning på en jagtfärd på fjällen.

licerats» och ingått ibland de taina, ja man påstår, att det numera ej fins en enda vild ren i lappmarken. Det är en hämsk ödeläggelse, som dessa härliga hjordar undergått i nordeu. Ännu för omkring 150 år fanns det så mycket vilda renar i Finland, att de i tusende tal sträfvade vid de stora sjöarne ända ned till Kuopio och Leppävirta socknar. De sträfvade från Paltamo trakten öfver den s. k. »Korholan sydänmaa», omfattande terängen Kajana trakten och Syväri sjö. Efter denna sjö letade djuren sig ned till Vuotjärvi, hvarest de delade sig i två stora flockar, den ena åt Kallavesi och Karttula sjöar och den andra begaf sig nedåt Suasvesi trakten o. s. v. ända ned till Leppävirta, som nämndt är. — Numera fins en handfull kvar af dessa sköna djur, men man förföljer dem äfven i ett jämförelsevis onyttigt fjällhorn. på samma gång som man förföljer deras ägare.

Jagten på Saariselkä bedrefs äfven af Sodankyläboerne, ty äfven denna socken har del i fjället, likaså ryska lapparna, som ock jagade på finska sidan, där fångsten var rikligare. Ehuru man i allmänhet fordomdags betraktade vildrenen i lappmarken såsom ett commune bonum, knotade man dock inom sig, menande att enhvar borde hålla sig inom gränsarne af sin egen församling; en god sämja mellan jägarne var emellertid rådande utan nämnvärda konflikter. Sådant har alla tider förhållandet varit, och är nu i denna dag mellan nomader; det trassel angående renbeten m. m. som på senare tider uppstått, äro framkallade af de icke-renägare, s. k. »jordbrukare». Vildrenen, detta ädla djur, som på sin tid utgjorde en värklig prydnad på lappmarkens fjäll och vilda djupa skogar,

/ 0 0

är numera en sällsynt syn; renarnes antal i allmänhet är starkt i aftagande till en oersättlig förlust för landet i allmänhet och lappmarken i synnerhet. Varg och lo, hvilka ej sällan träffa öfver gränsen från ryska lappmarken, äro renhjordars farligaste fiender, men så är man också färdig man ur huset, understundom äfven kvinnorna, på skidor med spjut och bössa för att ansätta mördaren, hvilken sällan eller aldrig slipper för bättre pris än med förlusten af sin lurfviga päls.

Ett väsendligt bidrag till Enareboernes ekonomi utgör skjutsningen af de årligen till och från Varangertrakten af ishafvet resande finska fiskarene. Framresan sker på vårvintern, då Kyröboerne framskaffa dem med renar och på återresan, som inträffar på senare hälften af juni, skjutsas de af vid Enare sjö boende fiskarelappar med batar. Denna fiskareström har likväl på senare tider väsentligen aftagit, sedan tillfällen till penningeförtjänst, såsom järnvägsarbeten, stockflötning m. m. i större skala yppat sig nere i landet. För cirka 30—40 år sedan reste fiskare till Norge ej allenast ifrån Uleåborgs- utan äfven ifrån Vasa och Kuopio län. Numera är det de nordligaste socknarne, Sodankylä, Kittilä, Kuolajärvi, Kemijärvi och Rovaniemi af förstnämnda län, som — dock numera mindre äfven dessa — fortsätta vandringar till de norska fiskerierna. Orsaken till denna minskning uppges jämväl vara den att de norska fiskerierne år för år blifvit sämre, litet lönande och att norska ishafskusten blifvit öfverbefolkad med fiskare.

Om dessa våra fiskarevandringar fram och åter medför godt eller ondt för landet, lämnar jag därhän; likväl är jag böjd att antaga det senare, åtminstone

så länge våra gränsförhållanden mot ishafvet förblifva sådana de f. n. äro, d. v. s. så länge vårt land saknar en egen plats vid nämnda haf, hvarom landet för någon tid sedan hyste berättigade förhoppningar, som dock, äfven de, blefvo svikna. Någon gang har väl en eller annan dylik fiskare haft någon behållning vid återkomsten till hemorten, men i medeltal torde förtjänsten reduceras sig till 0, för att icke säga minus. I regeln återkommer den vandrande fiskaren till sin hemort i början af juli månad -- så är förhållandet i ofvanuppräknade socknar af detta län. Har han någon behållning af sitt fiskeriarbete, så äter han upp den i lättja; bondens arbete är honom för simpelt, bonden kan dessutom icke ge honom så hög dagspenning som han beräknar sig hafva förtjänat såsom fiskare (rese- och öfriga ledigdagar uteslutes naturligtvis ur beräkningen) har han ingen behållning, så lefver han på kredit till följande vårvinter och beger sig på vandring igen. I flesta fall är sommarförtjänsten med hälsa förtärd vid vinterns annalkande: fiskaren bor i bondens hus äfven öfver vintern vanligen utan eller för ytterst ringa ersättning för husrum och värme — ljus behöfver han ej, ty han sofver godt det förutom — begifver sig åter med lånade medel på vandring o. s. v. Detta är den allmänna regeln för den vandrande fiskarens lif; -- ett eller annat undantag förekommer naturligtvis. De finnar däremot, som ordentligt bosatt sig vid de norska fiskerierna, äro arbetsdugliga, nyktra och sparsamma, hafva det i allmänhet mycket bra.

Efter en dags hvila å Törmänen och sedan vi expedierat Johan, hvilken numera med heder fullgjordt sitt åliggande, foro vi vidare utför älfven till Enare sjö, hvarest vi gjorde utflygter till de förnämsta af dess talrika holmar, hvarefter vi hamnade till Enare prästgård. Ingen präst fanns för tillfället i församlingen, utan ålag själavården dåvarande pastorn i Utsjoki S. B von Konov, som för sina kyrkoförrättningar i Enare hade att göra 12 mils = 128 kms promenad mellan kyrkorna i Utsjoki och Enare. Enare prästgård beboddes för tillfället af ortens forstmästare, Anton Sanmark, hos hvilken vi dröjde ett par dagar och blefvo med utsökt vänlighet bemötta.

Enare gamla träkyrka är belägen ungefär i Kuopio meridian (något västligare) eller lang — 2° -- 9' — 52,7" och 68° — 57' -- 9,4" n. br. vid en liten sjö, »Pielbajäyri», för öfrigt mindre angenäm trakt. Numera är kyrkan flyttad eller egentligen nybyggd, jämväl af trä, på högra sidan af Joenjoki älfs inlopp i Enare sjö, cirka 6 km. söderut från gamla kyrkan; för öfrigt i alla afseenden lämpligare plats än den gamla kyrkan har; ehuru jag för min del anser att den nya kyrkan hade haft lämpligare plats å Veskonniemi udde.

Första kyrkan i Enare byggdes år 1648 *) den andra 1760 och den nuvarande 1888, alla af trä. Den första kyrkan begåfvades af drottning Christina år 1649 med en klocka af 6 lispunds vikt, hvilken klocka är omgjuten i Stocholm 1818.

*) Emedan kapellet anlades enligt Tuneld redan 1639, var församlingen följaktligen utan kyrka och utan egen präst till en början i 9 års tid.

12
6
Rosbe
p. 20

Enare har i tiden såsom kapell underlydt Kuusamo socken åren 1675—1747, då det likaledes s. s. kapell underordrades Utsjoki då nybildade pastorat, som därförinnan varit kapell under nuvarande norska finmarks pastorat Koutokeino. Sedan år 1888 är Enare ett eget konsistorielt pastorat. *)

·Följande egna präster ha tjänstgjort i Enare:

1:o. *Esaias Mannert Ijander*, kapellan 1648—1660, flyttade sistnämnda år till Kemijärvi. 1660—1675 var Enare utan egen präst, under hvilka 15 åren Ijander lärar ha ifrån Kemijärvi gjort några prästerliga besök i Enare. Hela den tid, 1675—1747, som Enare var kapell under Kuusamo, var församlingen jämväl utan egen präst, under hvilka 72 åren själavården handhades turvis, ena året af prästerskapet i Kuusamo och andra året det af Sodankylä. Efter Ijanders bortflyttning 1660 var Enare således utan egen präst i 87 år (1660—1747). Sistnämnda år blef Enare kapell under Utsjoki, men icke dess mindre var Enare utan egen präst hela 90 år (1747—1837) hvarunder pastorn i moderkyrkoförsamlingen (Utsjoki) skötte bägge församlingarna sålunda, att han om vintern vistades i Utsjoki och sommaren i Enare. Utaf de 240 år (1648

*) Enare såväl som Utsjoki har i älsta tider underlydt Norge och medelbart under Danmark i tider då Norge var som provins därunder; då inbegreps Enare och Utsjoki under det allmänna namnet »Finmarken», som sträckte sig i öster ända till Hvitahafvet eller »Gandaviken» (Kantalahti). Genom gränstraktaten mellan Sverige och Danmark den 2 Oktober 1751 afstod Danmark sin rätt till »Indiagerfirman» (d. ä. Enare lappar, hvaremot Sverige gaf Koutokeino åt Norge. Likväl ha Enare lappar, enligt ett i Utsjoki sockne arkiv förvaradt kvitto, betalt Danmark skatt ännu år 1758.

—1888) då församlingen blef eget pastorat, har Enare varit utan präst i 177 år! Ändtligen fick församlingen egen präst, då

- 2) *Josef Wilhelm Durchman* blef kapellan 1837—1847.
- 3) *Per Gustaf Ferdinand Hornborg* » 1848—1856.
- 4) *Edvard Wilhelm Borg* » 1857—1860.
- 5) *Anders Abraham Farovin* » 1861—1867.
- 6) *Kristian Kekoni* » 1870—1877.
- 7) *Nathanael Kulhanen* » 1878—1882.
- 8) *Viktor Alfred Wirkkula* » 1882—1887.
- 9) *Mathias Hinkula*, nuvarande förste kyrkoherde i församlingen sedan 1888.

Sockens areal är cirka 85 kvadratmil = 9,710 kv. km. = 1,967,155 tunnland = 971,067 hektarer.

Folkmängden utgjorde år 1890 1,155 personer, hvaraf: *)

*) Nativitets och mortalitets förhållanden i Enare och Utsjoki tillsammans voro enl. Sjögren följande:

	Födde				Vigd par	Döde		S:ma
	Mk.	Kk.	Oäkta barn	S:ma		Mk.	Kk.	
1) år 1749—1773	185	196	6	387	74	106	122	228
2) » 1774—1798	269	234	4	507	90	107	102	209
3) » 1799—1825	229	251	6	486	105	139	132	271

I första perioden således ungefär hvar 63:dje oäkta barn.
 andra » » » 126:te och
 » tredje » » » 80:de
 » och för hela tiden » 85:te.

Af första periodens döda voro 7 karlar och 12 kvinnor af 80—85 år, 1 karl och 6 kvinnor af 85—90 år — således 8 karlar och 18 kvinnor = 26 personer af 80—90 år, hvaraf 14 hörde till Enare och 12 till Utsjoki (se vidare Sjögren pagg. 221—226).

Man finner häraf att vitaliteten är ganska stark hos fjällbon.

A *Besuten* (d. ä. hemmans ägare och innehafvare af nybyggen)

a) *fullvuxne*, öfver 15 års ålder;

mankön	295.	
kvinnkön	<u>286.</u>	581.

aa) *Barn* 0—7 år:

mk . . . 85

kk . . . 78 163.)

7—15 år:

mk . . . 90

kk . . . 81 171.)

. 334.

Den besutna befolkningen således . . .

915 personer.

B *Obesuten*

b) *med egna bostäder, fullvuxna:*

mankön 14.

kvinnkön 16. 30.

Barn 0—7 år:

mk . . . 4

kk . . . 2 6.)

7—15 år:

mk . . . 4

kk . . . 3 7.)

. 13.

bb) *utan egna bostäder, fullvuxne:*

mankön 71.

kvinnkön 74. 145.

Barn 0—7 år:

mk . . . 12

kk . . . 13 25.)

7—15 år:

mk . . . 13

kk . . . 14 27.)

. 52.

Den obesutna befolkningen således . . .

240 personer.

Summa hela folkmängden 1,155 personer.

Af denna folkmängd äro genuina lappar år 1890
mankön 352 och

kvinnkön 362 714 personer i 13 familjer.

Finnar således 441)

Anm.: Största delen af fjällappar ha på senare tiden inflyttat hit från Utsjoki, för den skull att renbeten här äro rikligare än i Utsjoki. Numera lärer i sistnämnde socken finnas endast tvänne fjällappfamiljer, nämligen Pieski och Länsman; familjen Länsmans namn härstammar från långt aflägsna tider då stamfadren, ehuru genuin lapp, har varit länsman antingen i Koutokeino eller Utsjoki.

Vidare ingår i sockens folkmängd:

Sytningshjon	19.
Fattig och rotehjon	12.
Orkeslösa af ålderdom	16.
Värnlösa barn ¹	5.
Blinda	3.
Vansinniga	<u>5.</u> 60 personer.

Sammanlægges den s. k. *tärande* befolkningen, nämligen:

barn af den besutne 334.

» » » obesutne:

a) med egna bostäder 13.

b) utan » » 52.

och sytningshjon m. m. 60. 459 personer, så är den *närande* befolkningen 696 »

Ordentligt tabellverk öfver födda och döda finnes i församlingen infördt först ifrån och med år 1815. Med ledning af de senare upprättade tabeller till och med år 1890 och med hänsyn därtill att folkmängden

år 1805 befinnes hafva varit endast 411 personer, kan man med tämlig säkerhet beräkna att folkmängden fördubblas på cirka 60,₅ år.

Jämförelser mellan fullvuxne och barn af de olika folkkategorierna i procenttal:

De besutna, fullvuxne 581, barn 334, således barn 57,₅ %.

De obesutne med egna

bostäder . . . 30, » 13, » » 42,₆ »

De obesutne utan egna

bostäder . . . 145, » 52, » » 35,₈ »

Sutnna fullvuxne 756, barn 399, för hela 52,₈ »

Oäkta barn fanns i församlingen år 1890 15 och personer fällda för brott likaledes . . . 15.

Grofva, »nesliga» brott äro ytterst sällsynta i socken. Såsom en för orten historisk märkvärdighet lefver ännu i folkets minne, nämligen den att en lappflicka Anna Aikio halshöggs och både brändes för barnamord år 1740. *)

Befolkningen för öfrigt är nästan utan undantag läs- ja t. o. m. större delen skrifkunnig på sitt vis, i allmänhet intelligent (mer än i många trakter i andra delar af landet, t. ex. i östra Finland, Karelen och norra Savolaks); något mer än nödigt flegmatisk, redbar i allmänhet, godmodig och sparsam i allt annat utom kaffe, som man dricker kopiöst och tobak, som man, kvinna och barn röka. En eller annan förnekar

*) »För år 1769 finnes följande likaså besynnerliga som rysliga händelse antecknad. En Lapp ifrån Enare förtärde i hungersnöd, på återresan ifrån Norge 2 sina sotsdöda barn af 9 och 7 års ålder med kött, mærg och hjärna, och begick sedan inbrottstöld». Sjögren pag. 221.

sig icke håller brännvin, hvars förtärande är lappska befolkningens gamla skötesynd, men numera är därom ej mycket att tala, ty, som jag förut har nämnt, håller supandet på att kämpa med döden i följd af Laestadianismens invärkan. Lappska folket, nämligen det genuina, har namn om sig att vara i besittning af trollkonster och vidskepelse. Detta är ej händelsen här mer än i många andra orter af vårt land. Visserligen finner man i Lappmarken mer än anuorstädes i landet tydligare synliga kvarlevor af hedendomen i de s. k. »Sieida» eller offerställen -- sådana finnes än i dag bl. a. å Ukonsaari i Enare sjö, Sieidavaara vid Mudusjäyri, vid Jänkjärvi i Kittilä o. s. v. men dessa kvarlevor ha för länge sedan hos folket förlorat hvarje t. o. m. vidskeplig aktning än mera någotslags kultvördnad. Trolldomstron hos lappen är mycket klen, som det anstår skogens frie son. En varm religiös känsla är rådaude hos folket i allmänhet, saväl hos finnen som lappen, utan teosofi och teokrati.» Någon stationär folkskola finns ännu icke å orten, men är som bäst under görning. F. n. fins en ambulatorisk skola, som besökes af cirka 200 elever af båda könen.

Hemmans lägenheter bestå år 1890 af 102 rökar tillhoppa af $8\frac{1}{2}$ mantal, hvaraf

skattehemman	$2\frac{13}{18}$ mantal,
skattegångna kronohemman . .	$2\frac{11}{12}$ » och
icke skattegångna nybyggen . .	$3\frac{3}{16}$ » samt
4 torp eller backstugor.	

Samma år fanns i socken följande kreatur:

Hästar . . .	53	(år 1810	2 hästar),
Kor . . .	358	» »	20 kor),
Får . . .	975	» »	160 får),
Renar . . .	23,778	och	
Hundar . . .	150.		

Årlig sodd utgör f. n.:

Råg	$1\frac{1}{3}$ tunna	= 2,2 hektol.	(odlas endast å Toivouie mi länsmansboställe).
Korn	$52\frac{1}{4}$ »	= 86 »	och (år 1805 24 kappor)
Potäter	161 »	= 266 »	(patatis saddes första gan gen i Enare år 1822).

Andra kulturväxter äru de ofvannämnda odlas så godt som allsicke*), ehuru det ges smärre lägenheter där kryddgårdsoodling skulle gå, hvarom öfvertygande bevis äru de af guvernementssekreteraren Nordling å Toivouieni länsmansbostället under en följd af år med framgång gjorda experiment. Någon sädesodling i

*) Hampa lærer ha odlats något litet i början på 18:de seklet, men numera allsicke. År 1822 såddes kornet i Kyrö i Enare den 2—4 maj, hvilket är oerhört tidigt; det påstas att dylikt skett hvarken förr eller senare, ty ehuru vanliga sanings tiden är på senare hälften af maj, sällan dock senare än den sista maj. Nämnda år föll ock 10 faldig skörd, d. å. tio tunnor af en tunnans sådd eller, som det heter, tionde kornet.

Enda anteckningar:

- år 1805 4:de kornet,
- » 1806 3:dje »
- » 1807 ingen skörd,
- » 1808 3:dje kornet,
- » 1809 ingen skörd,
- » 1810 likaså,
- » 1811 3:dje kornet, o. s. v.

egentlig mening, icke ens till så stor omfattning att den kunde tillfredsställa den n. v. ringa befolkningens behof, kommer det aldrig att blifva, ty härtill har orten — såväl i afseende å dess geografiska läge, som ock jordmånens i allmänhet ytterliga fattigdom på för dylik odling nödvändiga beståndsdelar — naturen tyårt mot sig; vintern är för lång och sommaren för kort, en omständighet som ingen mänsklig makt kan ändra. Äfven den ringa sädesodling man f. n. söker bedrifva, misslyckas i regeln. Sädesodlingen är, vi upprepa det, en fåfång möda i Enare, Förhållandet är tyvärr det samma f. n. och kommer att så blifva en lång tid framåt i en stor, att icke säga största delen af Uleåborgs län. Den säd, man söker tvinga ur en åker, som ger en medelmåttig afkastning hvart femte och måhända någorlunda god hvart tionde år, blir för dyr. Hade man låtit denna åker bära en frodig gräsväxt och användt en liten, den mest skyddade delen därpå till odling af matnyttiga köksväxter, så hade odlaren säkert icke allenast ätit bättre föda, utan ock gjort ansenliga besparingar och sålunda undgått alla de lidanden, hvori frostnätterna beständigt försatt honom.

De åtgärder man föreslagit mot frostens härjningar och de vetenskapliga forskningar i detta afseende gjorts och göres som bäst, förtjäna ett varmt erkännande — så i främsta rummet prof. Lemströms facklor och hans energiska arbete i saken för öfrigt — men fiendens anfallsfält är så vidsträckt att endast en framskriden odling och därmed förenad fullständig torr läggning af hans lömska gömmor är fullt mäktig att jaga honom på flykten.

Det ges visserligen äfven i Enare en eller annan välskyddad åkertäppa, där t. o. m. en god sädesskörd någongång kan vinnas, men sådant hörer till sällsynta undantag. Däremot skulle kryddgårdsodling — en sådan som Normän kalla »Kjökkenhafven» — i dylika små skyddade lägen gå ypperligt och borde därför på allt sätt uppmuntras och understödas. I Norge har man ock allt mer och mer börjat inse den stora vigten af denna odling, ty man finner — utom att tala om södra Norge — denna odling ganska allmän äfven vid Ishafskusten.

Men Enare folket är häller icke beroende af åkerbruket, vore ock folkmängden mångdubbelt större än den f. n. är; det har andra rika näringskällor, sasom jagt och fiske och framförallt renskötsel, som är af största vigt för orten och som på det ifrigaste borde befrämjas här likaväl som i lappmarken i allmänhet. Men — dess värre — ges det personer af diverse stand och kvalifikationer, de där vilja ge sig ut och anseende af att vara i besittning utaf något slags högre förstånd — kan tänka — som ropa på renhjordarnes korsfästelse, i åkerbrukets intresse. förstås!

Ehuru renhjordarne i synnerhet under ett par af senare årtionden starkt aftagit i lappmarkerne, finnes dock i Enare ännu kvar, som ofvan uppgifvits, 23,778 tama renar, således cirka 22 renar på hvarje hufvud af sockens nuvarande folkmängd. Förvandlas denna hjord till penningevärde efter ett lågt pris af 20 mark stycket, så ha vi ett kapital nära en half miljon mark och således, fördelad efter folkmängden, belöper sig på hvarje hufvud mer än 400 mark. Den s. k. tama renhjorden är visserligen icke ett commune bonum —

några äga flere, andra färre, förstås — och således blir icke hvarje person delaktig af den höga dividenden, men det fins knappast någon familj i socken som icke äger några, några tio- eller hundratalet renar o. s. v. — Jag frågar nu: hvilket samhälle, med dylika resurser som Enare socken äger blott i sina renhjordar, icke skulle känna sig i ekonomiskt afseende lyckligt lottad?

Näst renskötseln intager fisket en framstående plats. Enare sjö är ganska fiskrik, liksom ock de inom socknen kringströdda mindre sjöarne. Af denna vara har befolkningen riklig tillgång; all slags insjö fisk t. o. m. lax förekomma i Enare stora sjö *). Ishafs fina laxen skulle väl gärna göra besök hos sina småkusiner och förädla dem i Enare sjö, men Patsjoki älf, som leder vattnet ur Enare i nämnda haf, har så branta forsar — åtminstone inom finskt område, cirka 22 km. från Enare sjö — att icke ens den starka och

*) Enare sjö näst Ladoga är den största i landet, dess yta är cirka 114 kv. kilometer, är innängd med cirka 2,800 större och mindre holmar och företer en stor mängd af natursköna partier. Sjön kallas af Norrmän »Indiager sjö» — af Ryssarne kallas den »Öfre Imandra». — En mängd af mindre sjöar fins i socken, af hvilka här nämnes de förnämsta, som äro: *Iijäyri* (den största näst Enare) hvars vatten genom åtskilliga mindre träsk och samlande under sitt lopp en mängd bäckar, faller i Neiden älf på Norska sidan i Munkfjorden i Ishafvet; *Tuulijärvi*, nära Norska gränsen, afbördar sitt vatten utför Munkelf i samma fjord; *Tschuolisjäyr*, *Nitschajäyr* och *Paudijärvi*, hvilka alla tre afbörda sitt vatten i Enare sjö, den sistnämnde, Paudijärvi nämligen, utför Tschuullijoki. Ifrån Utsjokisidan, från Tschuamajäyr mfl. faller vattnet uti Iijäyr ock vidare, som nämnt är, i Neiden elf. — Muddus- och Paadarjäyr äro ock ansevärliga insjöar; alla i allmänhet — som sagdt — ganska fiskrika.

viga laxen mäktar svinga sig uppför desamma. Redan vid »Boris Gleb», där Patsjoki faller i Ishafvet, är fallet så svårt att laxen ej mäktar svinga sig uppför desamma. Kanske vore transporter till och odling af ishafslaxen i Enare icke lönlös möda; i Enare fallande älfvar skulle erbjuda laxen ypperliga lekplatser.

Jagten erbjuder naturligtvis rikligt näringsbidrag. Fogeljagten består förnämligast af fjällripor (*Pogopus da v* Alpinus) hvaraf det vanligen finnes ganska ymnigt.

Ladugårdsskötseln har visserligen ingen stor framtid, ty för gräsodling duglig jord, de s. k. naturliga ängsmarkerna inskränka sig till smala remsor utefter bäck- och sjöstränder, men däraf finnes dock vida större fält, än de f. n. odlade äro; till förmån för ladugårdshushållningen kommer den viktiga omständigheten att dess produkter betinga sig ett mycket högt pris vid Varanger och andra ishafshamnar. Det ges visserligen vidsträckta myror och mossar, sadana som i sydligare orter kunna genom odling beredas till gräsbärande fält, men Enare mossar äro nästan utan undantag omöjliga för hvarje odling, ty de bestå i regeln af stenhälster med ett tunt vattendränkt mosslager öfverst.

Skogarne erbjuda ej sa mycket af s. k. storvirke i egentlig mening, men de äro för ingen del värdelösa, ty mindre virke till husbyggnad o. s. v. saknas icke. Brända skogar, hvaraf stora arealer förekomma i Kajana härad, Pudasjärvi, Kuusamo, Piippola m. fl. socknar, finnes nästan alls icke i Enare, helt enkelt därför att ortens inbyggare näranog mangrant äro rengjordsägare och därför umgås med yttersta varsamhet med eld i skogen, på det betesmarkerne ej måtte förstöras.

Där bränd skog förekommer, får detta i regeln skrivas på våra från Norge sommartiden återvändande fiskare, hvilka föga vårda sig om elden på sina färder genom skogarne. —

Skogen här, som sagt, erbjuder ej storvirke. Ortens areal består till allra största *) delen af skoglösa eller med värdelös skog beväxta fjäll och likaledes skoglösa vidsträckta och ofruktbara mossar. De bärgshöjder, som resa sig 100—150 meter öfver den allmänna ortnivån, äro i regeln fullkomligt skoglösa eller växa på sin höjd dvärgbjörk (*Betula Nana*); dvärgbjörken har dock sitt stora värde däri att hon skyddar och befördrar reumossans växt. Dvärgbjörken kan växa ganska grofstammig, ända till 3 fot i rot-diameter, men nar sällan högre än 6 fot. Emellertid förekomma ansenliga arealer lägre höjder eller s. k. högre momarker (*vaaroja*) isynnerhet på östra sidan af Enare sjö, som bära ställvis rätt goda timmerskogar; t. o. m. något af granskog förekommer här, ehuru detta trä endast undantagsvis i nedre delen af Ivalo älfdal visar sig vesterom Enare sjö. I trakter, som höja sig obetydligt öfver den allmänna ortnivån, förekommer understundom ett egendomligt förhållande rörande skogens växt. Man finner nämligen låga jämna momarker, som synas vara tämligen torra i ytan, beväxte mot mycket tät tallskog med trån om 5—8, högst 10 cms rot-diameter. En dylik skog är belamrad med tjockt lager af kullfallna trån af samma dimensioner; trädens höjd varierar mellan 5—6 mtr, cylinderska

*) Inberäknat sjön och vattendrag dryga $\frac{1}{6}$ delar.

och kvistfria ända till kronan *) — intet träd af gröfre dimensioner förekommer. Måhända far man söka orsaken till denna stora och förtidliga dödlighet i denna skog däri, att jorden är besvärad af grundvatten för nära ytan och den långa vinterns dödande köld rubbar och afsliter trädens rötter då stammen når den storlek att den behöfver mera näring för sin utveckling. Den kullfallna trämassan ger emellertid markens yta näring för de växande telningarna, hvilka åter i sin tur drabbas af samma öde. Den största sammanhängande areal af dylik småskog, som jag funnit i Enare socken, är belägen mellan Tolosjoki och Alajärvi sjö på högra sidan af Ivalo älf. Dessa små skogar skulle ge rikligt virke för hvarjehanda handelslöjd, som Enare bon är mycket intresserad af, men okunnig. Denna slöjd skulle väsendtligen stärka befolkningens ekonomi; slöjdalstren finge god afsättning vid Varanger kolonier.

Ett mindre sågverk i förening med någon annan industriell inrättning — exempelvis för torrdestillation, s. s. tjära, terpentin o. s. v., till en början af rötter och toppar af vindfälda trån, hvaraf massor ligga i skogarne öfverallt — vore ej olägligt till vid Enare sjö, därifrån de förädlade produkterna utan synnerligen stora svårigheter och kostnader kunde under vintertid transporteras med renar till Neijden fjord och därifrån vidare befordras till öfriga ishafshamnar, hvar rest trävaror i allmänhet betinga sig ganska högt pris. Att det nog kunde finnas personer med hug att ned-

*) På de högre moarne växa träden i regeln kvistiga uppför hela stammen och nedåt koniska.

lägga arbete och kapital i trävaruindustrien äfven i Enare, men all skog därstädes är kronans och med kronan vill, dessvärre, ingen industriidkare i vårt land gärna komma i nära beröring. Dessutom lärer, enligt hvad det påstås, en hög statsmaunavishet uppfunnit teorin, att skogarne i Enare alls icke skola afvärkas, utan skola de stå där för att skydda landet mot nordliga vindar! Således anses de skyhöga fjällen icke utöfva något skydd mot vindar, utan de i relativt i djupa dälдер växande skogarne, hvilka dock i själfva verket icke allenast skydda någonting alls, utan tvärtem skyddas själfva af de skoglösa fjällhöjderne.

Helt annat tillvägagående härvidlag iakttager Norska styrelsen. I Norrska finnmärken, d. ä. lappmärken, finnes ock små skogar; desse upplätas för industri på liberala vilkor. Skogsförvaltaren har att se till att kronan får betalt för virket och att skogens återväxt icke äfventyras under afvärkningen; allt går sin lugna gång utan trakasserier. Men allt detta försiggår hos ett fritt folk, som ej tillåter intrigörer, höga eller låga leda sig, utan enhvar får rätta sig efter de lagar, som folket gifvit styrelsen i handen att styra efter.

Rörande skogsförhållanden i öfrigt i lappmärken med särskildt fästadt afseende å s. k. storvirke, gäller följande begränsning: norrom den raka linien, som dragen från Narvatunturi råpunkten å ryska gränsen genom Ruotatunturi råpunkt mellan Muonio socken och Enontekis församling, genomskär lappmärken, skall man icke finna till sågblad dugliga trån, nämligen sådana som i våra dagar ännu fordras, men väl mindre timmer, t. o. m. större sådant i Enare och

jämväl något inom Enontekis kapell, hvilket kapell, inom parentes sagdt, är ett tämligen omotiveradt — i alla händelser ett onyttigt bihang till finska lappmarken. Denna begränsning utgör tillika gränsen för villkoren för egentlig odling och nomadlivet i vårt land. Att furuskogsvegetationen för långa tider sedan varit ojämförligt rikare i dessa fjälltrakter än hvad nu är händelsen, bekräftas af erfarenheten. Så finner man rester, grofva furustubbar och rötter på fjäll inbäddade i stenhälster, hvarest numera växer antingen intet eller endast fattiga björkbuskar; samma företeelser förekomma på myrdr, där icke ens vide växer numera, hvarjämte man finner spår af gamla boningsplatser o. s. v. Redan äldre författare tala härom och senast talar friherre von Düben uti sitt vetenskapliga värk: »Om Lappland och Lapparne — — —» Stockholm 1873, samma erfarenhet. Dessa kvarlevor bära alltid spår af brand; antagligt är därför att branden härjat skogarne. — Om de geologiska förhållandena medvärkat samtidigt, förr eller efter, är ej godt att veta, så mycket mindre som traktens geologiska undersökningar äro högst ringa och tiden för sådana händelser döljes af årtusendens dunkel.

Men det är ju vackert så att vår odling gått så högt opp i nordn, ty — med undantag af Sverge och isynnerhet Norge *) ges det icke den minsta fläck på jordklotet, där man skulle finna den ringaste odling på så högnordlig latitud som hos oss. T. ex. i Muo-

Ja

*) Vid Norska Ishafskusten finner man öfverallt en civiliserad befolkning. Kornet t. ex. odlas med framgång ända upp till Alten (cirka 70° n. br.) något smått ändå nordligare.

nioniska (nära 68° n. br.) finna vi en intelligent jordbrukande befolkning. Ja, ännu mer: i Enontekis, t. o. m. Enare och Utsjoki (resp. 68°—24'. 68°—57'—9" och 69°—51'—50" n. br.) äro befolkade med civiliserade människor om ock flertalet af dem utgöres af hel- eller half-nomader. Men hvad finna vi på motsvarande latitud i öster och väster, i Asien och Amerika? Jo, man finner på sin höjd några vilda mänskliga varselser utan tecken till någon som hälst odling. Hvilken odling har t. ex. Grönland, hvars sydligaste del är beläget i Helsingfors latitud? — Jo, rent af ingen.

Det är således det på ett vist håll belackade finska folket, som äran tillkommer att vara civilisationens banbrytare och förpost i högan nord. Detta vårt århundradens kulturarbete, som varit en ständig kamp mot en njugg natur och andrá vidrigheter, har hållit våra både psykiska och fysiska krafter i jämn spänslighet och hindrat oss tills dato — och vi hoppas med guds hjälp att så skall ske äfven frantdeles — att falla i fysisk slapphet och moralisk dåsighet. Stilla och fredligt har vårt folk arbetat i sitt anletes svett, ingen hade bort taga anstöt däraf, tyckes det; också ha alla civiliserade nationer, som tagit notis om oss, med varmt erkännande bedömt våra kultursträfvanden. Endast en djup okunnighet, illvilja och lumpet afund kunna finna sig förnärmade af grannens framgång.

Det nuvarande Enare likasom och Utsjoki ha under gamla tider underlydt Norge och varit inbegripet under det allmänna namnet *Finmarken*, som omfattade n. v. Svenska, Norska, Finska och Ryska Lappmarkerne i öster ända till Gandaviken (Kantalahti). Ännu 1738, då ryssarne allaredan underkufvat kare-

larne och desse åter undanträngt Lapparne alltmera västerut, kallades Enare lappar af Norrmän *Indiager* finnar (d. ä. Enare lappar) ty lapparne kallades och kallas än i dag af Norrmän *finnar*. I Utsjoki sockenkista förvaras ett kvitto af år 1739 öfver ått Indiager finnar betalt skatt till Danmark — egentligen till Norge som Danmarks provins. Först år 1751 afstod Danmark sin indiager skatt mot det att Sverge af trädde Kautokeino till Norge. Samtidigt skattskrifdes Enare och Utsjoki — sannolikt äfven Sodankylä och Kuolajärvi lappar af Sverge, Norge (Danmark) och Ryssland, hvartill sällade sig Birkkarlarnes prejerier, så att det ej var brist på skattagare.

Rörande ekonomiska förhållanden i Enare är tecknad år 1890:

Inkomster:

Årlig produktion till afsalu i penningvärde		
Renhudar och skinnvaror i allmän-		
het för	14,615:	Fmk
Kött	6,000:	»
Smör och ost	4,500:	»
Trävaror	1,000:	»
Tjära	<u>250:</u>	26 365:

Utgifter:

Konsumtion af kaffe och socker	12,000:	Fmk
Tobak och spritdrycker	4,000:	»
Salt	<u>2,000:</u>	»
Transport	18,000:	»

	Transport	18,000:	Fmk
Bomulls-, lin- & hamptyger och garn	1,600:	»	
Fattigvårdskostnader	611:	44.	
Kommunalutskylder för öfrigt	3,347:	76.	
Prästerskapsaflöning	800:		
Kronoutskylder	<u>82:</u>	24,440.	

Dessa uppgifter visa att inkomsterna gäfvö ett öfverskott af 1,925 mark.

Men på utgiftssidan har icke ingått brödfödan, som alltid måste köpas och som, äfven med fästadt afseende derå att befolkningen förtär ganska litet bröd, behöfver däraf minst för 22,000 mark årligen. Bristen — cirka 20,000 mark — har renhjorden, fisket och den obetydliga ladugården fått ersätta, för att plus och minus skola hålla hvarandra i jämvigt. Man finner här af hvilken utomordentligt vigtig rol renhjordarne spela i befolkningens ekonomi. Komme härtill, såsom jag ofvan påpekat, att folket finge vana och smak för slöjd och att ortens skogstillgångar öppnades för industri, så har Enare sockens befolkning en god ekonomisk framtid för sig. Men för att det skall gå därhän, är i främsta rummet nödvändigt att en ordentlig högre folkskola i förening med intensiv slöjdundervisning med det första inrättas.

Enare socken begränsas i norr af Utsjoki socken medels en gränslinie dragen i öster ifrån finsknorska gränspunkten Modakiesta vid n. o. stranden af Kolmisjäyri öfver höjderne Tievja och Petschiekkotunturi till Tana älf, i väster midtemot mynningen af norska älfven Isekkowasjok, hvarifrån västra gränsen mot

Norge går vidare uppför Tana och Sckietschemjok till Peltotunturi; därifrån mot Enontekis kapellförsamling till Korsatunturi, därifrån mot Kittilä socken till Törmäsvaara och därifrån slutligen mot Sodankylä socken öfver Kaunispää (en topp af Raututunturi) till Talkkuna aavi (en topp af fjället Saariselkä) på ryska gränsen, hvarifrån denne gräns mot Enare slutligen går öfver höjderne Tschyöradsch, Kondoloodsch, Muodhevaara, Bolomoaivi och Räjapää till Madakiesti.

Den landtrygg — som under olika namn och med afbrott af större eller mindre dällder löper tvärlands, d. ä. ost till väst från Talkkunaoaivi till norska fjället Peltotunturi (på äldre kartor äfven kallad »Peldovaddo») och hvilken landtrygg skiljer vattenloppen till norr och söder, till Ishafvet och Bottniskaviken — ser man stundom på gamla kartor betecknad med namnet »Suolaselkä», ett namn som i verkligheten icke finnes till i hela finska lappmarken. Sjögren kallar den »Enare fjällrygg». Detta namn, ehuru häller icke allmänt användt i orten *), är dock vida lämpligare och sakenligare än det fullkomligt ur luften gripna »Suolaselkä». Det af Sjögren adopterade namnet här skäl för sig, ty den utgör förskansningen af Enare landet och föröfrigt bör ju en landtrygg, sådan som denne, hafva ett kollektivt namn; alltså: låtom oss kalla den *Enare fjällrygg* i stället för det obefintliga Suolaselkä!

De fjällhöjder, som finnas inom Enare socken 1:ma till söder och sydväst från kyrkan äro: Saari-

*) Man hör dock ofta Raututunturi, som är en del af nämnda landtrygg, kallas »Inarintunturi» och troligen har Sjögren däraf bildat namnet »Enare fjällrygg».

selkä — hvaraf större delen faller inom ryska lappmarken och är belägen mellan Luttojoki *) i norr och Jaurijoki i söder, hvilka bägge älfvar falla i Nuortijauri inom sistnämnde lappmark — med delar topparne Ukselmapää, Purnupää och Auteripää, en del af Raututunturi med toppar Kaunispää, Harripää och Tolospää; och 2:o väster och norr: Pasaspää, Hammastunturi, Pietarlanttausoivi **), Aapistunturi (lappens Äbbisduottar), Jänisoivi, Mutsigasoiivi, Puskuoivi, Viipastunturi, Maarestatunturi samt gruppen Muothatunturi, hvaraf en mindre del faller inom Utsjoki socken vid Tana älf.

*) Luttojoki har sina källor i foten af Raututunturi på dess norra sida. Denne å har jämväl befunnits guldförande inom Enare och äfven vaskning anstälts af Kyroborne i Enare med lönande resultat. Luttojoki är delvis farbar med båt inom Enare socken, likaså Suomujoki, ett tillflöde till Luttojoki.

**) Lappska oiivi = topp, på finska pää. »Tunturi», fjäll (lappska duoddor) heta de högsta skoglösa berg. Kero kallas en från tunturi genom en lägre eller djupare dalgång af skild lägre mark — denna äfven nästan alltid alldeles skoglös. Kero får regelbundet sitt namn af dess närmaste tunturi. Heter denne t. ex. Pallastunturi, så heter Keron »Pallaskero» o. s. v. Vid närmare undersökning finner man att desse Keron i tiden varit skogbevuxne, men blifvit härjade af brand. Äfven på de lägre nuförtiden med namnet tunturi betecknade bärg finner man spår af brunnen skog; så å Mustatunturi i Kolari, Särki och Olostunturi i Muonioniska och Oratunturi i Sodankylä mfl. De högsta fjällen, de hvars relativhöjd stiger öfver cirka 300 meter, ha sannolik aldrig varit beväxta med hög skog.

Med namnet »Vaara» betecknas alltid en skogbevuxen höjd. Understundom finner man väl en »vaara» skoglös; detta betecknar att skogsbranden skett på en senare tid.

De betydligaste vattendrag inom Enare socken äro:

1. *Ivalo*, det största, hvars källor finnas i den breda dalsänkningen mellan Korsatunturi och norska fjället Peltotunturi. Älfvens längd ifrån Awwilsuorro till Enare sjö är, som förut blifvit nämndt, cirka 182 km. Farbar med båt är älfven af hela denna längd, oaktadt dess talrika forsar, hvilka dock, med undantag af Porttikoski, icke äro synnerligen svåra. T. o. m. med ganska tungt lastade båtar ha guldvaskåre rest från Awwilsuorro till Kultala station; detta är dock knapt möjligt under torraste tiden af sommaren, ty älfven de mindre forsarne äro då vattenfattiga, men med lätt båt är älfven äfven den torraste sommartiden farbar. Ifrån Enare sjö till Alakoski — cirka 43 km., mätt efter älfven — finnes inga forsar, älfven är ganska djup där. Ivalos nämnvärda tillflöden äro: Repojoki från N. O. — farbar med lätt båt omkring 37 km. från dens utlopp i Ivalo, — Lapis(Äbbis)joki från N., Sotkajoki, Tolosjoki och Alajärvi från S. Af senastnämnda fyra tillflöden är endast det sistnämnda, Alajoki farbar med lätt båt cirka 12 km. från dess utlopp i Ivalo.

2. *Kaamasjoki*, hvars källor återfinnas i trakten af Vaddakoaivi (en topp af gruppen Muotkatunturi inom Utsjoki socken) och faller i Muddusjärvi, hvars vatten flyter genom Sotkajoki i Suolujärvi och slutligen därifrån genom Joenjoki svåra forsar i Enare sjö. Kaamasjoki är ganska god båtled till Syysjoki utlopp; man säger att älfven kan befaras med båt omkring 40 km. högre upp Joenjoki, ehuru nog vattenrik, är

i anseende till dess branta forsar ofarbar med båt i dess nuvarande skick.

3. *Vaskojoki* har sina källor i »Vaskojänkkä», en mycket vidsträckt mosse vid Schietschemjoki. *Vaskojänkkä*, hvarå man på äldre kartor, bl. a. Eklunds förträffliga Finlands karta, finner tecknad en plats såsom köpstad, har sin lilla historia, som i korthet lyder såhär:

Innan den nuvarande postvägen mellan Kittilä och Enare församlingar blef inrättad, gick den allmänna stråkvägen från Muonioniska och Svenska lappmarken öfver Peltovuoma by (i Enontekis) och en dylik från Torneå stad via Öfvertorneå, Kittilä, Tepasto och Puljujärvi (»Pulju»), hvilka bägge vägarne sammanlupo å Vaskojänkkä, därifrån åter en väg utför Vaskojoki ådal o. s. v. ledde till Enare kyrka och därifrån slutligen tvänne vägar, en till Utsjoki och den andra till Varanger vid Ishafvet. Dessa vägar begagnades uteslutande för vinterfärder mellan nämnde orter och sålunda utgjorde Vaskojänkkä ett centrum för den vidsträckta nordiska samfärdseln och förty en lämplig plats för varubyte och handel, i följd hvaraf Vaskojänkkä under långa tider var marknadsplats, legaliserad eller icke, känner jag ej.

Här samlades årligen mellan jul och nyåret köpare och säljare från vida kretsar, från finska, svenska, norska och ryska lappmarkerne; åtskilliga handlande från Torneå stad försummade ej att förse marknaden med duktiga brännvinslass. Brännvinet lærer ha utgjordt det förnämsta betalningsmedlet hos de köpande handelsmännen, isynnerhet då lappen var säljare, ty, lapparne voro i forna tider ytterst begifne på

den ädla varan. En gammal förmögen kępman berättade mig i mina unga år om sina markuadsäfventyr i staden Vaskojänkkä bl. a. att han i sin ungdom på denna marknad med ett litet brännvinslass gjorde utmärkta affärer, utan att behöfva använda ett öre penningar. — Vaskojoki faller, sedan han tagit Säräjoki — som sköljer Marestatunturis' fot i väster — i sällskap, i Paadarjäyri och därifrån samma väg som Kaamasjoki, i Enare sjö. Vaskojoki blir nästan ofarbar, äfven med lätt båt, högre upp än till Säräjokis utlopp.

4. *Lemmenjoki*, som i tiden stiftat oenighet mellan bröderne Viipastunturi och Maarestatunturi och slutligen rentaf skiljt dem åt, flyter med mer eller mindre branta afsatser genom en mängd små träsk i Paadarjäyri och slutligen samma väg med nästfölgående två kamrater i Enare sjö, är icke farbar med båt.

5. *Patsjoki* slutligen har i uppdrag att uttömma ur Enare sjö allt det vatten som de fyra förenämnda tjäustekamrater med hundradetals biträden af smärre bäckar ösa däri, utfaller förbi »Boris Gleb» och hamnar i Ishafvet med det norska namnet »Pasvig Elv». Patsjoki är icke användbar s. s. båtkommunikationsled, åtminstone icke inom finskt område, där mycket branta forsar förekomma. Älfvens stränder säges på ryska sidan erbjuda goda ängsodlingsmarker.

Alla nu nämnda vattendrag — med undantag af Patsjoki, hvilken mig veterligen icke blifvit ordentligt undersökt — ha befunnits guldförande i mer eller mindre rikligt, rikligast dock Ivalo, som kändt är.

Af kommunikationsvägar för Enare socken vore i främsta rummet önskvärd en sommarkörväg från Tschuolisjäyri till Neiden fjord i Ishafvet. Afståndet mellan dessa punkter är till det närmaste 43 km., hvaraf cirka 30 km. faller inom finskt och 13 inom norskt område. Vid Tschuolisjäyri finns ett af staten anlagdt härbärke för vägfarande med tre rum och nödiga uthus. Ställets innehafvare är skyldig att framskaffa resande för en i faststald taxa bestämd afgift. Vägen Tschuolisjäyri—Neiden komme sålunda att gå öfver norskt område, men då den vore nyttig äfven för norske inbyggare i orten, så torde näppeligen något hinder å deras sida vara att befara mot berörda väganläggning, så mycket mindre, som deras anpart blefve, som nämndt endast 13 km. Vägen ifråga vore af stor direkt nytta för socken isynnerhet därför att i främsta rummet brödfödan, andra förnödenheter att förtiga, måste köpas och hämtas från ishafskusten, hvilken handel för få, för att icke säga för alla, endast undantagsvis är fördelaktig i vintertid, hvaremot sommarvägen säkerligen komme att locka turister, både inhemska och utländska, att besöka och beundra den härliga högsommaren och den vildt vackra naturen här uppe.

Efter ett par dagars dröjsmål i Enare och sedan vår älskvärda värd, forstmästaren Sanmark beslutit sig att göra oss sällskap på vår vidare färd uppåt nordn, gåfvo vi oss å väg den 4 Augusti. Först bar det af till fots några kilometer till en vik af Muddusjäyri och därifrån med båt till Toivoniemi länsmansboställe, som

är beläget invid Kaamasjoki i närheten af dess inlopp i nyssnämnde sjö. Bostället har ett helt romantiskt läge på ett näs emellan en liten sjö och Kaamasjoki, cirka 30 km. från Enare gamla kyrka. Sedan vi inlagt en god middag hos kronolänsmannen Wickstrand, fortsattes resan vidare i båt uppför Kaamasjoki. Första skjutsombytet skedde i Kaamas eller Thule nybygge cirka 10 km. från Toivoniemi. Thule beboddes af en äldre man, kallad »Yrri» med sin gumma, hvilka för många år sedan (1853?) ditflyttat från Åbo läu. Gubben Yrri sades vara en mångkunnig man, kunnig i hvarjehanda slöjd o. s. v., ett riktigt orakel för ortens staminbyggare. Bägge dessa gamla, Yrri och hans gumma, voro trefliga och snygga människor, så det gjorde en riktigt godt att vistas i deras om renlighet och ordning vittnande enkla boning.

Ifrån Thule till Syysjärvi, hvarest ett par lappfamiljer bodde, reste vi vidare uppför Kaamasjoki till Syysjoki utlopp — cirka 15 km. — och därifrån resten af hållet, som i dess helhet är 21 km. långt, till fots. Ifrån Syysjärvi, där vi lågo öfver natten i våra tält ute på backen (ty det är icke rådligt att lägga sig i lappens bostad om man vill undgå otrefliga inhysningar) fördes vi följande morgon i båt öfver sjön, hvarefter vi gingo till fots till stranden af Säytsjäyri, hvarifrån vi på anrop hämtades öfver sjön med båt af därboende lappar. Hållet mellan Syys- och Säytsjäyri är endast 8 km. långt.

Ifrån Säytsjäyri har man — med undantag af ett kort stycke öfver den lilla sjön — en 16 kilometers fotvandring till södra ändan af Miosschjäyri, hvarifrån man, med korta afbrott, reser i båt ända till

Utsjoki kyrka. Men emedan vid Mieroschjäyri icke fanns någon boende och man således icke håller kunde med säkerhet påräkna att där fanns båt, rådde säytjäyriboerne oss att sända två karlar i förväg för att afhämta båt oss till mötes ifrån Paksujalka, 42 kilometer från Säytsjäyri belägna Iappboning. (Man kan visserligen gå från Säytsjäyri till Paksujalka, men denna 4 mils vandring öfver en oländig trakt är ytterst mödosam, hvarför man gör klokast att låta afhämta båt i förväg, för såvidt man icke har sig säkert bekant att sådan är att tillgå vid Mieroschjäyri.

Vi vandrade emellertid samma dag från Säytsjäyri till Petschiekkotunturi — cirka 11 km. — där en af staten uppbyggd ganska ruskig obebodd stuga fanns för resandes härbärke och i hvilken stuga vi tillbragte natten till den 6 augusti. Petschiekkotunturi ligger på gränsen mellan Enare och Utsjoki socknar. Detta fjäll är icke högt, dess relativa höjd är endast cirka 120 meter. Här skådar man till väster och NV en ganska storartad vy af norska fjäll, bl. a. »Rastagaisas» trenne väldiga toppar med sina af evig snö dekorerade fördjupningar. Då vädret är klart och solen har sådant läge på himlahalvfvet, att ljuset åter kastas från fjällen till åskådarens öga (detta inträffar kl. 11 f. m.) så spela fjällen den allra härligaste färgprakt i alla möjliga nyanser. —

Följande morgon hade vi att fotvandrade endast cirka 5 km. från Petschiekko stuga till Mieroschjäyri, hvarest vi ganska riktigt funno våra skjutskarlar oss till mötes med båt. Nu bar det af utför mot Ishafvet, utför Utsjoki vattensystem, som har sina källor vid

foten af Petschiekkotunturi på västra sidan däraf. Härifrån hade vi nu att tillryggalägga omkring 27 km. i båt till nästa skutsombyte, Paksujalka fiskarellapponing. Familjen hette Aikio och lefde i yttersta fattigdom; mannen var nämndeman med häradsdomare titel.

På min återfärd fran denna resa nödgades jag i följd af ett påkommet oväder stanna öfver en natt hos denna stackars familj. Åtta personer bodde i samma rum med 2:ne kor. Stugan var väl något större, än en vanlig lappkota, såder 3 famnar i kvadrat. Eldstaden, ett stenrös med rakt rökhål genom taket, stod midti stugan. Korna hade sig anvisadt ett hörn af rummet med hvar sin spilta; i diametralt motsatta hörn fick jag min bädd af rent hö ur stacken, som stod strax utanför stugan. Då jag medhade tält, filt och hufvudkudde, så låg jag där i min knut mycket bra, utan ringaste men hvarken af väggohyra eller af husets hvardagsatmosfär, det senare så mycket mindre, som gumman, husets värdinna, underhöll eld i spisen hela natten, hvarför de oangenäma gaserna gingo min näsa förbi. Sju stycken barn lågo på marken på utströdda riskvistar kring spiselu — golf saknade stugan. Innan jag gick till sängs, lämnade jag gumman min kaffepanna med kaffe med anhållan om att hon tidigt följande morgon ville vara vänlig och koka godt morgonkaffe. Redan femtiden på morgonen stälde hon kaffepannan på elden, hvarjämte hon gaf mat åt »kuddurna» på det dessa ej måtte störa min sömn genom sin begäran om frukost. Under tiden hon så sysslade och i synnerhet då hon satt vid härden, observerade jag ifrån min knut, där jag

låg vaken, att hon som oftast förde handen till munnen, hvilket gaf mig det intryck att hon bet eller sög på någonting. Detta retade min nyfikenhet och emedan jag icke kom på det klara med saken, sporde jag henne: »Hvad äter ni?» — »Suger på tobak», svarade hon och visade mig en svart tobaksrulle, som hon höll i handen. På min fråga hvarför hon gjorde så, berättade hon som följer: »Jag är så fasligt hungrig — för åtta dagar sedan gick min man med vår äldste son till en sjö, som ligger fem mils väg härifrån, för att fånga fisk, men emedan det i dessa dagar har varit stormigt och kallt väder, ha de väl ingenting fatt, efter de dröja så länge. Här hemma ha vi ingenting att äta. Kon mjölkar också så lite, att barnen med njuggau nöd kunna lefva däraf, då jag af mjölken åt dem kokar »pessella» (en slags välling, som afredes med tallbark), den andra kon är en ung kviga, som inte mjölkar. Jag har väl ett gammalt nät och några krokar, med hvilka jag sökt fånga fisk i träsket här invid, men inte en stjärt har jag fått, för se, vädret är så kallt och stormigt. Jag beklagar mest min mans och min sons sorg, ty de veta nog att vi äro utan mat här hemma. — Vi fattiga fiskarelappar nödgas ofta stilla hungerns kval med alla tillbudsstående medel och därför suger jag på denna tobaken, det kännes hjärtstärkande; ni, som äger allt hvad ni behöfver och önskar, veten icke hvad det vill säga att svälta och därtill se sina barn gråta af hunger». — Så lydde den arma kvinnans med tårfyllda ögon framsagda hjärtslitande berättelse.

»I dag skolen I icke svälta», sade jag och bad min betjänt framhämta min af prostinnan Konow i

Utsjoki prästgård dagen förut rikligen försedda kantin. Under tiden hade barnen trappvis vaknat och samlat sig snyftande kring modren och bedjande henne mjölka kon; emellertid gjorde jag dugtiga smörgåsar och gaf enhvar af barnen — resten af kantinens innehåll fick modren med anmodan att nu till först äta sig riktigt mätt. — »Nej» — svarade gumman — »inte näns jag äta; häraf ha barnen mat för en hel vecka och till dess kommer min man hem med fisk — då ha vi ingen nöd». — Jag måste formligen tvinga henne att äta något af min åt henne lämnade vägkost.

»Men hvad äter ni själf nu», sporde gumman. — »Var ni lungn för det» — svarade jag henne. »Jag möter i afton i Peschiekkostuga eder kyrkoherde, som nu är på hemväg från Enare; af honom får jag nog så mycket mat, som jag behöfver för vägen till Enare, hvarest jag åter får förstärkning för vidare resan. En dag må jag väl kunna svälta, äfven jag, eftersom ni nödgas gå ut därmed flere dagar; dessutom har jag lite kaffe ännu — det ger jag er icke — som jag kan koka på vägen, ifall jag blir mycket hungrig».

Med huru lite man kan fröjda sin i nöd stadda medmänniska, var jag här åter i tillfälle att vittna. Jag kan aldrig glömma den arma modrens glädjetårar, likalitet som barnens fröjd under det de förtärde sina smörgåsar. De sistnämnda hoppade och dansade i en riktig glädjersel och, skygga som de i början voro, samlade de sig småningom kring mig, omfamnande och gifvande mig de allra vackraste smeknamn, som deras lappska tungoinål var i stånd att uttrycka, — modren talade finska tämligen ledigt. Hon tolkade

för mig, att barnen berättat henne, huru svåra kval de kände om kvällen då de sågo mig äta min kvälls- vard. Jag anade då icke, att de arma barnen voro så hungriga, annars skulle jag gifvit dem mat.

En särdeles vacker sida i den lappska barnupp- fostran är, att de icke få tigga. De tusende gånger jag i lappmarken spisat i barns åsyn, kan jag icke påminna mig ett enda fall, där barn skulle tiggat mat; — i sanning en beundransvärd själsstyrka hos ett hungrande barn!

Man kan icke undgå, att vid dylika tillfällen, som det nu berättade, anställa jämförelser mellan människonas vidt olika lefnadsförhållanden. Man ser nämligen ganska ofta, huru fåfängan och rikedom i förening, eller blott den förra ensam, på middagar och supéer på några timmar uppoffra egendom, tillräcklig att lyckliggöra tusental i armod smäktande medmäu niskor under en lång tid. Och för all denna öfver- flöd vinnes? — tacksamma hjärtan hos lyckliggjorda medmänniskor? — Nej, en blott flygtig beundran, i regeln endast en ögonblicklig, och ögonblickligt för- svinnande tillfredsställelse af fåfängan! — Eller tror du, ärade värd, att dina lysande gäster, eller ens nå- gon af dem, vid afskedtagande från din lukulliskt an- rättade middag eller supée, hyst ens närmelsevis sam- ma innerliga förnöjelse- och tacksamhetskänsla för dig, som Paksujalka gumman och hennes i trasor höljda barn tillegnade mig för endast några brödbitar? — Jag är böjd att tro det du själf knappast någonsin, efter det du gifvit en lysande middag, erfarit samma inre tillfredsställelse, som berörde mig efter min utom-

ordentligt ringa välgörenhet hos denna i materiel nödstadda familj.

Låtom oss därför enhvar lyckligare lottade, då vi äro i färd att tillställa gästabud, ihågkomma våra vanlottade likar, erinra oss med hvilken ringa uppoffring vi ofta kunna ingjuta glädje och tröst i tusende i armod smäktande hjärtan!

»Enhvar sköte sig själf» är visserligen en riktig sats, som ofta upprepas, dock både i tid och otid. — Men, älskade läsare, lägg handen på hjärtat och svara! — Är först och främst den individuella begåfningen vår egen skuld eller förtjänst? Har icke tilläfsventyrs den ena framför den andra, genom någon säregen tillfällighet, råkat i beröring med gynsamare förhållanden, hvilkas inflytande hos honom danat förmågan att välja den stråt, på hvilken den stundande kampen för tillvaron blifvit lättare än annars varit händelsen, eller ock tvärtom? Äro slutligen samhällets välgörande institutioner — undervisningsanstalter o. s. v. — lika lätt tillgängliga och åtkomliga för alla individer?

Allt därför — bortseende från antagandet att den ena individen nödvändigt måste födas till furste och den andra till tiggare, ett påstående, som på somliga håll flitigt och med tvärsäkerhet torgföres, men som än i dag är obevisadt — sålänge individuel daniug och därpå följande handlingar äro beroende af människan omgifvande yttre förhållandens inflytande, sålänge har bl. a sattsen: »sköt dig själf» icke sin regelbundna giltighet. Den i nödstadda medmänniskan måste blifva springas af den bättre lottade, — sådant föreskrifver plikten för människan såväl som medborgaren.

Gumman Paksujalka följde mig med sin båt ända till södra ändan af Mieroschjäyri, där vi skildes åt med ömsesidiga komplimanger, och hvarifrån jag hade att gå endast 5 verst till Petschiekko stuga.

Kommen dit om natten, fann jag ganska riktigt, som jag beräknat, Konow »med korpral» liggande till »sängs» på stugans ruskiga golf. Hungrig som jag var, lydde min första hälsning: »Go' natt, Konow, har du mat?» — »Jooo» — svarade K. yrvaken — »men det kommer väl an på, hvad du är för en, som stör folks nattro». Sedan vi ändtligen igenkänd hvarandra, dukade »korpralen» bordet på »sängen». I mål tiden deltog K. endast med sina infall, såsom att jag åt för mycket o. s. v., hvarpå jag i brådskan hann svara endast att det icke var nog med hvad jag åt, utan ock att resten af hans kantins innehåll måste flytta i min; så skedde ock, enär K. hade utsigten att hinna hem till följande natten. Under tiden hade »korpralen» kokat kaffe, som förtärdes med smak, fast utan grädde, likör och cognac, och så gick natten utan vidare sofvande tills morgon grydde, då vi bröto upp, hvar på sitt diametralt motsatta håll, glada som »muntra musikanter». —

Men efter denna afvikelse skall jag fortsätta berättelsen om vår framresa.

Ifrån Paksujalka gingo vi 3 km. till fots till en liten sjö, Koneschjäyri, och vidare med båt öfver sjön till Buchsaljäyri lappboning, därifrån vi, i anseende till en svår fors, »Koneschgoikka», mellan nämnde sjöar, vandrade cirka 5 km., hvarefter vi åter sutto oss i båt och reste in i Mandojäyri, å hvars västra strand Utsjoki sockens vackra granitkyrka står.

Den 6 augusti anlände vi till Utsjoki prästgård, hvarest vi under ett par dygns hvila åtnjöto ett utmärkt vänligt och gästfritt bemötande. Till vår utomordentliga öfverraskning och förtjusning blefvo vi mot fagna med quartettsång af ett turistsällskap unge norske män, som dagen förut hit anländt på sina fjällströftåg.

Utsjoki socken är på tre sidor — näml. öster, norr och väster — omgifven af konungariket Norge samt till söder och SSO af Enare socken. Sockens areal är cirka 30 kvadrat mil = 3,427 kv. km. = 614,290 tunnland = 344,729 hektar.

Folkmängden (år 1888) 208 mankön, 202 kvin-
kön, tillhopa således 410 personer; hvarje person har således ett svängrum af 6,6 kv. kilometer.

Vi ha förut nämnt att Utsjoki i tiden varit kapell under nuvarande Kautokeino socken i Norska Finnmarken. År 1747 skildes Utsjoki från Kautokeino såsom eget konsistorielt pastorat med Enare till kapell. I våra häfder står det anteckadt att de första kyrkorna såväl i Kautokeino som Utsjoki blefvo byggda på befallning af Carl XII år 1700, men en gammal sägen vet förtälja att en slags kyrka mycket tidigare funnits i Utsjoki vid Tana älf omkring 48 kilometer från Utsjoki inlopp uppför Tana på ett ställe, som ännu bär namnet »Talvadasniemi» i trakten af nuvarande Outakoski by, och att denna kyrka blifvit af ett ryskt röfvetåg nedbränd under en pågående gudstjänst, där både åhörare och präst omkommit; — tiden, då detta inträffat, är icke angifven i berättelsen. Kyrkoherden M. Hinkula antager att detta illdåd vore en hämndgärning af ryssarne för en illbragd, som ut-

öfvades af partigångaren från Ijo socken, Vesainens *) hord mot Petsjengo kloster julnatten år 1590, **) hvilket antagande synes riktigt, enär händelsen vid Talvadas inträffat omkring 50 år senare än den i Petsjengo och således passar in på Carl IX regeringstid.

— Tuneld däremot berättar att Kautokeino och Utsjoki kyrkor blifvit byggda på kung Carl XI befallning, utan att likväl angifva tiden. Då det emellertid är obestridligt att den ännu i fragment i närheten af nuvarande kyrkan kvarstående gamla är uppbyggd år 1700, så måste — enär det ock är faktiskt, ehuru tiden oangifven, att en 2:dra kyrka efter den vid Talvadasniemi funnits vid Äimäjoki inlopp i Tana älf cirka 10 km. uppför densamma från Utsjoki inlopp — Tunelds berättelse bero af tryckfel i det att med Carl XI menas (Carl IX ***). Detta bestyrkes ock däraf att då Utsjoki var kapell under Kautokeino, så måste detta haft en kyrka tidigare än Utsjoki, d. ä. tidigare än kyrkan vid Talvadasniemi. Befallningen att bygga kyrkan vid Äimäjoki måste hafva utgått från Carl IX — måhända på samma gång om byggandet af en ny kyrka i Kautokeino — och således omkring 1610 da Tavaldas kyrkan antagligen blef bränd. När denna kyrka byggdes, eller om den egentligen var någon kyrka alls, utan endast ett bönehus, är ej godt att veta. Traditionen talar endast om dess förstörelse. Att Carl XI, hvars regering började 1672 och hans död inträffade 1697, icke kunnat hafva någon befatt-

*) Enl. Karamsin Kajanske röfvare.

**) Enl. Karamsin 1591.

***) Han kallade sig ock, som bekant, »De Lapparnes Konung».

ning med i frågavarande kyrkor, är tydligt. Utsjoki nuvarande vackra kyrka är således den fjärde af församlingens kyrkor, är byggd af huggen granit med statens medel och färdig utsynad år 1853, läget long. + 1° -- 57' -- 36" och 69° -- 51' -- 50" *) n. br. belägen vid västra stranden af en vacker mindre sjö, Mandojäyri och ett högt fjäll i bakgrunden.

Följande kyrkoherdar ha tjänstgjort i Utsjoki:

1. *Anders Helander* 1747—1757; han ihjälfrös i Utsjoki d. 29 Maj sistnämnda år. En afkomma efter honom finns ännu i Utsjoki, äro lappar.

2. *Magister Henrik Wegelius* 1758—1765. — Flyttade till Lillkyrö.

3. *Magister David Erik Högman* 1766.—1781. — Dog i Uleåborg 1781**).

4. *Magister Henrik Sund* 1782—1792; flyttade till Ijo.

5. *Samuel Erik Castrén* 1794—1797, ihjälfrös i Utsjoki sistnämnda år.

6. *Johannes Wegelius* 1798—1803; flyttade till Hyrynsalmi.

7. *Henrik Wegelius* (bror till Johannes) 1804—1816; flyttade till Kemijärvi.

8. *Jakob Fellman* 1819—1832; flyttade till Lap-pajärvi.

Ann. Fellman var mycket bevandrad i naturvetenskaper, i synnerhet i botanik.

En prästman vid namn Holmberg lärar ock hafva tjänstgjort en kort tid i Utsjoki, sannolikt mellan Hen

* Enl. Tuneld 30".

** Lappar med namnet Högman, en afkomma af kyrkoherden, finns ännu i Utsjoki.

rik Wegelius och Fellman. En landthandlande Holmberg, en son på sidolinjen till nämnde prästman, torde ännu lefva i Utsjoki.

9. *Carl Fredrik Stenbäck* 1833—1844; flyttade till Kuortane.

10. *Fredrik Wilhelm Stjerncreutz* 1844—1850; dog i Uleåborg.

11. *Anders Andelin* 1853—1859; flyttade till Paltamo.

12. *Edvard Wilhelm Borg* 1860—1867; flyttade till Brahestad.

13. *Evert Brynold von Konow* 1868—1870; flyttade till Eno.

14. *Jonathan Gummerus* 1876—1886; flyttade till Pyhäjoki.

15. *Viktor Alfred Wirkkula* 1887.

16. *August Koivisto*, nuvarande kyrkoherde sedan 1892.

En stationär högre folkskola, inrättad och underhållen af allmänna medel, är i värksamhet sedan år 1886, plaserad i Outakoski by vid Tana älf, belägen enligt ortens beräkning 9 mil från kyrkan (högst 6 mil). Elefantalet under läsåret 1892 var 11, däraf 4 interner bekostade af kronan. Skolan är samskola med en lärare.

Naturen i Utsjoki är hel och hållen en fjällnatur och den ganska storartad med sina kala fjällryggar. Endast nomaden kan ha en draglig tillvaro i denna landsända. Den ringa befolkningen består ock nästan mangrannt af genuina lappar, med undantag af präst och länsman förstås ock en eller annan afkolning efter forne präster eller länsmän i orten, hvilka afkom-

Uts
-
ans
de
barn

21

lingar likväl, som i regeln haft lappskor till mödrar, äro föga olika ortens stambefolkning, som för öfrigt till allra största delen består af ren- eller fjällappar*), atföljande sina renar från fjäll till fjäll och lefver hufvudsakligast af hjordarnes afkastning med jagt och fiske s. s. binäring under sommartiden då hjordarna draga ned från fjällen och söka gräsbete i dällderna, sjö- och älfstränder — ty renen förtär renmossa som martiden ogärna; där gräsbete vankas, springer han äfven hungrig långa vägar öfver mossfältt, utan att smaka på, isynnerhet då mossan är torr, i förväntan på det läckra gräset — fräcken och vass.

Genom denna fjällappens fram- och återvandring mellan »högå bärge och djupa dalar» uppstår för hvarje familj minst tvänne hufvudboningsplatser, en för sommaren och en annan för vintern. Vanligen bebo flere familjer, isynnerhet de med hvarandra beslägtade, samma trakter, ty deras rörliga egendom, renhorden, är i regeln sammanblandad och ägarne få lof att följa egendomen åt och därför vistas i samma trakter, hvar igenom de s. k. lappbyarne uppstå. — Sommarboningen är alltid belägen vid sjöstrand, där det är godt om gräsbete för djuren och rikligt fiske kan påräknas. Sommarboningen består, isynnerhet hos den förmögare fjällappen, af en af stock timrad stuga, som under vintern, då renarne draga upp till fjälls, vanligen står öde och tom. Vinterboningarne, som ofta flyttas och efter som hjorden flyttar från fjäll till fjäll, bestå af konformiga kotor med stenrös sasom eldstad midti

*) På senare tiden har största delen af fjällapparne flyttat till Enare, där det finnes bättre betesmarker för renhordarne.

rummet under rökålet i konens spets. — I ekonomiskt afseende står sig fjällappen ojämförligt bättre än fiskarelappen, som i regeln framsläpar sitt lif i yttersta fattigdom. Fjällappen utgör ortens aristokrati och en stor aristokrat är han också, ty han ser med ett visst förnämt förakt på sin broder, fiskarelappen, som dock numera utgör majoriteten af befolkningen. Folkmängden i Utsjoki är kontinuerligt aftagande, hvilket för någon tid bortat syntes drabba fiskarelappar eller »nybyggare», som de ock kallas, hvaremot fjällapparnes antal tilltog, hvilket framgar af följande:

År 1860 fanns fiskarelappar 297 personer
och fjällappar 94 391 personer.

År 1867 fiskarelappar . . 309
och fjällappar . . 112 421 »

Folkmängden hade således ökat på dessa 7 år med 30 personer, men år 1888 var folkmängden, på sätt ofvan nämndes, endast 410 personer och således minskades på 21 år (1867—1888) med 11 personer.

Till Norge utflyttade utsjokiboer voro

år 1860	9 personer,
» 1861	33
» 1862	30
» 1863	32 »
1864	35 »
» 1865	31 »
» 1866	(obekant, mantalslängden för året otydlig) och
» 1867	45 personer.

Dessa utflyttningar har med få undantag skett bland de s. k. fiskarelappar, hvaremot fjällapparne ut-

flyttat till Enare, i synnerhet på senare tider näranog mangraunt, därför att renhjordarne där ha bättre betes marker. Nagon utflyttning fran Enare till Utsjoki sker däremot nästan aldrig, hvilket torde bevisa att villkoren för lefnadsbehof i Enare äro rikligare än i Utsjoki; därför går ock folktillväxten i Enare raskt framåt.

Födan hos fjällappen består i vintertid uteslutande af renkött — och naturligtvis annat vildt som man lyckas fånga eller skjuta — som förtäres delvis kokt, delvis luft torkadt eller ock rått. Vid renslagt dricker man upp bloden lifvarm. Bröd begagnas högst lite, i många familjer så godt som allsicke. Sommartiden tillkommer fisk, ty äfven fjällappen idkar fiske da hjorden drager ned från fjällen för att söka gräsbete i dälдер och sjöstränder. Renkorna mjölkas numera icke regelbundet — de allra flesta mjölka allsicke — ty man har funnit ganska riktigt att kornas mjölkande, som beröfvar kalffvarne deras första naturliga föda, gör större skada än nytta. Mjölken beredes till ost, hvilken — som bekant — är mycket stark och har en amper, nästan bäsk smak. Renkon föder en kalff om året, högst sällan två. Ett år gammal ren föder nagongång kalff — ytterst sällan dock. Renens naturliga medelålder går till 15 år. Ett års gammal heter »vasa», två årig, ko »vuondo», oxe »rerahka», 3-årig »vuorsa», ko »vaainvuorsa», oxe »härkävuorsa», 4-årig »kunteus», vaain och härkä, 5-årig »vosotus», 6-årig »maahkana» och 7-årig och äldre »nimiloppu». Renarnes antal i Utsjoki socken är f. n. 3,436. Detta antal är ganska stort med hänsyn därtill att det hufvudsakligast eges endast af ett par fjällappfamiljer,

Pieski och Länsman *); de öfriga fjällappfamiljer ha på senare tider som förut är nämndt, så godt som mangrant flyttat till Enare. En mängd fiskrika, i all mänhet mindre sjöar finnes i sockens nordöstra del, af hvilka de förnämsta äro: *Puolmakjäyr* den största inom socken och hvaröfver östra gränsen mot Norge går, samt ett annat mindre träsk med samma namn, hvarur Puolmakjokka rinner i den förre och därur slutligen i Tana älf ett stycke nedanom Polmak kyrka; *Tschoalmajäyr*, *Schälsjäyr*, *Muorrijäyr* och *Weitschik jäyr*, den största näst den förstnämnde.

Renbjorden är och förblir i hufvudsaken den förnämsta näringskällan ej allenast för fjällappen, utan ock för lappmarks inbyggare i allmänhet. Af renbjorden har den egentliga lappmarksinvånaren sin föda, sin beklädnad och sina dragare, dragare, som föda och sköta sig själfva, dragare slutligen, som framskaffa en närnog med iltågets hastighet genom obanade trakter, öfver fjäll, skogar och djupa snöfält där vår ädle dragare, hästen, vore vanmäktig att taga ett steg. Och huru skulle de finnar — som bebo ödetrakterne af Muonioniska, Kittilä, Kolari, Turtola, Öfvertorneå, Simo, Pudasjärvi, Jokijärvi, Taivalkoski, Kuusamo, Kuola järvi, Sodankylä, Kemijärvi och Rovaniemi församlingar

*) Familjens stamfar har varit länsman i orten — när, har jag ej lyckats få besked — hvaraf den fått sitt namn. Ännu i medlet af 30-talet af detta århundrade var renarnes antal i Utsjoki cirka 50,000. Sommartiden vistades Utsjoki lappar med sina bjordar regelbundet inom Norskt område, berättar Sjögren. Emellertid har intet trassel hvarken mellan nomaderna siusemellan eller mellan desse och »jordbrukare» förekommit. Sådant bemötande mot utläningen länder de Norske finnar lappmarks inbyggare till heder.

(för att icke tala om trakter af Kajana härad) — reda sig i en snörik vintertid på sina skogsfärder utan renar till dragare? Det är därför högst beklagligt att denna så nyttiga hjord — ett lifsvilkor för lappmarken och af största vigt för den fattigaste ödemarks inbyggaren af Uleaborgs läns befolkning, för den delen däraf, som med namnlösa lidanden och omänskliga försakelser söker ur den af is- och frostkällor omgifna åkertäppan af tvinga bröd för kommande hårda vintern, men som oftast ger odlaren endast frostbiten halm, sorg och tårar — minskas år för år, enligt hvad lapparne själfve, som naturligtvis bäst kunna bedöma saken, påstå. De tillägga: »Nådig öfverhet förfördelar oss äfven» — syftande på gränsspärrningen af år 1852. »Genom denna och därmed beslätade åtgärder alstras blott hat och bitterhet mellan oss fattiga lappar» — säga de förståndigaste af lapparne — »och våra renhjordar få stå i sticket».

Det har värkligen lyckats, som man nogsammt vet och med blygsel måste erkänna, intriganta och egen nyttiga länsmän i orten att vilseleda landets styrelse till åtgärder, sadana som nämnda gränsspärrning innebär. (Att häri skulle ligga en politisk revanche åtgärd mot Norge i följd af konferencens om Warangerfjord afbrott år 1847, som prof. Friis m. fl. skandinaver antaga, är föga troligt, ty en dylik revance gärning skulle blotta en nog tölpig statsmannahandling.)

Nej, klyftigare ha vederbörande upphofsmännen gatt tillväga. Man har framhållit att renen är till skada för jordbruket. Jordbruk på fjäll! — det är stil i det! För att få trakasseriet i gång och för att skriket måtte få anseende s. s. befordrande af »jord-

brukarnes» inträssen, fann man alltid en eller annan icke-renegande nybyggare villig att sälla sig i tåget och så skrek man tills man trodde själf och fick andra att tro det man hade viktigt värf för sig; och för att man icke skulle få utseende af att icke ock bevaka fjällappens inträssen (deras talan kan man ju föra utan fullmakt, ty de äro ju bara nomader, människor, för hvilka en kansliskrifvare är nog mäktig att stifta lagar) säger man såhär: de svenska *) och norska renarna löpa öfver gräusen och uppåta reumossan, som de själfva icke ha, hvarjämte dessa främlingar nedtrampa våra jordbrukares åkrar och ängar och till på köpet uppåta det bärgade höet; gränsen maste därför spärras. Lyckas den arma nomaden icke vakta sina olaglydiga djur dess bättre än att de springa öfver gräusen, så kuiper man några tio- eller hundratal i beslag; stryker där en eller annan finsk ren med (ty djuren äro sällskapliga nog och återfinnas ofta sam

*) Jag känner icke vidden af de svenska betesmarkerne, de norska äro vidlyftigare än de finska, ehuru de senare i förhållanden till arealen äro rikligare.

Trakasserier mellan nybyggarne och nomader — lika ynkliga som de hos oss — förekomma äfven i Sverge och Norge. De mest fördärflika förordningar utfärdas lapparne till nackdel. Vid rättgångar får »jordbrukare» på fjället naturligtvis rätt, lapparne drifves till förtviflan. Bl. a. är det i Norrbottens län förbjudet lapparne att, vid höga böter förstas, komma nybygga ren — jordbrukaren kantänka — närmare än 1¹/₂ mil. En häradsrätt i Norrbotten afkunnade en gång dom, som berättigade nybyggaren att skjuta eller taga alla renar som kunde finnas gående vid deras höstackar under vintern. Nyb. tända eld på skogarna och sålunda förstöra lapparnes betesmarker o. s. v. Se härom bl. a. »Nordisk tidskrift» för år 1867 pag. 613 och »Våra Nomader» af A. Cajanus, Stockholm 1870.

manblandade, utan afseende på nationalitet) så är det ej så farligt, sporteln är i alla fall angenäm och — ändamålet vunnet. Det berättas t. o. m. att en länsman i Enontekis för en längre tid sedan lät utskicka halunker med flit locka och leda främmande renar öfver gränsen för att tagas i beslag; sanningen af denna nedriga bedrift kan jag dock icke garantera, ehuru jag hört den berättas af många.

Huru mycken sanning det finns i påståendet att de Norska fjälltrakterne sakna renmosse, därom kan enhvar öfvertyga sig om han gör vandringar t. ex. inom triangeln Alten—Kautokeino—Karasjok. Där skall han finna platser att få till lust och led~~et~~ vada i renmossa jäms med kuän. Komparativt äro vara renbeten bättre än de Norska, hufvudsakligast därför, att våra mossfält äro dels omgifna af och dels beväxta med sma tallskogar, som i någon mån erbjuder djuren skydd mot fjällstormarnes raseri, ett skydd, som äfven dessa föga ömtåliga djur söka, hvaremot de Norska fjällen i regeln äro alldeles skoglösa eller beväxta till en relativt ringa del endast med dvärgbjörk. Denna omständighet är hvarken var förtjänst eller Normannens fel. Den Norska fjällplatån är så mycket högre än den finska, att trä på den förra icke mera kan växa och således ingen skog erbjuder djuren erforderligt skydd, hvilket förhållande under tidernes längd vänjt de Norske hjordarne att tidtals företrädesvis söka bete på de finska markerne.

Betraktas saken ur humanitetens och rättvisans synpunkt — saker som enhvar önskar tillämpade på sig, men är sällan böjd till samma pligt då den kräves af en själf — så borde ett dylikt af naturen da-

nadt förhållande icke göras till privilegium för snikne individers roflystnad, djurplageri och djurägarens brin- gande i ännu djupare armod, än han befinner sig och hvari nomaden i allmänhet är försatt. Tusen gånger bättre da att renägaren påläggas en skälig afgift för djurens bete, hvilken anordning sannolikt icke skulle möta svårigheter, i all synnerhet om rågrannarne öm- sesides, utan polisens inblandning, bereddes tillfälle att därom öfverlägga och besluta — ty nomaderne mellan är i allmänhet ett godt förhållande rådande, utan af- seende på nationalitet, och hvardera parten skulle nog tillgodose såväl sina egna som deras gemensamma in- trässen.

Hvad ater vidkommer »jordbrukarnes ängar», som påstås blifva härjade af nomadernes hjordar, så vet hvar och en, som hälst någon gång med öppna ögon besökt ifrågavarande näjder, att de — ängarne nämligen — besta af större eller mindre skoglösa moss fläckar och några alnar breda bäckstränder här och där kring vida ödemarker, utan tillstymmelse af någon somhålst slags hägnad. Då höet bärgas, samlas det några lispund här och några andra där i »stackar», stoppas t. o. m. som oftast för bekvämlighets skull mellan växande träd o. s. v., utan tecken till hägnad öfver desse »höstackar» — detta är den allmänna re- geln hos nybyggare i fjälltrakterne. Det är således i sanning förvånande att djuret hittar på att springa öfver den så välskyddade »ängen» och rakar smaka på det så starkt bevarade höet! — Denna försummelse af nybyggarne, att hägna sina ängar och inrätta lador för höets bevarande, är såmycket mera klandervärdt, som det alltid ges i trakter, där verklig odling är

möjlig, virke nog till såväl det ena som det andra; — det är rentaf lättja. Mossängarne, hvaraf det finns, som sagdt, större eller mindre fläckar kring vida ödemarker, härjas, de bästa hvartannat år och de sämre hvart tredje, fjärde år o. s. v. — de heta likväl öngar och för deras skull får nomaden och hans hjordar lida!

Huruvida slutligen de finska renarne ha nogare reda på gränslinierna än de norska, känner jag ej; såmycket vet jag emellertid och har sett med egna ögon finska renar i allsköns lugn beta i sällskap med de norska i källtrakterne af Anar- och Karasjok inom Norskt område. ---

Men ej nog därmed att renhjordarne sägas skada det lappska jordbruket; inom forststaten har på senare tid gjorts den stora upptäckten att djuret i fråga är skadligt äfven för skogshushållningen, redan därigenom att det under hornlossningstiden skrubbar sig mot trädens stammar! Oss synes det tvärtom ligga i forstväsendets inträsse att hälsa renhjordsägaren såsom en trogen hundsförvandt, ty ingen umgås med så sorgfällig varsamhet med elden i skogen, som renhjordsägaren. Han håller noggrann vakt och förekommer skogsbrand, som gjort och måhända äfven framdeles kommer att göra tusende gånger större skador i skogen, än renhjordsegarne någonsin gjort eller komma att göra, vore ock djurens antal tusende gånger större än det f. n. är, ty renägaren vet, att skogsbranden för alltid förstör hans dyrbaraste egendom, betesmarken. Dessutom, tyckes det, borde enhvar af ren pietet finna sig manad att skydda vårt enda inhemska husdjur, ty som sådant måste man väl anse reneu, enär han latt

kan tämjas och trifs bra i sällskap med människan samt är henne dessutom af stor reel nytta. Den renägande nybyggaren i fjälltrakten är allsicke afvigt sinnad mot nomaden, utan det äro de icke-renägande »jordbrukarne» — kan tänka — hvilkas höga intressen man ger sig sken af att bevaka med nomadtrakasserier.

Af allt synes det framgå att renskötseln borde ej allenast icke trakasseras, utan tvärtom sorgfällit befrämjas i våra högnordiska trakter.

Men går det till fortfarande, som det nu är på väg att gå, nämligen att enskilda intriger parade med vinningslystnad, dumma politiska funder och ännu — om möjligt — dummare national-vanvettetsraseri få göra sig gällande såsom ledande principer för människornas viktigaste ekonomiska inträsen äfven i fragor rörande nomader, — så skall det ej dröja länge innan renen, detta vår nords nyttigaste och vårt lands inheniska djur är försvunnet från nordens fjäll och skogar, liksom bäfvern försvunnit ur dess floder och bäckar, och dessa trakters enkla men friska lif förvandladt i grafvens tystnad!

- - -

Fiskarelappen lefver hufvudsakligast af fisk, som förtäres antingen kökt, saltad eller lufttorkad. Han söker skaffa sig möjligast rikhaltig samling af fiskeriredskap, som hufvudsakligast består af nät och krokare. Hans värksamhet är ganska enformig och bekväm så länge vädret är godt och fångsten lönande. Under högsommaren, da nätterna äro lika ljusa och näranog lika varma som dagarne, börjar han utsättandet af

sina bragder på tidiga eftermiddagen och fortsätter därmed tills alla blifvit utsatta, hvarefter han rör till begynnelseändan och börjar vitjandet i samma ordning; under allt detta har natten gått till ända. Tidigt om morgonen rör han till »Tallo» (till gards) gården består i regeln utaf en kon- eller pyramidformig »kota», uppförd af smärre uppå ändar uppresta trån och väggarne digtade med mosse eller beslague med tallbark eller dylikt *) — grytan lägges på elden och fisken i att koka. Under det fisken kokar, går kocken till närmaste bästa tallen, afskalar det finaste af barken, som skuren i små bitar lägges i grytan och kokas, sedan fisken kokt blifvit uppdragen. Soppan, som heter »petschmella» (barkvälling) kokas nu och drickes på fisken, som man under tiden uppätit. Sedan man så ätit sitt ruudliga mål (det är orimliga kvantiteter fisk en lapp är i stånd att förtära i ett mål; en lapp skröt för mig att han i ett mål ätit 100 stycken kokta harrar — thymallaks vulgaris —) lägger man sig och sover till eftermiddagen, då man åter börjar samma trall och fortsätter därmed dag ut och dag in sålänge sommaren är varm. Något annat ordentligt mål under dygnet kommer icke i fråga för fullvuxna personer sålänge fångsten är god. Barn förtära nu och då till mellanmål kvarlefvorna af fisk och petschmellan. Den fisk som öfverskjuter dagens behof, delvis lufttorkas eller saltas, med sa lite salt att den genast surnar och sprider en odräglig stank omkring. — Är fiskfangsten riklig, så ratar man sma

* Vid Enare sjö boende fisklappar, hvarom här egentligen talas, ha på senare tider mer och mer börjat invätta åt sig ordentligt af stock timrade stugor.

och sämre fisk; får man ymnigt af sik, forell, gädda och harr, så låter man abborn, mörten och dyl. simma tillbaka. Det är egendomligt att namnet »kualla» (fisk) tillegnas egentligen endast laxen och hans släktingar, hvaremot, då fråga är om annan fisk, slägtnamnet måste uppges. Möter man t. ex. en fiskare med en fiskbörda på ryggen och frågar honom om han har fisk till salu, så svaras — ifall lax ej fins — »nej» — endast gädda, abbor eller så bortåt.

Felslår fiskfångsten och besparningarna tagit slut och bordet således tomt, tar man sin tillflykt till skogen med bössa och hund. Kan man då få skjuta eller fånga en vildren, en tjäder eller annan vanlig matfogel, så är man naturligtvis nöjd; hvarom icke, så får korpen, kråkan eller någon dylik spela tjäderrollen; — lika godt blott magen blir mättad, så är ock själen nöjd.

I beklädnad, som i regeln består utaf hårig ren hud sydd »peski» — en skjortformig rock — och dito benkläder, mössa och handskar, är det i formen ingen väsentlig skillnad mellan fjäll- och fiskarelappen, likalitet som mellan olika köns. Fjällappen igenkänner man dock, isynnerhet då han är klädd i sin högtids-skrud, genom beklädnadens prydnader — bälten fulla med silfversöljor m. fl. granlåter — som han är mycket svag för och som fiskarelappen i allmänhet i anseende till sina förmögenhetsvilkor nödgas umbära. Benkläder nyttjar kvinnan likasom mannen, likaså är den öfriga beklädnaden lika, så att det för ett ovant öga är omöjligt att af dräkten finna skillnad mellan olika kön. En skillnad skall dock finnas i hufvudbonaden, men den så obetydlig att endast lappen eller

den som specielt har reda därpå, kan igenkänna den. Man igenkänner kvinnan lättast af hennes kroppsrörelser, som äro mera afrundade och snabba; mannens däremot äro kantiga och trögare. Emellan fjäll- och fiskarelappens yttre ser man vidare en märkbar skillnad däri att den förre är liffigare i sina rörelser, står rak, nästan lutande bakåt, litet snedt åt höger, ser frimodig, stolt och nöjd ut — hvaremot den senare röjer ett lidande ansigtsuttryck, går och står framåtlutande med nedåt sänkt panna tydande på ödmjukhet. — En likhet hos alla lappar är att gå i *kurver*, icke i raklinie, såvidt yttre föremål icke tvinga honom därtill; men det oaktadt hittar han säkert målet i skog och mark, ginge han ock med förbundna ögon. Gangen är något vajande och ser släpig ut, stegen långa i förhållande till hans korta ben; vid hvarje steg gör kroppen en sväng i det framförda benets riktning. Han är i stånd att bära stora bördor i långa vägar, om så fordras; anstränger sig för öfrigt ej gärna. På sina skogsvandringar undviker han med synnerlig sorgfällighet fuktiga markor, kärr och myror, och går hellre långa omvägar, för att slippa gå några tiotal steg öfver en sumpig mark.

Lappen hyser starkt misstroende till hvarje »Lädlidsch» (finne, slättlandsbo) denne må sen vara herreman eller hvem som helst. Detta misstroende har sannolikt sin rot dels däri, att de finska fiskarene under sina färder till och från ishafskusten uppträda i allmänhet med rått öfversitteri och dels äfven däri, att ortens tjänstemän i forne tider tillåtit sig mindre vackra handlingar mot befolkningen, hvaraf det hos folket inrotat sig en djup afsky för allt hvad »Lädlidsch»

heter, hvarför ock lappen vid uttalandet af ordet läd-
lidsch alltid gör en ful grimas; men vinner man hans
förtroende, hvilket vinnes framförallt genom ådagalagd
rättrådighet och vänligt bemötande, så är han villig
till de mest högsinnade uppoffringar för en. — Man
behöfver ej vara stor människokännare för att finna
hos lappen barnslighet men tillika skygghet; man
måste därför behandla honom med öppen godhet och
man skall snart finna att han sluter sig till en med
det goda barnets fullaste tillit *).

Lappen anstränger sig ej gärna med andlig spe-
kulation men hans själsförmögenheter äro ganska lätt-
rörliga; han kommer under en god ledning lätt i det
stadium, då frågorna »hvad» och »hvarför» börja röra
sig i själen. Han är ihärdig i sina företag, men du-
kast lätt under för andlig ansträngning. — Hans para-
dis är fjället, skog och sjö.

Musikalisk är lappen icke, ty man hör här aldrig
någon sång med någon musik uti. En slags sång
(»joihka») hör man någon gång. Denna joiikka består
af tre toner a, h och c, hvilka toner alla gå i joiikkans
alla stafvelser. Joihkan, bestående endast af några
ord, som upprepade gånger joihkas (sjunges), behand-
lar något elakt djur — vanligen »gumppi» (varg) eller
ock någon människa, som gjort något ovanligt o. s. v.

Lappmarkens befolkning, såväl finnen som den

*) »Lappen är i allmänhet ganska enfaldig, men stilla
och from, utan all flärd och falskhet. Har han något mot sin
granne, så bär han det ej länge inom sig, utan afgör saken med
en ordvexling och i värsta fall med örfilar, hvarefter allt åter
är glömt — säger Sjögren, till hvilken erfarenhet ock Högström
kommit. Detta stämmer tämligen.

genuina lappen, är numera tämligen nykter. Den Læstadianska eller s. k. Hihhulitsekten tillkommer obestriddligen för tjänsten däraf. Före denne sekts uppträdande var lappmarkens befolkning, isynnerhet den genuina lappen, ytterst fylsig, ej allenast männen, utan ock kvinnorna.

I tiden 1849—1861 var pastor i Pajala svenska församling (hvars kyrka, som bekant, är belägen vid Tornea älf, några kilometer uppför densamma ifrån Muonio älfs inlopp däri) Prosten Lars Levi Læstadius, som var sektens stiftare.*) L. var på sin tid och skulle än i dag som är, gå och gälla sasom en lärd man. Psykologi och botanik isynnerhet voro hans älskningsämnen utom det att han var välbevandrad i naturvetenskapens alla grenar, således både filosof och empiriker. Den som var intresserad af dessa ämnen, fann en stor njutning i gubben L:s sällskap. Hans religiösa tal och predikningar af hvilka många äro tryckta och lästa af tusenden bland folket, äro skrifna i ett cyniskt språk; ingen bildad menniska kan läsa dem utan vämjälse. Han umgicks med sina åhörare, sina församlingsbor mycket förtroligt och uppträdde i detta umgänge i sina santal, om möjligt, mera rått än desse. I sin klädsel var han snuskig och smutsig, samma vittnade hans boning. Han var absolut nykter, han frossade endast i kaffe och tobak. Sin kolossala masurpipa med inskurne de tolf apostlarnes hufvuden,

* Den som närmare vill lära känna denna märklige mannens lif och värksamhet, hänvisa vi till en förtjänstfull skrift: »Lars Levi Læstadius af Lektor J. A. Maunu, Oulussa 1891, Kustantaja K. F. Kivekäs». Här talar jag endast hvad jag personligen erfarit.

hade han beständigt i munnen och kaffepannan fick alldrig kallna. Absolut nykterhet ipräglade han sina församlingsboer vid sammankomster, som han flitigt höll med dem, och i sina sträfvanden härvidlag lyckades han nära nog fullkomligt, ty — som nämnt är — lappska inbyggare, män och kvinnor voro förut ytterst begifna på brännvin, så begifne, att en lapp var i stånd att för en kanna brännvin gifva bort flere af sina bästa körrenar med rede och allt; och nu — ja, nu är folket så godt som mangrant absolut nyktert. Detta är ett storvärk, som ger L:s minne en ovansklig ära, ty han besegrade en stordjefvul, som superiet omhuldar. — Det stackars brännvinet fick af L. i hans predikningar och samtal i sammankomsterne smeknamn, som ingen annan än han själf riskerat offentliggöra i tryck.

Kärnan i L:s religiösa lära var trosbekännelsen. Den som bekände sin tro och sina synder inför »församlingen», blef utan vidare omständigheter intagen däri — i de »troendes församling». Tron, i förening med syndabekännelsen allena gör människan salig; så lärde L. Den i församlingen inträdande troenden motogs af denna med fröjdeskrik, hvars tenortoner i hög falssett ljödo: »hih, hih», hvaraf namnet »hihhulit» — jämte ursinnigt hoppande och omfamnande o. s. v. I värk och gärning måste den troende hata världen och all världslig kunskap (som icke utgick från tron), världsliga människor, all graulåt i kläder och boningar — t. o. m. renlighet och snygghet, såsom ledande till otro och synd, måste den troende afsky. I sistnämnda afseende iakttaga de »troende» icke numera stiftarens lära och exempel, ty man finner ej sällan hihhuliter

äfven bland allmogen, som bade i klädsel och boningar adagalägga en berömvärd snygghet och renlighet.

Lärans svagaste sida är syndabekännelsen med dess påföljder. Har en församlingsmedlem begått hvilket brott som helst och bekänner detta inför »församlingen», äger denna i Kristi namn meddela fullkomlig syndaförlåtelse och sa är allt bra till nästa gång.

Nycterhet är — sasom nämnt — den troendes ofvisliga pligt. Om äfven denna synd *kan* förlåtas den troende, anses dock detta brott bland de allra värsta. Denna afsky mot dryckenskap inom sekten har gjort undervärk. Jag känner personligen individer, som genom fylleri varit sjunkne uti ett namulöst bade moraliskt och materielt elände, men som numera genom hihhulismens invärkan äro aktningsvärda och burgne människor. Hihhuliternes föredöme i nycterhetsaken har haft en mäktig invärkan äfven på icke-hihhuliter. Så, t. ex. i Enare och Utsjoki socknar, hvarest intill våra dagar sekten räknat — isynnerhet bland genuina lappar — jämförelsevis fa medlemmar, är folket numera, med fa undantag, nyktert, så fylsigt det ock varit förut. *)

Allt detta är ett verk af Lars Levi Læstadius.

Sommaren 1857 kom jag att vistas på en ämbetsförrättning i Kolari församling midtemot Pajala. Af en händelse fick jag ett par dagars ledighet och

Till fyllerilasten bidrog högeligen att en del präster i lappmarken under äldre tider bedrifvit krögeri! Det är ej längre tid än omkring 60 år sedan da en pastor i Muonioniska höll öppen krog om söndagarna, likaledes ungefär samtidigt en pastor i Pudasjärvi.

beslöt att begagna mig däraf för ett besök hos den namnkunnige lappska reformatorn Læstadius. Jag for alltså öfver gränsälven och vandrade till Pajala prästgård, ungefär 4 kilometer. Prosten L. fann jag på akern sysselsatt med ränsning af ett dike. Jag blef mycket vänligt mottagen af gubben — besynnerligt nog -- ehuru jag genast, efter det jag presenterat mig, bekände att jag ej var hihhulit, utan gällde mitt besök en gammal vetenskapsman, hos hvilken jag hoppades få lära mig saker, som jag ej visste förut. Gubben talade i allmänna saker, om tidens uppfinningar o. s. v. utan att med ett ord vidröra religionen. Under tiden bjöds jag in; vi drucko kaffe och rökte tobak, hvori vi tycktes väl sympatisera, hvarunder gubben sökte upp ur sina skåp och lådor gamla sanlingar af växter, mineralier o. s. v. Gubben var ruskigt klädd och ruskigt var det ock i hans rum, men allt detta glömde jag helt och hållet under det intressanta samtal i alla möjliga ämnen hvarmed han fagnade mig. Vi kommo mycket väl öfverens; jag beundrade gubbens mångsidiga vetande och han åter tycktes håller icke ogärna prata med mig. Efter några timmars samspråk sade gubben: »Tillåter ni en gammal bondkaplan föreslå bortläggandet af titlarne; samtalet går då ledigare -- och för resten» — tillade han — »äro vi svenskar och finnar ju garle bröder». Anbudet mottog jag naturligtvis med vörnadsfull tacksamhet och samtalet gick, som gubben sade, med lif och ledighet.

Slutligen föll mitt öga på en framliggande skrift: »En ropande röst i öknen», som L. låtit trycka och hvars språk — det visste jag förut -- på sina ställen

är mycket ratt; — jag tog mig friheten att kritisera hans prädikosprak. Han svarade mig ordagrant såhär:

»Vet du, min unge vän, då man såsom präst talar till en publik, så maste man använda ord, som denne publik fullkomligt förstår. Jag vill att mina åhörare skola förstå hvad jag säger dem och därför benämner jag hvarje sak eller sakförhållande med samma ord som de göra. Om därför t. ex. en fin mamsell eller någon dylik kommer att åhöra mig och finner min predikan grof, så kan jag rimligtvis icke hjälpa det; hon måste underkasta sig det, ifall hon vill åhöra mig, eller, i motsatt fall aflägsna sig, ty jag kan icke ställa min predikan efter hennes smak, eftersom jag är präst för en obildad allmoge, hvars flertal jag vid mitt tillträde här fann försjunket i fylleri och därigenom i armod och — — laster. Kanhända du anser mig för en egenkär narr, då jag påstår att en stor förändring i nyssantydtt hänsecende skett inom församlingen till det bättre under min yrksamhet här: en hel hop tjuvar och rackare ha blifvit hederliga människor o. s. v. Detta arma försjunkna folk skall jag efter förmåga söka vidare förbättra och, vill Gud, ledsaga det på dygdens väg. Du ler — kanske äfven du — i likhet med mina fiender, hvaraf jag, dessvärre, har nog många -- påördar mig skulden för Kautokeino katastrofen år 1852. Nej, inför Gud är jag oskyldig därvidlag; jag har aldrig uppmanat folket till valdsamheter mot samhällsordningen, hvarken offentligt eller enskilt, utan tvärtom sökt efter bästa förmåga stäfja sådant, där jag förnummit dylikt vara å bane».

Efter en stunds paus räckte han mig ett häfte papper, sägande: »Här en predikan bland andra, som

jag för en längre tid sedan höll inför en lysande församling i södra Tyskland — och här» — räcka mig ett annat häfte — »prädikningar i Pajala. Läs och jämför språket i dem båda!»

Prädikan var hållen i Straubing och skrifven naturligtvis på tyska; språket var elegant, innehållet likaså.

På min fråga, huru han kom att prädika i Straubing, svarade han: »Jo, förhållandet var det, att jag där hade en bekant affärsman, en gammal akademiskanrat i Upsala, och när jag på en genomresa i orten besökte honom, sporde han mig om jag vågade hålla en prädikan i S:t Peters kyrka och ifall du är med om saken, så kom ihåg att du här icke har lappgubbar och gummor att tala till», sade min vän varnande. Jag hade åtskilliga betänkligheter, men min vän retade mig med att jag icke vågade visa mig för en bildad församling o. s. v. tills jag gaf mitt löfte, satte mig så ner och skref prädikan, som du nu håller på att läsa. — Får du reda på den för de myckna utstrykningar och mellanskrifningar?

Under det jag skref, började det ångra mig att jag gaf mitt löfte, ty jag fann att jag delvis glömt språkets finare vändningar och dels vänjt mig vid uttryckssätt, som här måste sorgfälligt undvikas, hvarför jag föreslog min vän att vi skulle rygga kontraktet. Men han var obeveklig, envis som en finne — sit venia verbo! — och citerade edert förträffliga ordspråk »sanasta miestä» o. s. v. Hvad var väl annat att göra än träda fram. Min vän hade föranstaltat så att en med fet puffstil i en stadens tidning införd annons gaf tillkänna, att en »lappsk präst» komme att hålla

prädikan nästkommande söndag. Jag gick så in i den vackra kyrkan, som var proppfull med människor af alla samhällslager. — Jag plägar just ej lata någon ting genera mig, men den gången var jag mäktat förlägen, ty församlingen gapade på mig som på ett vidunder; likväl, da jag kom in i prädikstolen, kom mitt mod åter, höll min prädikan helt trankilt och allt hvad jag tyckte mig finna, åhördes af församlingen med en viss uppmärksamhet».

»Nå, hvad säges om predikan» — sporde gubben till slut.

»Jo» — svarade jag — »jag ville höra alla dagar en sådan».

»Nåväl» — sade han — »men säg mig nu, hvad gagn skulle t. ex. Pajala församling ha af en dylik prädikan?»

Jag blef gubben skyldig svaret.

Emellertid hade jag föresatt mig att ansätta honom och sporde till slut: »Men hvarför gå farbror så snuskigt klädd och har för resten så ruskigt i sin boning; dyligt länder väl ingen till uppbyggelse?»

Gubben svarade:

»Sedd från din ståndpunkt är din anmärkning fullt riktig — jag kunde ju ha det därvidlag annorlunda än jag har — men saken har ock en annan sida. Jag vill nämligen visa att jag kan ha det på samma sätt som den enklaste af mina församlingsbor och ända vara nykter, hederlig och arbetsam människa och utan att därför lida någon egentlig timlig nöd. All den tid jag har öfrig från mina ämbetspligter, använder jag för arbete på åker, äng och skog, alldeles på samma sätt som den flitigaste af andra

samhällsboer, hvilket ej hindrar mitt tankearbete på annat håll; detta är väl hellre bra än illa, hvasa?»

Åter blef jag skyldig svaret och frångick all vidare kritik, skamflat för mina i grund misslyckade angrepp, ty jag fann att gubben L. hade sina angång för alla fastställda, på tanke och erfarenhet grundade principer, från hvilka han icke vek ett hårsman. — Han tillade vidare:

»Du är ännu ung och oerfaren, du är hänryckt af mänsklighetens stora intellektuella framsteg och skulle — förmodar jag — önska att människan, sådan hon utgick från skaparens hand, borde blifvit först undervisad i filosofi, matematik, artronomi, nationalekonomi m. m. Allt detta vore ju godt och väl — jag högaktar vetenskapen, ty äfven jag har något smatt insigter däri — men människan måste i främsta rummet lära sig känna sin skapare, älska honom och halla hans bud; de frön till brott och laster, som innebo i människonaturen, måste först kväfvast genom dessa härliga bud: »älska och frukta Gud öfver allt» och »hvad du vill att din medmänniska skall göra dig, gör ock du henne?» Dessa enkla och sanna bud uppfattar äfven den ringa utvecklade människan och därför är denna början så ytterst nödvändig och grundlägger den moraliska människan. Utan att känna dessa härliga bud, kan din filosof, din astronom o. s. v. vara tjuf, mördare, röfvare o. s. v. och således komplett omöjlig till medlem i ett ordnadtt samhälle. Först da människohjärtat med hänförelse omfattar dessa gudomliga bud, först då är hom mogen för vetenskapen och de gärningar hennes ljus anvisar. Jag tycker mig finna ur historien att hvarje värkligen stor man, ifrån Sokrates

till Washington ställt dessa höga bud till rättesnöre för sina handlingar. — Och hade den stora revolutionens män i Frankrike haft samma rättesnöre, så hade revolutionen icke kostat en enda blodsdroppe, men — suckade gubben — tyvärr är det onda omöjligt att i grund utrotas hos människoslägtet».

Jag nämnde här ofvån att Laestadius var en lärd man. Den som utan förutfattade åsikter kom i sällskap och beröring med denne utomordentligt flärd- och ansprakslöse man, hälst på tumanhand, kom nog snart under fund med hans kunskapsrikedom och hans ännu rikare världserfarenhet. Han har utgifvit diverse vetenskapliga och religiösa arbeten, hvilka jag likväl icke är i tillfälle att närmare namngifva. Han hade en ovanligt stor arbetsförmåga och rika själs gåfvor, bl. a. mycket språkkunnig; han dog i Pajala den 21 Februari 1861, »liggande på en björnhud i ett uselt dragigt rum och utan ordentlig sjukvård», berättar Maunu i sin förutnämnda skrift.

Se där bilden i allmänna drag af den stora lappske reformatorn, mannens, som liksom med ett trollslag genom sin var tids civilisation motbjudande religionslära bortsopade eller åtminstone väckte afsky mot fyllerilasten i lappmarkerna!

Laestadius var ock den förste som med allvar och verklig framgång högg i fyllerilasten i nordn. Hugget måttade han i roten af det onda: han utmälade fylleriets fador för den obildade stora hopen. Frukterna af hans värksamhet häri tillgodokommo i främsta rummet de nordligaste delarne af Sverige, Norge och vart land. I förstone tycktes det som sydligare delarne af dessa land, i synnerhet den s. k. bil-

dade delen af befolkningen, blefvo otillgänglig för, ja t. o. m. fientligt ständ mot nykterhetsrörelsen, men den har dock småningom inträngt i alla samhällslagren och utgör i dag som är ett mäktigt väckelserop såväl i vårt land som i skandinavien, ja äfven hela den civiliserade världen; ty numera finns det knapast någon människa, hvarken bildad eller obildad och utan afseende på religionssekter, som icke skulle finna i fylleriet människoslägtets värsta fiende. Så kan en anspråkslös början bära välsignelsens frukter, så kan en stor reform födas i ett obemärkt, för att icke säga okänt hörn af världen.

Laestadius liknade fylleriet med en eld, hvars lågor fröjda sitt offer intill dess delikventen med samvete, heder och ära förvandlats till ett animaliskt kol, utan känsla för hvarken fröjd eller smärta. Nykterheten maste blifva en samvetssak, en religiös känsla för hvarje i lasten förfallen människa, i synnerhet för den obildade som icke kan hafva stöd i kunskapens ljus. Det är just på denna grund Laestadius rönt sin stora framgång.

Jag har förut nämnt att L. gaf brännvinet grofva namn. Emot tillvitelsen härför svarade han helt lakoniskt: »Då en obyggd skall odlas, erfordras det grofva värktyg».

Den Laestadianska religionsläran i öfrigt kan väl icke i alla delar gillas af någon tänkande människa, men i hufvudsaken har den icke åstadkommit något somhälst ondt — som en del tanklösa tidningskorrespondenter m. fl. nu och då pasta — utan fastmer tvärtom. Att den yngre generationens hihhuliter i allmänhet skulle lefva omoraliskt och i otukt, som

det påståtts på vissa håll, är en grof osanning. Det finns ingen religion eller religionssekt i världen, där ett eller annat ofall icke skulle inträffa, men dylikt är undantag, hvaraf församlingen i dess helhet icke kan fördömas af någon tänkande människa. Hihhuliterne äro i regeln laglydige medborgare, de önska blott frihet i utöfningen af sin religion, de vilja icke ens skilja sig från statskyrkan; allt detta synes vara den billigaste begäran, ty en medborgare, som icke det ringaste störer den allmänna samhällets borgerliga ordningen, borde väl vara ansvarig för sin religion endast inför Gud.

I början af sitt uppträdande voro hihhuliterne visserligen vilda; de prädikade korståg mot hvarje annan religiös och världsliq civilisation — det var nyhetens fanatism. Denna vildhet kulminerade i den bekanta Kautokeino katastrofen år 1852. Denna tilldragelse och därmed sammanhängande omständigheter ogillade Laestadius med afsky; han beklagade såväl hihhuliternes förblindade nit, som ock ordningsmaktens ovisa handligssätt för katastrofen. Denna sorgliga händelse, som kräfde ett offer af ett par människolif förutom anuan vedergällning för brottet, hade sannolikt uteblifvit, ifall den lokala ordningsmaktens handhafvare, som understöddes af den s. k. tongifvande publiken, förstätt att handla klokare än händelsen då var. Men strax i början af sektens uppträdande — som isynnerhet vid de ofta hållna sammankomsterne yttrade sig genom s. k. »liikutuksia», bestående af ett anstötligt skrikande och bullersamt hoppande, omväxlande med dånningar, vanmakt o. s. v. — spårade ordningens upprätthållare däri något vådligt, sanhölls

uppläsande och ansåg förty för sin pligt att »möta . Olle i grind» --- som man säger. Hihhuliterne åter å sin sida ansågo ordningsmaktens uppträdande innebära en förföljelse, en obehörig inblandning i deras religiösa angelägenhet. Bitterheten hos den råa lopen växte till vildhet och åstadkom, som sagdt, Kautokeino katastrofen, hvilken, som äfven är nämnd, kräfde ett par människolif — åter en dyrköpt erfarenhet för ordningsmakten att handla visligen.

Allt sedan man latit Laestadianerne hållas, ha inga oredor att tala om förekommet, hvarken i Sverige, Norge eller i vårt land.

— —

Åkerbruket i Utsjoki inskränker sig endast till en och annan liten åkertäppa, som åtminstone de s. k. nybyggare och fiskare hafva i och för odling af potatis, hvars afkastning uppskattades år 1892 till cirka 34 tunnor för hela socken; inga andra kulturväxter odlas. Ladugårdsskötsel kunde väl bedrifvas i något större skala än händelsen är f. n., ty det ges här och hvar smala remsor af bäck- och sjöstränder m. fl. platser dugande till gräsodling, hvilken odling vore sa mycket mera lönande, som ladugårdsprodukter, utförda till Tanamynde eller någon annan af norska ishafshamnar betinga sig högt pris. Sommarkommunikationen, för såvidt den vidkommer varutransport, är möjlig endast med Tanamynde utför Tana älf. Men denna kommunikationsled besväras af en lång och krauglig fors, »Stuargoikka». Därför vore en körväg förbi denna fors nödvändig för Utsjokiboerne; men som desse äro

fattiga, kunna de ej bygga vägen utan hjälp af allmänna medel. En dylik väg, som torde ej behöfva bli längre än cirka 2 kilometer; skulle väsentligen upphjälpa befolkningens ekonomiska ställning, ty allt hvad orten möjligen hade att afyttra måste söka sig väg utför Tana älf till Tanamynde och alla erforderliga förnödenheter, i främsta rummet brödfödan intransporteras sanma väg. Ryska skutskeppare från hvitahafskusten förse de nordligaste norska hamnarne — så ock Tanamynde -- bl. a. med mjöl, som i inköp är relativt billigt: 14—16 kronor = 19:60 à 22:40 mark i medeltal pr 100 kgr., men varustransporten under närvarande förhållanden uppför Tana -- cirka 12 mil = 128 km. till Utsjoki kyrka och omkring 18 mil = 192 km. till sockens mest bebodda trakt, Outakoski by — blifva både mödo- och kostsam för det fattiga folket. Därför vore — vi upprepa det — den nyss påpekade lilla vägen ytterst nödvändig för varustransporten med häst och kärra förbi den svåra forsen. Samma körväg — landsväg — finns här, likalitet som i Enare, icke en tum. Hästen är därför näranog blott en lyxartikel i Utsjoki, ty sommartiden behöfver man honom icke, då potatistäppan kan lätt skötas med hacka och spade och om vintern användes renen till dragare. Emellertid finns i socken nu — år 1893 — 21 hästar i stället för år 1867, då det fanns ingen sådan. Således ett framsteg i civilisation. ✓

Kor finns nu 219 — enl. uppgift år 1867 130.

Renar nu 3,436 — » » » » 9,600, således ett betänkligt baksteg för ett nomad folk; år 1825 uppskattades renarnes antal till 40--50,000, tillsammans med Enare.

a Skogen är dålig — ty sockens yta består, med undantag af sjöar, till största delen af skoglösa fjäll och ofruktbara myrör — men kan med iakttagande af hushållning tillfredsställa den ringa befolkningens brän-
 slebehof och gifva äfven ansprakslost byggnadstimmer äfvensom virke till hvarjehanda slöjd, hvars produkter kunde paräkna lönande afsättning vid norska hamnar. Lappska befolkningen är i allmänhet beuägen för slöjd, hvilket bevisas af de i trä och ben inskurna rätt vackra saker, som förekomma hos nomaderne; finge detta folk en yrkesmessig undervisning i slöjd, så kunde det gå ganska långt deri; mig synes det ha både håg och afhjorda anlag för slikt yrke.

Befolkningens näringsflång utgöres af renskötseln, jagt och fisk. De som äga renar stå sig bäst i ekonomiskt hänseende, alltså fjällappen. Det finnes s. k. nybyggare, t. o. m. ägare af skattehemman; äga de renar, så stå de sig, hvarom icke så äro de i regeln utfattiga. Jagten är numera, sedan vildrenar försvunnit, jämförelsevis af ringa värde, hvaremot fisket är rikare, ty det finns i östra delen af socken ganska fiskrika insjöar; västra delen af socken är fattig på sjöar. Ishafs delikata laxen går uppför Tana ända till Utsjoki, i hvars utlopp ur Maudojäyri sockens pastor har en legaliserad laxpata.

Utsjoki socken — vid kyrkan förstås — är för öfrigt icke så ödsligt och otrefligt, som man vore benägen antaga. Utaf lappmarkens församlingar är Utsjoki den, där man lättare och oftare än annorstädes i lappmarken kommer i beröring med den civilicerade världen. Sommartiden träffar man här ofta turister, Normän, Fransmän och isynnerhet Engelsmän, af hvilka

sistnämnde många regelbundet årligen infinna sig härstädes för att antingen idka naturstudier i orten eller laxmete i Tana eller andra norska älfvar och under sina färder besöka äfven Utsjoki. I vintertid åter — åtminstone den mörkaste delen däraf — går norske posten från Alten öfver Karasjok och Utsjoki till Waranger. Dessutom gör man vintertid visiter hos grannarne i Enare, cirka 110 km. och hos norska grannarne i Polmak, 64 km., Nyborg cirka 85 km., Karasjok ungefär lika och Tanamynde omkr 120 km. Distanserne, mätta i sydländskt visitmått äro visserligen något långa, men när man sätter sig i »pulkan» efter en eldig ren-oxe, så bär det af i svindlande fart under en vacker månskens eller norrskens *) härliga ljus och bjällror-nas tonrika musik i yrande snöhvirlvel — och innan man hunnit tillräckligt njuta af resans tjusande behag, annonserar grannens »musti» de kära vänninnors och vänners efterlängtade ankomst. En dylik resa är den härligaste poesi för en för det gudomliga öppna själ.

Den 8 Augusti reste vi från Utsjoki i båt först nedför Utsjoki å och sedan utför Tana älf och anlände till första Norska station, Polmak, 6 mil från Utsjoki kyrka. Nu voro vi i »kongeriket» Norge.

I Polmak funno vi ett mycket snyggt gästgifveri, hållet af en herremän, handlanden Carl Schanke, med talrik och hygglig familj. Här lågo vi öfver natten

*) Solen gömmer sig för Utsjokibon cirka 10 veckor, från 18:de November till 25 Januari.

och fortsatte resan följande dagen i ett skede, så att vi den 10 om morgonen anlände till Tanamynde och togo iu på gästgifveriet »Guldholmen». *) (Gästgifveriet hölls äfven här af en härreman, handlanden Hans Schanke, en yngre bror till den i Polmak. Tana älf är en ganska bekväm farled mellan Utsjoki utlopp och Tanamynde med undantag af en fors (»Stuargoikka») som är både lang och stenig, hvarför den resande gör bäst uti att här stiga ur båten och vandra till fots förbi forsen, såmycket hellre, som en ganska god gångstig leder längs älfstranden. Tana älf är omkring 500 meter bred vid Guldholmen och omgifven af höga, mer eller mindre snöbetäckta fjälltoppar. Ångbats-hamnen »Stangenaes» är belägen cirka 10 kilometer från Guldholmen nedåt älfmynningsfjorden, hvilken väg man reser i roddbåt till hamnen. Ångbåten »Nordcap», kommande från Wardö, skulle afgå västerut den 11 Augusti på morgonen, hvarom vi redan på förhand tagit notis. — Hos hr Schanke å Guldholmen sammanträffade vi med Tana fogderiets fogde, Norgren — en mycket intelligent och kunskapsrik man — och D:r Suckow, prov. läkare i Tanamynde distrikt, hvilka herrar äfven hade i sinnet att resa väster ut på »Nordcap». Vi hade nu således lyckat förvärfva oss bekant resällskap, hvilket alltid kännes angenämt, da man befinner sig på främmande botten. Herr Norgren föreslog att vi senare på afton borde fara ned till hamnen Stangenaes och där afbida ångbåtens ankomst. Förslaget godkändes med acklamation och vi reste

*) Här är en god början till en köpstad; en mängd fiskare bo på platsen äfvensom ämbets- och köpmän. Läget för öfrigt vackert.

till hamnen. Stugan var visserligen redan upptagen af diverse resande och arbetare vid hamnen, men en uppmaning af hr Norgren gjorde stugan ögonblickligen tom och vårt femmannasällskap blef allena stugans invånare. Färsk torsk kokades och förtärdes med synnerligen god aptit under ett treffligt, både allvarligt och skämtsamt samspråk; timmarne förflöto angenämt.

Den 11 kl. 5 om morgonen afgick Nordcap — förd af kaptenlöjtnanten vid Marinen Gasmand, en nobel man om cirka 35 år — från Stangenaes västerut i ett utsökt vackert väder, som fortfor hela resan. Den 12 hade vi likväl den förtretliga oturen att, just da vi hade fått udden Nordcap i sigte och redan talat vid samt erhållit befälhafvarens löfte att styra yttre vägen invid Nordkap, en tät tjocka lägrade sig däröfver och fartyget därför måste gå den inre vägen genom sundet mellan Magerön och fasta landet. Sammark landsteg vid Gjoesvaes station å Magerön i närheten af Kjelviks kyrka, för att därifrån landväg resa till Nordkap. Nu voro vi finnar blott två, T:s och jag (Ström återvände redan från Utsjoki) som fortsatte resan vidare västerut.

Om natten till den 13 Augusti hamnade vi i staden Hammerfæst och togo in hos madam Fredriksen, som höll ett enkelt men snygt värdshus. Staden, som är residens för Amtmannen (Landshöfdingen) i Finnmarkens Amt (län), är i omfång ungefärligen som Lovisa hos oss och har cirka 2,000 invånare, hvaraf en stor del genuina finnar (qvæner)*); gatorna äro myc-

* I denna del af Norge kallar man finnar qvæner, hvare mot lappar kallas finnar.

ket oregelbundna, skeppsfarten är liflig och hamnen utmärkt. De farkoster som lågo i hamnen, bestodo af skonorter och jakter, tillsamman cirka 30 stycken. — En för en främling oangenäm transtauk doftar i staden och dess närmaste omgifningar; denna lukt är så intensiv att den sitter kvar i kläderna veckotal efter det man aflägsnat sig från orten — själfva stadsborna generas icke däraf, »vanan är andra naturen».

En allmän dyrhet på lifsförnödenheter är rålande här liksom öfveralt i Norges norra hamnplatser. Så t. ex. kostar cirka 1 aln lång brännved 25—30 kronor famnen, smöret 30 kronor, nötkött 12 kronor lispundet, brännvin 14 kronor kanna o. s. v. Kaffe, socker och mjöl äro relativt billiga varor. Kaffe konsumtionen är ofantligt stor, såväl i städerna vid kusten som i landsbygden, såväl hos normän som finnar och lappar; män, kvinnor och barn dricka kaffe kopiöst; — man beräknar på Norska sidan — förhållandet är ungefär lika i finska lappmarken — 2 våg kaffe och 1 våg socker på hvarje person (1 våg = 38 finska *å* ungefär). Därnäst är tobaken den dyraste nödvändighetsartikeln; tobak röka, med högst få undantag när, både män, kvinnor och barn. Mjölet, jämte hampa, tåg o. s. v., hämta ryska skeppare på jagter från Ilvitahafskustplatser.

De stadigvarande finska emigranterne berömmas såsom dugliga arbetare i allmänhet; en hel mängd af dem har genom arbetsamhet och sparsamt lefnadssätt bragt sig en ekonomiskt oberoende ställning. Den finska emigrationen har i tidernes längd åstadkommit en stark kolonisation i Norges ishafskuster. Mäter man denna kust från Norsk-Ryska gränsen i Pasvig

och till Bonestad, sa hör man på denna sträcka finska talas öfverallt, där någon fiskeri- eller handelsplats förekommer, ej allenast af genuina finnar, utan äfven infödde Normän, äfven en del af de bildade klasserna. Att finnarne, som någon längre tid ställvist vistats i Norge erkännerligen de som numera äro Norske undersåter, äfven tala Norska, är tydligt, och det förekommer talrikt med familjer af finsk extraktion, som till språk och seder äro lika goda Normän, som de själfve Finnarne trifvas ock väl i de frisinnade och af goda lagar styrda Norska samhällsförhållanden. Normännen ha häller föga mehn af den finska kolonisationen, utan tvärtom ha de i finnarne en välbehöffig arbetsstyrka för sina stora fiskerier, som i Norge i allmänhet äro af största ekonomiska vikt och vid ishafskusten utgöra helt och hållet existensvilkoret.

Den egentliga kroppsarbetaren vid Norska ishafskusten --- med undantag af ett fåtal, som egnar sig at handtvärkeri — är fiskare, däreft komma köpmän och skeppare och slutligen ett ringa antal ämbetsmän.

Den finske fiskaren, isynnerhet den som årligen kommer och går, beskylles — måhända med rätta — för benägenhet för fylleri, osnygghet och i allmänhet för ett rått lefnadssätt samt för begär att lefva godt med minsta möjliga arbete, men att han tillika, da det gäller mödosamt arbete och egen vinning är med i spelet, är seg och uthållig i »ur och skur». — Vare sig nu härmed huru som helst, faktum är emellertid att här ingen människa (med undantag af de verkligt bildade) hvarken norman, finne eller lapp, gör sin medmänniska den allra minsta tjänst, utan att vara försäk-

rad åtminstone fem gånger större ersättning, än vi äro vana vid i vårt land.

Detta hos finnmarkens befolkning i systemsatta och till rofferi gränsande ersättningsbegär har, åtminstone delvis, sin orsak uti de Engelska turisternes täta besök i orten. Desse rika narrar — annorlunda kan man näppeligen kalla dem — utösa sina pänningar på ett sätt, som är rentaf vämjeligt och som åstadkommit mera oundt än godt. Ett par exempel skall ådagalägga riktigheten häraf: En ångbåt med ett sällskap engelsmän låg förtöjd i Kaafjords hamn cirka 20 famnar från land. När det behagade någon af sällskapet att låta ro sig i land med båt, där 3—4 roddare skötte båten, betalade enhvar af passagerarne åt hvarje roddare 1 à 2 Norska speciödalor (= 6—12 kronor) för hvarje resa af 20 famnar! — Man berättade oss bl. a. hurledes en engelsman arrenderat laxfisket i Alten lilla älf, hvarför i årligt arrende erlägges 1,300 spd. Vakten för detta storartade fiskeri, som ger några laxar om året — år 1867 t. ex. gaf 6 stycken laxar — uppbär årlig aflöning, förutom afkastningen af ett hemman, som arrendatorn köpt i och för bedrifvandet af detta kolossala fiskeri, 300 spd! Det folk, som användes såsom arbetare vid detta stora fiskeri, betingar sig en dagspenning af 1—2 spd., förutom fångsten, som tillfaller arbetarene o. s. v.

Enhvar har visserligen rätt att använda sin egendom efter behag, men då dylikt förfarande är eignadt att lägga hyende under lätja och rofgirighet hos befolkningen, så synes dylik gifmildhet gränsa till — vanvett, så mycket mera, som man har sig bekant att

en stor procent af disse herrars eget folk i brist på arbete fryser och svälter ihjäl på själfva Londons gator och portgångar.

Staden Hammerfest har ett vackert läge, är byggd kring en halfcirkelformig hafv- eller fjordbugt och omgifven af en högfjällig bakgrund af samma form nära intill. Staden är för öfrigt belägen på en stor ö, vid namn »Kvalö». Ett stycke åt höger, sedt från staden mot hafvet, fins ett fisklefveroljesjuderi. Råmaterialet består hufvudsakligast af torsklefver. Första satsen, den finaste, nästan färg- och luktlösa och välsmakande oljan, utdrages vanligen medels solvärme; den andra, gröfre och till färgen något bruna oljan — den man vanligast köper på apteken under namn af »Fisklefverolja», utdrages genom lindrig kokning i stora grytor och slutligen den gröfsta, som är till färgen mycket mörkbrun, genom stark kokning, så att af lefvern återstår endast ett svart, klingande kol. Kolet har föga värde, men är dock användbart på diverse tekniska behof.

Ett kort stycke väg från nämnda sjuderi, längre bort a samma sida af fjorden, är »Fuglenaes» bekanta meridianmonument, beläget med följande inskriptioner:

»Det nordlige Endepunkt af en Meridianbue + paa
 + 25 + 20' fra det nordlige Ocean til Donau Floden
 Igjennem
 Norge, Sverige og Rusland

—
 Efter foranstaltning af
 Hans Majestät Kong
 Oscar I
 og
 Keisarne
 Alexander I
 Nicolaus I

ved uafbrudt arbeide fra 1816 til 1859 udmaalt
 af de tre Nationers Geometer.

—
 Brede + 70° 40' 11,3 □ ».

Den 15 kl. 4 om morgon reste vi från den lilla treffiga, i många afseenden intressanta staden Hammerfest a ångbåten »Trondhjem» och hamnade i Alten kl. 9 samma dags f. m. Vi togo in å »Bosekop», den förnämsta gården på platsen, ganska snygg, på samma gång världshus, gästgifveri och handelshus. På e. m. besökte vi Kaafjords kopparvärk och grufvor, som ligga cirka 5 kilometer från Bosekop öfver »Kaafjord». Kopparväcket äges af ett bolag Engelsmän; enligt disponentens uppgift är årliga produktionen cirka 200 ton smält koppar. Malmen smältes å halsterformiga ässjor utan annau blåster än luftdrag, som åstadkommes tillräckligt starkt medels ässjorna öfverbyggda höga skorstenspipor af tegel. Arbetarepersonalen med familjer räknas cirka 800 personer, be-

stående på ett par tiotal när uteslutande af finnar eller egentligen Normän af finsk extraktion.

Då vi funno värkets disponent och uttalade var åstundan att fa besöka grufvorna, var han mycket förekommande och försåg oss med lämpliga ytterkläder och skodon i och för besöket i underjorden för en afgift af endast 24 skilling = 70 penni per man, hvarjämte han ställde till vår disposition en vägvisare i grufvorna.

Ifrån Bosekop leder en gångstig längs fjordestranden till kopparvärkets närhet, så nära att man genom anrop får båt från väcket för öfverhämtning öfver den endast några tiotal famnar breda lilla viken; man får emellertid vara beredd uppå att betala denna lilla öfverfart med ett par kronor. — Då vi foro i båt från Bosekop till kopparväcket — en knapp half mil — och för återresan läto ro oss öfver från väcket till nyssnämnda gångstig, kostade denna resa oss i skjutslega $5\frac{1}{2}$ kronor = 7 mark 70 penni. — Jag nämner detta endast såsom en varning för den resande, som ej förfogar öfver en rik reskassa, att så litet som möjligt här anlita befolkningens tjänster, ty det är icke här, som hos oss, att skjutslega för vissa distanser betalas efter viss fastställd taxa.

Här vid Altea idkas redan något åkerbruk. Korn odlas här och det synes gå ganska väl; kornet är det vanliga sexradiga. Det här odlade kornet lämpar sig utmärkt till utsäde i sydligare orter; det mognar redan t. ex. i Rovaniemi väl 10 dagar tidigare än det af ortens eget utsäde.

Da vi nu hade natt ändpunkten för vår resa och voro sinnade att taga aterresan till fots öfver fjällen via Karasjok till Utsjoki o. s. v., så var nu vårt första bekymmer att få oss en vägvisare öfver fjällen. A Bosekop sammanträffade vi med ortens länsman och radfrågade honom rörande vår tillämnade fjällvandring; han upplyste oss endast att det vore »meget vanskelig at reise den veien» — för öfrigt visade sig herr Lensmanden meget stiv og myndig. Vi hade emellertid strax vid var hitkomst sändt bud till en fjällapp, som enligt uppgift vistades i en trakt 2 mil härifrån. Tva dagar därefter fingo vi besked om att lappen icke anträffats, att vi således icke hade något bistånd att vänta från det hållet. Vi voro nu lämnade at var egen ledning, utan någon människas ringaste deltagande i våra bekymmer. Efter många öfverläggningar ossemellan och trägna efterforskningar hos ställetts arbetsfolk, fingo vi slutligen kunskap om att $\frac{1}{2}$ mil frau Bosekop låg en annan by, »Elvebakken». Vi begåfvo oss på promenad dit i förhoppning att där möjligen finna en vägvisare. Komne i byn, stego vi in i den första stuga, som såg respektabel ut och funno stugans invånare vara handlanden Johan Suhr med hustru. Vi androgo genast vårt ärende, hvaraf påföljden blef den, att handelsmannen utan långa betänkligheter förklarade sig villig att beledsaga oss till Karasjok för en ersättning af 7 speciödalers och fri kost på resan. Handelsmannen hade visserligen aldrig gått den vägen, men da hans hustru berättade det hon en gång gått vägen ensam, ledande en ko med sig och att hon dröjde mellan Karasjok och Elvenbakken *) inte fulla

*) Distansen uppges till 18 mil, är så upptagen afven på Norges vägkarta.

två dygn, så ansåg handelsmannen sig alldeles icke underlägsen sin hustru, änskönt hon var hans bättre hälft, eller ovärdig det förtroendevärf honom nu erbjöds. Vi antogo anbudet med en glädje, som »Muntra fruarna i Vindsår» skulle afundats oss, och så beslöts att vår nu jämförelsevis lätt förvärfvade vägvisare tidigt följande morgon skulle infinna sig å Bosekop med häst, som skulle bära vår lilla packning öfver fjällen. Då vi atervände från Elvebakken till Bosekop och berättade att vi funnit en »veiviser» och att denne var handelsman Sahr, gjorde man miner, menande att vännen Sahr möjligen påtagit sig mer än han kunde gå i land med, enär han icke hade anseende af att vara synnerligen »hittuger», men vi betraktade dylika anspelningar såsom sprungna ur vårt slägtes gemensamma skötesynd, att söka ställa sin medmänniska i en ofördelaktig dager. — Vägen från Bosekop till Elvebakken är som en vanlig upplands landsväg och emedan vi, altsedan vi reste från Rovaniemi, icke sett så mycket som en tum landsväg, blefvo vi rätt angenämt berörda af att finna här ett stycke däraf. »Altengaard», som förr i tiden varit säte för Amtmannen i Finnmarkens amt (län), är belägen invid denna väg, på synhåll af byn Elvebakken. Vid vägen observerade vi en liten tafra med följande påskrift: »Pastor Maesfranex, eller den Katolske missionen». Detta väckte vår nyfikenhet att spörja efter hvad tafra och dess inskription betydde och fingo vi veta att tafra utmärkte Altengårds vägalott och att själfva gården numera var residens för en katolsk missionär i Norge. Till vår blygsel voro vi komplett okunnige om att dylik mission förefans i Norska finnmarken.

Denna mission lärer ha blifvit inrättad kort efter Kautokeino katastrofen år 1852.

Följande morgon tidigt, den 18 Augusti, infaun sig enligt aftal vår handelsman — vägvisare med sin 7 kvarter höge trafvare å Bosekop. Packningen lades på hästryggen, hvarpå ock handelsmannen själf satte sig och vi två resande tågade efter i gåsmarsch. Ifrån Elvebakken leder en ganska god gångstig $1\frac{1}{2}$ mil längs Talljok å, som mynnar i Altenfjord ganska nära Al tenelvemynde. Vid Talljok utlopp i fjorden är ett mindre sågverk anlagdt. Stocken, 8—10 alnar lang och 7—8 tums diameter i toppskäret, köpes af kronau för 8 spd dussinet.

Efter nämnde $1\frac{1}{2}$ mils vandring veko vi af till vänster från gangstigen och kosan ställdes på Karasjok efter vår vägvisares anvisning. Ingen gångstig eller någotsomhålst tecken förefaus, som skulle antydt riktningen af vår stråt. Vi vandrade hela den dagen och påföljande natten till kl. 2 om morgon, då vi enligt beräkning hade bordt befinna oss i en trakt, där det uppgafs finnas en s. k. fjällstuga, hvilken vi dock förgäfves spejade efter. Vår vägvisare var alldeles kommen ur konsepterna, han visste hvarken ut eller in på sig. Därtill kom en intensiv tjocka i luften, sa att vi kunde skönja föremålen knapt på några meters afstand. Regnet hade öst ned sedan föregående dagens eftermiddag, temperaturen föll ned till 0 och inte en sticka trä att tända eld i för' att värma våra af genomblötta kläder, af trötthet och kyla styfnade lemmar; situationen började blifva betänklig. Någon människoboning i denna vildmark var ej att tänka på; en dylik kunde oss veterligen icke finnas på närmare håll

än cirka fem mil. I förhoppning att möjligen finna någon träbevuxen däld, ställde vi kosan nedåt från fjället, observerande därunder kompassvisningen för att finna samma riktning tillbaka, ifall af återtag. Efter det vi sålunda vandrat några timmar neråt och därunder lyckats kringgå talrika i mörkret gapande afgrunder, uppnådde vi slutligen en lägre jämn mark, bevuxen med några dvärgbjörkar och alar vid stranden af en — såvidt vi genom tjockan kunde uppskatta — större sjö, som tycktes tillkommit enkom, för att tvärt afskära vår väg. — Nu hade vi emellertid mindre nöd, då vi ju nu hade såpass träns kring oss att vi kunde tända upp eld för att torka våra kläder och uppvärma oss både ut- och invändigt, det förre vid brasan och det senare med varmt kaffe, som kokades, förtärdes och smakade utmärkt väl äfven utan grädde och fint kaffebröd m. m., hvarjämte vi voro välförsedda med mat för åtminstone par eller tre dagar framåt. —

Redan i början af vår vandring hade vi fattat misstankar rörande vår vägvisares lokalkänedom, hvarför vi, för det första, sökte ställa vår gång så jämn att tid och väglängd kunde jämföras, hvarjämte vi, för det andra, medels kompassobservationer inrättade en slags exteriör angifvande stråtens riktning och såmedels sätta oss i stånd att åtminstone på ett ungefär beräkna huru långt vi vandrat. En sådan beräkning resulterade därhän att vi funno oss hafva gått minst 6 mil från Alten och att vi således, därest vi vandrat rätt riktning, hade en $\frac{1}{3}$ del af vägen till Karasjok bakom oss. En »Veikart over Norge» medhade vi, med tillhjälp häraf och jämförd med vår vägvisares

insigter, sökte vi ställa vår kosa mot Karasjok. Om ock vi med tillhjälp af kartan till en början fingo den rätta riktningen, där vi hade bekanta punkter — höjder i Alten trakten — att rätta oss efter, måste vi dock, för att bibehålla riktningen, taga kompassen till ledare, ty af kartan har man ju ingen ledning i en fullkomligt obekant trakt; men kompassen i dessa trakter, där den magnetiska järnmalmen nästan öfverallt uppträder, är en förrädisk vägvisare. Vi började frukta för att vi råkat ut för detta missöde, nämligen att kompassen ledt oss i oriktig riktning — af vår vägvisare hade vi ingen ledning — hvarför vi beslöto att, sedan vi vederqvickt oss vid vår brasa, leta oss till baka till Alten och resa därifrån samma väg vi kommit dit. Ehuru det störträgnade, var dimman fortfarande tjock; vi begynte nu vår återvandring uppför fjället i förhoppning att dimman skulle slutligen skingra sig och vi, komne uppå fjälltoppen, kunde få ledning för vår vidare återtåg. Middagstiden uppnådde vi högsta toppen af fjället och då samtidigt vädret klarnade något, sågo vi bekanta höjdtoppar från hafskusten, hvilket gjorde det oss möjligt att säkerställa vårt återtåg; nu skrinlade vi hvarje tanke på vidare färd till Karasjok, tacksamma för att vi visste hvar vi nu voro, började vi en rask marsch åt Alten till. Rågnet föll i strömmar, blandadt med snöskurar; våra stöflar fylldes beständigt med vatten och måste tätt och ofta uttömmas, för att underlätta pedalerens rörelseförmåga.

Då vi sentomsider anlände till Sivert Polsens gård (ett ställe 1 mil från Elvebakken) voro våra krafter bokstafligen uttömda efter 1½ dygns oafbrutna

fjällvandring, topp upp och topp ner. Vår fjällfärd kostade oss 10 spd., utom 2 dygns tidspilla. — Ma ingen resande bege sig på en obekant fjällvandring, utan en veritabel fjällapp till vägvisare.

De genuine Normän, som bo i skogs- och fjälltrakter i Finnmarken och där, såsom födkrok idka antingen fiske i insjöarne eller rendrift eller ock som vanligt badadera, hafva, i likhet med lapparne, tvänne bostäder — sommar- och vinterbostad. Skilnaden mellan Normannens och Lappens bostad är dock den, att den förre i regeln har ordentligt byggda hus och lefver i berömvärd renlighet, hvaremot den senare här, liksom i finska lappmarken, dväljes i smuts och ohyra.

Invid vägen mellan Sivert PälSENS gård och Elvebakken finns ett mäktigt skifferbärg. Stenen låter lätt klyfva sig i mycket tunna skifvor, som användes till takläggning m. m.

Den 20 Augusti stego vi i Alten ombord på ångaren »Finnmarken», som afgick från Bosekop till Hamnerfest, där vi åter den 21 förflyttade oss på ångbåten Lindesnaes», förd af kapten Rye österut samt hamnade slutligen i Stangenaes i Tanamynde den 23.

Biljettprisen för passagerare å ångbåtar beräknas såhär: för 1:sta klassen 12, 2:dra kl. 8 och 3:dje kl. 4 skilling per mil, genaste vägen mellan resans ändpunkter.

Den 23 reste vi af från Tanamynde, ställande kosan uppför Tana älf till Utsjoki. Till en början råkade vi ater i förlägenhet om skjuts. Ingen människa

kunde ge oss besked huru vi borde bära oss åt för att komma fram. Den ene försäkrade att ingen var skjutspliktig, allra minst för någon stadgad lega, utan berodde denna helt och hållet på öfverenskommelse; andra åter påstodo att såväl i det ena som andra afseendet förefans laggiltiga stadganden, men hvem den skjutsningsskyldige var, därom upplyste oss ingen. För att söka komma på det klara härvid, sökte vi upp fogden Norgrens bostad; han fanns ej hemma och äfven därifrån gingo vi med oförrättadt ärende. Slutligen påträffade vi en klensmed, hemma i Nedertorneå, som var nog ädelmodig och förde oss med båt till Polmak — dit vi anlände på morgonen den 24 — för en liten dusör af 1 spd. (= 6 mark) milen! Samma dag e. m reste vi från Polmak endast en $\frac{1}{2}$ mil och togo nattlogis hos handlanden Holmberg — en son på sidone af en präst i Utsjoki fordomdags med samma namn — en ganska hygglig lapp och därtill en rik man.

Den 25 kommo vi ut från Holmbergs bostad så sent på dagen att vi hunno fram endast $2\frac{1}{2}$ mil till ett ställe på Norsk sida, som lapparne kalla »Geadejenvazgaz», en ganska snygg lappboning, hvars åbo hette Anders Johansen Varrio.

Den 26 Augusti hamnade vi ändtligen i Utsjoki prästgård. Härifrån reste vi hvar på sitt håll. T:s, som hyste lifligt inträsse för i Karasjok under sommaren anställda guldvaskerier, reste dit, hvaremot jag tog vägen till Sodankylä. Hit reser man sommartiden från Utsjoki snabbast och bekvämast den vanliga postvägen mellan Kittilä och Utsjoki, först till Pokka hemman vid Kitinen älf och vidare utför denna älf till

Sodankylä kyrka, cirka 12 mil — 128 kilometer. Kitinen är en mindre älf, men åtminstone utför en ganska god båtled. Ordnade skjutsstationer, »gästgifverier» finnas utför älfven, försedda med bättre eller sänre rum för resande och dagbok, som angifver gästgifveriets namn, vägens längd i kilometer och skjutslegan i mark och penni = franc och centimes.

Ifrån Sodankylä kyrka vidare söderut reser man bekvämast fortsättningsvis utför Kitinen omkring 6½ mil = 69,5 km., då en större, Kemi älf, tillstöter från vänster, och vidare utför denne älf till Kemijärvi (Kemiträsk) kyrka, hvarest en ordentlig landsväg mäter för vidare resa nedåt landet. 5

Ifrån Kemijärvi kyrka kan man ock resa fortsättningsvis i båt, först öfver Kemijärvi vackra sjö, som har en längd af cirka 70 kilometer, och så utför Kemi älf till Rovaniemi kyrka samt -- om man så vill -- ända ned till hafskusten strax nedanom Kemi sockens kyrka. Afståndet mellan Kemijärvi och Rovaniemi kyrkor efter denna håtled är i rundt tal 160 km. -- efter landvägen 84 km. -- och från Rovaniemi till hafskusten 130 km. -- efter landväg 123 km.

En dylik båtresa erbjuder ganska mycket af inträse. Man reser här nedför väldiga forsar -- de största mellan Kemijärvi och Rovaniemi äro i ordning: »Säpsä» och »Vanttaus» samt emellan Rovaniemi och hafskusten: »Valaja», »Petäjäsoski», »Nor^{x/}kaus» och »Taivalkoski» (sistnämnde den största af Kemi älls forsar, utför hvilken man aldrig reser i båt) -- hvilka på intet sätt äro farliga, ty de äro för det första vattenrika och för det andra finnes vid de största forsarne edsvurna styrmän, på hvilka man,

tryggt kan lita. -- Utför hela leden finns ordentliga gästgifverier; vackra välbyggda byar bekransa den stora älven nästan i hela dess längd. Resan med båt blir i förhållande till väglängderna ungefär dubbelt dyrare än efter landvägen.

Ifrån Sodankylä kyrka är en landsväg under arbete till Vikajärvi gästgifveri i Rovaniemi socken, där landsvägen från Kemijärvi sammanlöper och leder vidare till Rovaniemi kyrka. Nämnde Sodankylä—Vikajärvi landsvägsled -- i längd cirka 101 km. — är genombruten redan för mer än 40 år sedan och har tidtals sedan dess reparerats såsom undsättningsarbete, men har haft missödet att icke blifva fullgånngen på en hel mans ålder. Vi hoppas dock att sådant skall ske inom närmaste framtid, åtminstone inom 40 år härefter!

Vinkar för resande i Lappmarken.

För resor i sommartid bör man i främsta rummet ovilkorligen förse sig med tält, ty utan ett dylikt är natthvilan absolut otänkbar under myggtiden, som inträffar ungefär i medlet af Juni och räcker intill senare hälften af Augusti. Myggen utgör en verklig landsplaga för orten, vare sig att man har sitt nattläger inom eller utom hus. Man begagnar tält af olika former; det viggformiga är det bästa. Tältet bör förfärdigas af tunnare ofärgad lärft, hvarigenom vinnes tvänne fördelar: 1:o blir tältet icke för mycket tätt för erforderlig luftväxling då man sofver däri och 2:o blir det lätt att bära; ett färgadt tält åter blifver för mycket varmt att ligga eller syssla i under en solljus dag. Sitt nattläger väljer man på en icke-fuktig mark och för öfrigt på ett för bläst skyddadt ställe. Bädden inom tältet inredes af löf, granris, mossor och dylikt mjukt till budsstående material. En filt af tunt läder öfverst i bädden är nödvändig såsom skydd mot markens fuktighet, och en lätt yllefilt till täcke; härtill en liten hufvudkudde — och så är bädden färdig; lakan höra till onödiga lyxartiklar för en lappske resande. När man lägger sig i tält så låter man någon utevarande stoppa tältets fallar rundtomkring under bädden för att utestänga myggen, som är mycket intresserad

af att göra tältinvånaren sällskap. Under kallare årstid, då det blir för kyligt att ligga i tält och då myggen icke generar mera, tar man sin tillflykt till stockelden (nuotio), hvilken inrättas utaf två själfstorkade tallstockar (honka, skeletter). Vid en dylik stockeld sofver man godt. Man bör naturligtvis välja ett för blåst skyddadt läge och för öfrigt så att man har tillgång på driksvatten i närheten — ty man törstar mycket då man ligger vid stockeld — hvarjämte man af ris eller dylikt inrättar en slags vägg sig till skydd mot kyla från eldens motsatta sida. Är vädret rägnigt, så kan man bygga sig till skydd ett primitivt tak af granris eller dylikt; vid eld får man aldrig ligga i tält, ty tältet kan lätt råka i brand och åstadkomma olycka. Man bör för öfrigt passa så att man icke stannar till natten i en skoglös trakt. Har man att välja på stock till nuotio å platsen där man utsett sitt nattlogis, så väljer man helst af de större träen, men är stocken aflägsnare och därför måste forslas till stället längre eller kortare väg, så måste man åtnöja sig med mindre träen. Ett par stockar om cirka 20 centimeters diameter och 2,5 meters längd, gifva tillräckligt med värme för en natt. Har man icke sådan stock att tillgå, så får man nöja sig med små träen och däraf göra sig brasa, hvilken begripligtvis ej på långt när bereder samma jämna värme och trefnad, som nuotio. Innan man lägger sig vid elden, bör man nödvändigt rundtomkring aflägsna från eldens närhet allt brännbart, såsom ris, mossa, bärskaft o. dyl. för att förekomma eldens spridning; likaså bör man, innan man lämnar nattlägret, sorgfälligt släcka elden, på det skogseld ej må uppstå.

Hvad beklädnaden på dylika resor vidkommer, rattar en hvar sig efter sin smak och sina förhållanden, jag vill nämna endast att man i fjälltrakten bör vara beredd uppa att varda öfverfallen ej allenast af regn och storm, utau ock af köld och snöfall midt under den varmaste sommartiden. Man bör här ihagkomma en gammal regel som lyder: »Reser du ut i vackert väder, så förse dig väl med kläder, reser du ater ut i fult väder, så gör som dig godt synes». Själfallet är att man bör undvika tung beklädnad.

Sasom skodon äro de s. k. pieksstöflar ändamalsenligaste. Vålgjorda och väl underhållna med god smörjning äro de vattentäta och lätta att gå med och lätt torkade da de blifva blötta. Man bör ha dem saps stora att lite torrt hö (bäst), tagelsulor eller ock filtsockar kunna rymmas in uti dem. Den som är ovan att gå i pieksstöflar, far vanligen ömma hälar efter första dagens gång, men däraf skall man icke låta skrämma sig, ty ömheten försvinner nog snart. Stöfvlskaften böra vara sa långa att de gå upp nagot öfver knäna — ej högre, ty stöflar med alltför långa skaft äro tunga att gå med — och vara gjorda af tunnare hudläder (ej af kalfskin). I själfva Lappmarken fås icke dugliga pieksstöflar; de bästa dylika i Uleåborgs län göres i Rovaniemi, däreft i Puolanko. Hyrynsalmi och Sotkamo socknar.

Man har på senare tider börjat tillvärka pieksstöflar med dubbla bottnar; för min del anser jag dem sämre eller olämpligare för skogs-trapatser, äu de enkelbottnade.

Munförräder bör den resande själf vara försedd med, atminstone bröd. I Lappmarken får man köpa

äthbart bröd och ätbar mat i allmänhet endast undan tagsvis hos andra inbyggare än i tjänstemäns hus. Godt smör är ock sällsynt hos allmogen. Lufttorkadt kött är det enda, hvarpå allmogen har bästa tillgång i allmänhet. I tjänstemäns, d. v. s. präste- och läns mäns hus, får man, som sagt, i allmänhet köpa munförråder, men man får icke alldeles säkert lita på det håller, ty äfven det bäst försedda hus i en aflägsen öde-trakt kan ju råka i en tillfällig förlägenhet. Tjänstemän i Lappmarken äro i allmänhet välvilliga emot hvarje bildad resande. Allmogen är ganska känslig för ett vänligt bemötande af den resande; med styfhet och pock kommer man icke långt med folket. Den resande, som icke kan finska språket, har svårt att reda sig med allmogen; han måste ha tolk eller åtminstone en god ordbok. I tjänstemannahus talas i regeln landets båda språk, finska och svenska; någon gang äfven något franska och tyska i synerhet i hus där det fins studerande ungdom.

Den resande bör i allmänhet undvika hvarje onödig eller mindre nödig packning af reseffekter, m. a. o. medhafva endast det som är alldeles nödvändigt för resans ändamål; — såmedels befordras resans snabbhet och minskas kostnaderne. Resande, som medför stor packning och därför behöfver ett större antal skjutsare än under vanliga förhållanden står till buds, bör därom på förhand i god tid anmäla hos ortens Länsman med anhållan om handräckning med uppgift om tid och ort, när och hvar den resande passerar samt det antal batar, roddare eller bärare han behöfver. Hvarje Lappmarks inbyggare är föfattningsenligt skyldig att framskaffa den resande och hans effekter mot en i

taxa bestämd lega. Dylika taxor fins på alla gästgifverier och fas på Länestyrelsen, hos kronofogdar och länsmän.

All packning, som är afsedd att framskaffas af bärare, bör vara så inrättad att den kan bäras på rygg och för öfrigt, om möjligt, så indelad att hvarje kolly icke väger mer än 40 skålpund = 17 kgr., ty en större tyngd är bäraren icke skyldig att bära för en enkel skjutslega. (De flesta bära dock gärna äfven större bördor, i synnerhet om hållet ej är alltför långt och vägen mycket mödosam att gå, mot en något förhöjd lega, hvarom öfverenskommelse kan träffas). Kistor, kofferter och dyl. som man understundom ser opraktiska resande föra med sig, duga alls icke på Lappska resor. Effekter, som man vill skydda mot väta (rägn), bör man ha inpackade i lädersäckar eller annars försedda med vattentäta omslag.

Eluru Lappmarkens befolkning är känd för utmärkt ärlighet -- stöld är någonting oerhörddt -- men tillika för en makalös nyfikenhet, bör den resande för vara sina medhafda dyrbarheter, instrumenter och dyl. i lästa väskor.

Utän att ha något speciellt vetenskapligt mål för resan, nämligen sådana mål för hvilkas ernående t. ex. tunga instrumenter äro af nöden, bör man vara försedd med:

1:o) en duktig puukkognif med slida att bäras i bältet.

2:o) en god kikare.

3:o) en vinkelspegel eller vinkeltrumma.

4:o) en liten Hypsometer.

5:o) en enkel vinkelmätare.

- 6:o) en fickkompass.
- 7:o) en dosvattenpass.
- 8:o) en fick-termometer.
- 9:o) ett mätband.
- 10:o) ett cirkelbestick.
- 11:o) en lätt bössa.
- 12:o) ett gädddrag och metkrokar, och
- 13:o) en liten yxa med hammare.

Af stort intresse är ett litet mikroskop och blasrör. — Dessa ringa rum intagande instrument bereda hvarje bildad människa både nöje och nytta på resor i allmänhet och isynnerhet på sådana i öde trakter. Härtill vill jag ännu påpeka den lätthet hvarmed man nuförtiden är i tillfälle att förse sig med fotografiska afbildningar af naturscenorier m. m., sådant bör för ingen del förgätas af en turist i Lappmarken. Dessa många antydningar kunna synas måhända mer eller mindre onödiga, men jag kan af egen erfarenhet försäkra att de komma ofta väl tillpass för en i ortförhållanden obekant resande.

Rörande de olika vägar en resande till ock i Lappmarken kan betjäna sig af, ma här tilläggas några anvisningar. Därförinnan, så till först som sist vill jag påpeka, att den som ger sig på resor i denna landsända, hvilken väg än han väljer, får icke påräkna bekvämligheter hvarken i ett eller annat afseende. Han bör i främsta rummet vara i besittning af en god hälsa, därefter rusta sig med tämligen rymlig »tålamodspåse» och slutligen med någorlunda god reskassa, den senare i synnerhet, om han ärnar utsträcka resan utom Finska Lappmarkens gränser, exempelvis till ishafskusten, där man är van att »pungsla»

den resande fränlingen. Inom vara egna råmärken kan en ung man, som är van att försaka bekvämligheter och som själf kan bära ränsel på ryggen och således behöfver *en* bärare eller så bortåt — han kan göra sina resor med måttliga kapital.

Såsom lämpligaste utgångspunkt för Lappska resor taga vi Rovaniemi kyrkoby, dit allmän landsväg leder från Uleaborg, och gör denna väglängd 24,6 mil — 263 km.

Reserute N:o 1.

Rovaniemi till Utsjoki via Kittilä och Enare 472 verst
= 504,5 km. (En verst = 1,0688 km.)

Rovaniemi — Kittilä landväg 150 verst = 160 km.

» » båtled 160 » » 171 » uppför Ounasjoki älf. Skjutslega efter landväg betalas här tills vidare med 32 penni versten; för batskjuts betalas 1 mark för hvarje roddare per 10 verst samt i båtlega 25 pi.

Från Kittilä framåt:

Kittilä kyrkoby — Sadinmuotka vid Ounasjoki älf båtled
4 v. = 3,3 km.

Sadinmuotka — Nilivaara hemman gångstig 15 » » 16 »

Nilivaara — Loukinen » » 7 » » 7,5 »

Loukinen — Kiistala by » 10 » » 10,7 »

Anm. Till Kiistala kan man äfven resa i båt från Kittilä kyrkoby, först uppför Ounasjoki cirka 22 km. — på hvilket fall man har att staka uppför en lång och strid fors (Riikonkoski) — och ungefär lika lång sträcka (22 km.) uppför Loukinenjoki mångbuktiga bäck. Denna båtresa blir, som synes, mycket längre, går långsamt och blir följaktligen mycket dyrare,

hvarför man hellre väljer Nilivaara vägen, där man har god gångstig, lämplig äfven till ridväg. Från Nilivaara till Kiistala kan man äfven resa i båt, men också här blir en stor omväg, hvartill kommer att Sotkajoki, som utfaller ifrån Sotkajärvi i Loukinen, är vattenfattig och mångbuktig, hvarför denna båtväg knapt kan komma i fråga för den som ej reser enkom för att bortöda tid och pengar. Äfven ifrån Lokinen hemman finns en båtled till Kiistala, men den anlitas af förenämnda orsaker ytterst sällan. Någon gang, da vattnet i älfvarne stå högt, kan man med lätt båt resa från Kittilä kyrkoby ända till Seurujärvi uppför Seurujoki, som faller i Loukinen. En dylik resa erbjuder ganska mycket af inträsse isynnerhet för fiskaren och jägaren. men är mycket besvärlig. Under hög vårflod duger dylik uppför resa ej, ty vattnet star da för högt för att komma fram med stakande och strömmen för strid att komma fram med åran; utför strömmen går det nog bra.

Kiistala—Seurujärvi, gångstig, ridväg, 20 v. = 21,4 km
Seurujärvi—Pokka, » » 20 » » 21,4 »

Ann. Från Pokka faller Kitinen älf nu till Soddankylä kyrka; distansen cirka 128 km. Kitinen älf är god batled. Förenämnda Nilivaara och Loukinen hemman äro gauska hyggliga ställen, hvaremot Seurujärvi och Pokka äro ruskiga.

Pokka Mirhami skogsstuga, gångstig, ridväg, 20 v. = 21,4 km.

Ann. »Mirhami» stuga är, i likhet med atskilliga andra dylika, uppförd på allmän bekostnad, såsom härbärge för resande. Stugan är annars obebodd. Den

resande är skyldig att, innan han afreser från hvarje dylik stuga, se till att brännved och elddon fins i stugan och, i fall af brist, därom försörja.

Mirhami—Karraselkä stuga, gangstig, ridväg, 25 v. —
26,7 km

Ann. Karvaselkä, dylik stuga som Mirhami. Ända härtill växer granen; längre norrut är han försvunnen. På detta hall går vägen öfver 2:ne älfvar, Ivalo- och Repojoki, den förra 10,7 och den senare 18 kilometer från Mirhami stuga. För öfverfarten af dessa älfvar håller postföraren mellan Kittilä och Enare båt, hvarföre den resande, innan han beger sig från Kittilä, måste träffa aftal angående båten; i annat fall, nämligen då båt icke fins, far man tina sig en »flotta» för öfverfarten — för resten plägar där finnas färdiga flotor, som betraktas sasom ett commune bonum, hvaraf man kan betjäna sig. Vanligen pläga resande passa på sa, att postföraren följer med.

Karvaselkä -Menesjärvi, gangstig, ridväg, 30 v. = 32 km

Ann. I Menesjärvi fins 2:ne smutsiga lappboningar, likväl med timrade boningsrum. Det är tydligt att folket från Pokka måste följa den resande ända hit. Afståndet mellan Pokka och Menesjärvi är 80 verst — 85 kilometer.

Menesjärvi—Junnas eller Sotkaniemi, båtled nedför Padasjoki och öfver Padasjäyri 30 v. = 32 km.

Ann. Junnas är ganska snyggt ställe.

Junnas—Kaamas (Thule), båtled, 35 v. = 37,5 km.

Ann. Det är lämpligast att resa från Junnas först uppför Vaskojoki till Tirro, därvid man har att

/a

göra en cirka 5 km. fotvandring från Tirro till stranden af Muddusjäyri, öfver hvilken sjö man reser till mynningen af Kaamasjoki och vidare uppför denne till Thule eller Kaamas. På detta håll fins Enare Länsmansboställe »Toivoniemi» invid Kaamasjoki och cirka 3 km. fr. Muddusjäyri. Den resande som vill besöka Enare stora sjö och sockens kyrka (cirka 50 km. från Tirro), gifve därom tillkänna i Junnas. Astandet mellan Kittilä och Enare kyrka blir denna väg cirka 263 km. och från Rovaniemi—Enari kyrka via Kittilä 423.5 km. Den åter, som ej reser längre än till Enare, gör bäst i att välja vägen Rovaniemi—Enare via Sodankylä (se följande ruten N:o 2).

Kaamas--Syysjärvi uppför Kuamasjoki 20 v. = 21.4 km., däraf 15 km. båtled och 6 km. fotvandring. Kaamas (Thule) ganska snyggt ställe.

Syysjärvi--Säytsjärvi, gangstig, en del båtled, 8 v. = 8.5 km.

Anm. Bade Syys- och Säytsjärvi äro ruskiga lappboningar.

Säytsjärvi)—Petschiekko fjällstuga*, fotvandring 13 v. = 14 km.

Anm. Här gäller samma anmärkning, som rörande Mirhami stuga här ofvan.

Petschiekko—Paksujalka Lappboning, 27.5 v. = 30 km., hvaraf 24.8 km. båtled och 5.2 km. fotvandring.

*) På lappska: Säytschjari.

Ann. 5 km. fotvandring från Petschiekko stuga möter en sjö, Mieroschjäyri, därifrån man — med undantag af några kilometers fotvandring -- kan resa i båt ända till Utsjoki, hvaråt vattnet nu rinner. Men emedan i Mieroschjäyri fins båt endast tillfälligtvis, så är det bäst att redan från Pietschiekko sända efter båt ifrån Paksujalka; annars — ifall båt ej fins i Mieroschjäyri — kan man råka ut för en 30 km. lång fotvandring öfver oländig skogstrakt. Finner man båt i Mieroschjäyri och ifall man ej har ägarens tillstånd att begagna den, så tager man båten (ifall den är oläst) och reser till Paksujalka, hvarefter man genast återställer farkosten. Dylika tillgrepp här i ödetrakter betraktar man såsom nödtvång och tillgifver gärna, da båten på förenämndt sätt återställles. — Paksujalka eller Aikio, som det äfven kallas, är en mycket ruskig Lappboning.

Paksujalka—Utsjoki kyrka 23 verst = 24,6 km., däraf cirka 6 km. fotvandring.

Afståndet mellan Rovaniemi och Utsjoki via Kittilä är således 504,7 km.

hvaraf båtled — da resan från Rovaniemi till Kittilä sker i båt 312,3 km. och fotvandring 192,4 km.

Går resan fr. Rovaniemi till Kittilä landväg, så blir

landväg	160 km.	
båtled	142,3 »	och
fotvandring	<u>192,4</u> »	494,7 km.

Således, då landsväg begagnas, hela afståndet 10 km. kortare.

Ruten N:o 2.

Man kan ock resa från Rovaniemi till Utsjoki en annan väg, nämligen via Sodankylä och äro skjutsstationerna och afstånden här följande:

Rovaniemi kyrkoby—Apukka gästgifveri, landsväg 15 v.
= 16 km.

Anm. Genast i början af detta håll har man ett längre pass (cirka 1 km.) i pråm öfver föreningen af Kemi och Ounasjoki.

Apukka—Vikajärvi, landsväg 10,5 verst = 11,2 km.
Vikajärvi—Alanampo, fotvandring 12,5 » » 13,4 »

Anm. Detta håll kan man äfven resa i bat upp för Raudanjoki, men resan blir, i anseende till många strida och vattenfattiga forsar ganska mödosam och vägen omkring $\frac{1}{3}$ längre. En för länge sedan upp bryten landsväg fins visserligen från Vikajärvi ända till Askaby i Sodankylä, men denna väg är icke i ståndsatt och är således till föga nytta ens för fotvandraren.

Alanampa—Ylinampa båtled . . . 7 verst = 7,5 km.
Ylinampa—Käyrämi, fotvandring. 20 » » 21,4 »

Anm. Äfven detta håll kan passeras i bat upp för Raudanjoki, men är ytterst mödosam.

Käyrämö—Vuojärvi, fotvandring . . . 20 v. = 21,4 km.
Vuojärvi—Torvinen, do . . . 12,5 » » 13,4 »
Torvinen—Aska by i Sodankylä, fotvandring 10 » » 10,7 »

Anm. Här, vid Aska, möter Kitinen alf.

Aska—Sodankylä kyrkoby, i båt
uppför Kitinen . . . 13,5 v. = 14,5 km.

Anm. Strax ofvanom Aska fins en svårare fors, »Portti», hvarför man aldrig sätter sig i båten strax vid gästgifveriet, utan går till fots cirka 2 km. efter en god gångstig. »Portti» är den största fors i Kitinen älf.

Sodankylä—Sattasby i båt uppför Kitinen 10 v. = 10,7 km.
Sattas—Petkula » » » » 20 » » 21,4 »

Anm. Ungefär midtemellan Sattas och Petkula ligger Kersilä by.

Petkula—Peuraniemi, i båt uppför Kitinen 30 v. = 32 km.
Peuraniemi—Köngäs, » » » » 7 » » 7,5 »
Köngäs—Ukkola » » » » 15 » » 16 »

Här i närheten af Ukkola infalla Tankajoki till vänster från foten af Raututunturi. Den som önskar resa rakaste väg till Enare kyrka, kan resa härifrån (Ukkola) uppför Tankajoki, som är farbar cirka 53 km. och sedan vandra öfver Raututunturi o. s. v. till Törmänen hemman vid Ivalojoki, hvilken fotvandring blir cirka 43 km. I och för denna fotvandring måste man nödvändigt ha »opas», d. ä. en som känner vägen, ty -- ehuru det mellan Tankajoki och Törmänen fins en slags märkt gångstig, igenkänlig endast för en i ortens lokala förhållanden välbekant person — det är dock vanskligt för en obekant att bege sig ut i denna ödetrakt. Där ha olyckor genom vilsegång inträffat. En stakad gångstig från Sompiojärvi till Törmänen borde med det första inrättas och till denne förenas en annan dylik från det ställe af Tankajoki,

dit älfven är farbar med båt -- allt detta är så mycket nödvändigare, som denne riktning sedan gammalt utgör en allmän stråkväg mellan Sodankylä och Enare. Ifrån Törmänen reser man bekvämt nog i båt utför Ivalo till Enare kyrka.

Anm. Den som ifrån Enare önskar resa till Varanger i Norge, färdas med båt till Tschuolisvuono (cirka 76 km.), därifrån drages båten öfver en några tiotal meter bredt näs - hvarest en rullbro för ändamålet är anlagd — i Tschuolisjäyri, hvarest fins gästgifveri. Från sistnämnda ställe är 43 km. till Neiden, däraf 30 km. faller inom Finland och resten i Norge. Gångstigen är bra inom Finland, sämre inom Norge. Mellan Tschuolisjäyri och Norska gränsen, i närheten däraf, fins Pieniniemi skogsvaktare torp, där resanden kan få nattlogi.

Ukkola—Rovanen, båtled . . . 12 verst = 13 km.

Anm. Den som önskar besöka »Kultala» kronostation för guldvaskerierna i Lappmarken, finner ifrån Rovanen en cirka 21 km. lang gångstig till »Vaulo» stuga och därifrån ungefär lika lång dylik stig till Kultala. Äfven kan man fara i båt från Rovanen till Vaulo obebodda stuga uppför Vaulojoki eller »Kaikkivaulonen» — som bäcken egentligen heter — och detta gör man hälst, enär gångstigen, i anscende till de sumpiga trakter som där går öfver, gör vandringen ganska mödosam. Bäckens är häller icke bekväm båtled, ty den är mera vattenfattig. Kultala bebos alla årstider af en vakt. Om resande, som till äfventyrs önskar resa härifrån ner till Enare, kan påräkna båt-skjuts, ty under sommaren vistas här en mängd folk

i och för vaskerierna. Från Kultala till Törmänen är cirka 43 km. och till Enare kyrka c:a 75 km.

Rovanen—Päivi båtled 20 v. = 21,4 km.
Päivi—Pokka d:o 10 » = 10,7 »

Anm. Här sammanlöper förutbeskrifne Kittilä—Utsjoki vägen Man finner häraf:

1:o. *Afståndet Rovaniemi—Sodankylä:*

Landsväg 24,6 km.
 Båtled 22 » och
 Fotvandring 66,6 » 113,2 km.

2:o. *Sodankylä—Pokka:*

Båtled uppför Kitinen . . . 128,8 km.

3:o. *Pokka—Utsjoki:*

Båtled 142,9 km.
 Gångstig 105,2 » 248,1 km.

4:o. *Hela afståndet Rovaniemi—Utsjoki via Sodankylä* således 489,6 km. (via Kittilä 494,7 = 504,7) hvaraf

Landsväg 24,6 km.
 Gångstig 171,8 » och
 Båtled 293,2 »

Vidare framgår:

a) Rovaniemi—Enari via Sodankylä—Tankajoki 312,6 km. hvaraf:

landsväg 27,2 km.
 båtled 108,1 » och
 fotvandring 177,3 (via Kittilä 423,4 km).

b) Rovaniemi—Enari via Sodankylä, Rovanen, Vaulo och Kultala 447,1 km., hvaraf:

landsväg	27,2 km.
båtled	239,6 »
fotvandring	80,3 »

IIäraf framgår såsom resultat att vägen Rovaniemi—Utsjoki via Kittilä är 5—15 km. (beroende på om man reser efter landsväg eller båtled från Rovaniemi till Kittilä, då vägen i förra fallet blir kortare) längre än via Sodankylä. Likaså blir vägen från Rovaniemi till Enari anseuligt längre via Kittilä än via Sodankylä. För vetenskapsmannen är Sodankylä vägen af större intresse än Kittilä vägen, hvaremot den senare erbjuder vackrare naturseenerier.

Ruten N:o 3.

En tredje väg från Rovaniemi till Enari—Utsjoki är via Kemijärvi och äro skjutsstationer och väglängder följande:

Rovaniemi kyrkoby—Apukka gästgif-

<i>veri</i> , landsväg	15 v. = 16 km.
<i>Apukka—Vikajärvi</i> , landsväg	10,5 » = 11,2 »
<i>Vikajärvi—Kalliosalmi</i> , d:o	22,5 » = 24 »
<i>Kalliosalmi—Hyypiö</i> d:o	12,5 » = 13,4 »
<i>Hyypiö—Särkelä</i> (Kemijärvi kyrko-	
by) landsväg	20 » = 21,4 »

Anm. Här vidtager båtresa uppför Kemi älf och sedermera uppför Kitinen älf.

<i>Särkelä—Kartamo</i> med båt	11 v. = 11,7 km.
<i>Kartamo—Oinas</i> » »	11 » = 11,7 »
<i>Oinas—Vuostimovaara</i> med båt	12 » = 13 »
<i>Vuostimovaara—Pelkosenniemi</i> d:o . .	16 » = 17,6 »

Ann. Strax ofvanom Pelkosenniemi viker Kemi älf åt öster och nu börjar Sodankylä vägen uppför Kitinen. Cirka 6 km. från Pelkosenniemi uppför Kitinen infaller Suiro älf från norr.

<i>Pelkosenniemi--Kairala</i> i båt upp-	
för Kitinen	10 v. = 10,7 km.
<i>Kairala--Hietasuanto</i> i båt uppf. d:o	15 » = 16 »
<i>Hietasuanto--Aska</i> » » » »	30 » = 32 »
<i>Aska--Sodankylä kyrkoby</i> » »	13,5 » = 14,5 »

Ann. Längden af denna väg från Rovaniemi till Sodankylä är således 213,2 km. hvaraf

landsväg	86 km.
båtled	127,2 »

Vi ha funnit förut från Sodankylä—Pokka—Utsjoki tillhoppa 376,4 km. och då nu funna längden 213,2 » tillägges, blir Rovaniemi—Utsjoki vägen via

Kemijärvi 589,6 » eller cirka 80 kilometer längre än den via Kittilä, hvarför denna väg, ehuru jämförelsevis bekvämare, knapt torde komma i fråga vid val.

Den resande, som på sistbeskrifne väg önskar göra utflygter uppför A) Kemi älf eller B) uppför Luirojoki, gifve sin åstundan tillkänna å Pelkosenniemi. Distanserne blifva följande:

A) *uppför Kemi älf:*

Pelkosenniemi--Saukoskiby, båtled . 50 v. = 53,5 km.

Ann. Häremellan kan man möjligen få skjutsombyte å Viitataival skogsvaktaretorp, som är beläget vid älfven cirka 32 km. från Pelkosenniemi. I Saukoskiby bor en bonde, Gabriel Saukoski (»Saukaapeli»)

som bedrifver anseelig handel med produkter af jagt och fiske jämte större renskötsel; säges vara »mäkta rik man». Saukoskiby består af 7 hemman, 3 på högra och 4 på vänstra sidan af älven. Folket osnygdt och fanatiska hihhuliter; annars vänligt, ärligt och godmodigt såsom sockens befolkning i allmänhet. Från Saukoski reser man ock med båt till Kuolajärvi kyrka uppför Tenniö- och Sallajoki; väglängden, delad i trenne håll, är 93 kilometer. Väglängden i båtväg från Kemijärvi till Kuolajärvi är 211,6 km.

Saukoski—Martinkylä, den sista människoboning vid Kemi älf 40 verst = 42,7 km.

B) uppför *Luirojoki*:

Pelkosenniemi—Luiroby 15 verst = 16 km.

Anm. Hos Simon Luiro finna resande ganska godt härbärge. Afhållet faller 6 km. på Kemi och Kitinen älfvar.

Luiro—Tanhua 60 verst = 64 km.

Anm. Tanhua ett usselt ställe.

Tanhua—Lokka 90 verst = 106,2 »

Lokka—Riesto 20 » = 21,4 »

Anm. Vid Riesto infalla i Luiro i samma punkt Riestojoki — som förenas med Sampiojoki i Sampio eller Mutenia by, belägen cirka 21,5 km. norrut från Riesto — och Kopsujoki förenad med Naptusjoki. De bägge sistnämnde förenas med hvarandra omkring 32 km. från inloppet i Luiro.

Riesto—Korvanen hemman . . . 20 verst = 21,4 km.

Anm. Såväl Sokka som Riesto och Korvanen äro tämligen drägeliga ställen för resande. Korvanen

är den sista människoboning vid Luirojoki, hvar egentliga källa är Luirojärvi, en liten sjö vid foten af Saariselkä fjällrygg. Afståndet från Korvanen uppför Luiro till Luirojärvi är cirka 80 km. Luirojoki har således en totallängd af cirka 353 kilometer. Ofvanom Korvanen är Luirojoki visserligen liten, men farbar med båt ända upp till Luirojärvi. Strömmen flyter på en jämn grusbotten, visserligen strid men utan steniga forsar att tala om. Man märker strax, då man reser uppåt från Korvanen, att man trädtt inom en veritabel fjällregion: träden kortväxta, mest dvärgbjörk, myrorna steniga o. s. v. Luirojärvi är en nästan cirkelformig sjö, omkring 2 km. i diameter, omgifven i väster och norr af höga fjäll utaf Saariselkä fjällets väldiga toppar, »Lupukkapäät» mfl. Raututunturi — Saariselkä fjällryggen afbrytes utaf Suomujoki vatten-system, som rinner i Luttojoki, hvilken åter afskär Finsk-Ryska gränsen ungefär midtemellan Talkonaoivi och Tschyöschads samt utmynnar i Kala fjorden i Ishafvet. Å södra och östra stränderna af Luirojärvi har i tiden funnits en större »Lappby» att döma af kvarliggande fragment af stenkummel m. m. I dälдерne vid Suomujoki finner man ganska täta tallskogar, som kunna gifva ett ej obetydligt antal cirka 20 meter långt och 20 cm. tjockt timmer. Virket härifrån kan bekvämt släpas till Luirojärvi och därifrån nedflötas utför Luirojoki o. s. v. Luirojoki kan med jämförelsevis ringa ränsningskostnader bringas till en värdefull flottled, förnämligast genom bortskaffande af några tiotal stora stenar i Yli- och Alaköngäs, nedan om Sakka belägna forsar. — Korvanen trakten är rik på vildbråd, Luiro är i dessa trakter mycket fisk-

/a

rik; forell och harr i synnerhet — forell af 5 f och harr af 3—4 f vigt är icke sällsynt. En myckenhet vildgäss gästa äfven här.

Ett par reserutor ännu.

N:o 4.

Kittilä—Muonioniska.

Kittilä kyrkoby—Sirkkaby, gångstig 17 v. — 18,2 km.

Anm. Detta håll kan man resa äfven i båt, då vägen blir cirka 10 km. längre.

Sirkka—Rovanen 17 v. — 18,2 km.

Rovanen—Rauhala (vid Jirisjärvi)

gångstig 13 » — 13,8 »

Rauhala—Torassieppi med båt . . 14 » — 15 »

Anm. En gångstig mellan Rauhala och Torassieppi fins äfven, men sjövägen är bäst, hälst den är både kortare och annars bekvämare. Jorisjärvi är en fiskrik och vacker sjö, omgifven af fjällhöjder. Keimiötunturi är belägen några kilometer från Rauhala norrut. Den som för öfrigt önskar besöka en storartad fjälltrakt, bl. a. det väldiga Pallastunturi, är det vigast att aflägga sådant besök från Rauhala eller Paloranta, som är belägen i närheten af Rauhala. Man låter ro sig i båt några km. efter nordöstra stranden af Jorisjärvi och så klifver man uppå toppar af Keimiötunturi där man skådar Pallastunturi på afstånd i all sin ståt.

Torassieppi—Muonio kyrka . . . 15 v. — 16 km.

Anm. I Muonioniska socken, isynnerhet i dess kyrkoby, har man ganska städadt och iutelligent bondfolk. Trakten är annars naturskön.

N:o 5.

Kittilä—Enontekis, med båt uppför Ounasjoki, cirka 130 verst — 139 km.

N:o 6.

Kittilä—Sodankylä, genom Ahvenjärvi, Tepsa, Jesiö (Iesiö) och Vaalajärvi, gångstig 80 v. = 86,3 km.

Anm. Från Tepsa kan man resa i båt utför Jesiöjoki ända till Sodankylä kyrka, utom torraste sommartiden, då ån är vattenfattig och gör färden besvärlig. Ifrån Jesiö nedåt reser man ganska bekvämt i båt till Sodankylä kyrka, i hvars närhet denne å utmynnar i Kitinen. Båtvägen blir i alla händelser längre än gångvägen.

N:o 7.

Kittilä—Kolari, genom Särkelä, Kollo, Kurtakko och Teurajärvi, 65 v. — 69 km.

Anm. Med lätt båt kan man resa från Kurtakko utför Ylläsjoki till Kolari; denna väg blir dock ganska besvärlig.

N:o 8.

Muonioniska—Enontekis, gångstig cirka 50 v. = 53 km.

N:o 9.

Muonioniska—Kolari, utför Muonio älf 100 v. — 107 km.

Anm. Från Muonioniska till Torneå stad utför Muonio och Torneå älfvar beräknas i rundt tal 300 verst — 321 km., delad sålunda:

Muonio—Kolari 100 verst — 107¹/₂ km.

Kolari—Turtola 100 » — 107 » och

Turtola—Torneå 100 » 107 »

Anm. Torneå—Aavasaksa 75 kilometer.

Vinterresor i Lappmarken göres i regeln med renskjuts. Sådana resor ske under gynsamma förhållanden ganska billigt och fort, isynnerhet innan vårens tillträde, då dessa dragare i allmänhet äro svaga. En dast en person kan ha erforderligt inrymme i en renpulkka och af reseffekter kan man medföra endast obetydligt, hvarför man, ifall större packning skall medfölja, måste lega särskilda lassdragare. På någorlunda banad väg släpar en någorlunda stark ren 100 kilogram; t. o. m. 170 kgr. framskaffar en stark ren på hård väg. Den för dylika resor ovane bör aldrig ge sig i väg ensam, ty den som är ovan att styra djuret, kan lätt ådraga sig olycka. Man skall icke kläda sig i tung päls och dylikt, ty ifall af kullerbytta, som lätt kan inträffa för en ovan körare — tung beklädnad hindrar rörelsevigheten. Däremot bör man förse sig väl i händer och fötter och skydd för ansigtet; den öfriga kroppen får nog värme genom det be-

ständiga balanserandet, som är förenadt med färdens i en renpulkka. Man bör kläda sig i allmänhet så, som vore man stadd på en längre promenad. Den bästa beklädnaden är naturligtvis den som Lappen använder.

Bär det af utför branter, så låter man binda en tam ren med sin körrem i pulkans akter där man sitter, hvarigenom farten häjdas, ty renen har den egenskapen att, då han ledes utan pulkka efter sig, han stretar mot af alla krafter.

Vinterresor i Lappmarken bör man göra före april månads ingång; då kan man vara tämligen säker på, att blida med töväder ej åstadkommer förhinder, hvartill kommer den gynsamma omständigheten, att renen är starkare än händelsen är senare på våren.

Tröttnar en körren en gång, så lägger han sig tvärt rak lång och går icke ett steg hvarken med lock eller pock, förrän han får äta och hvila sig några timmar.

Såsom ett exempel uppå huru långsamt en Lappsresa under vårvinter kan gå, tagas här utdrag ur några dagboksanteckningar på en resa år 1870.

»Den 9 april reste från Rovaniemi. Den 11 f. m. anlände till Sodankylä kyrkoby. Dugliga renar kunde fås först där.

Den 16 kl. 10 f. m. uppbrott från Sodankylä; hann den dagen endast 12,5 verst, till Siurumaa, ett godt och snyggt ställe -- värdinnan dotter till förre prosten Liljeblad.

Den 17 (Påskmorgon) kl. $\frac{1}{2}$ 5 f. m. uppbrott från

Siurumaa. Temperaturen om natten — 4° , anlände till Kelujärvi by (7,5 verst) kl. $\frac{1}{2}7$ f. m. — dagen varm. I Kelujärvi 7 gårdar: Niemitalo, Gustafsborg, Ahola, Ilola, Immo, Aikioniemi och Neitilä. Niemitalo, ehuru ganska smutsig, är dock den bästa för resande. Byn föder 50 kor, 10 hästar och 60--70 får.

Den 18 kl. 1 på morgon uppbrott fr. Kelujärvi, anlände till Kiurujärvi usla pörte kl. 6 f. m., 15 verst. 19 renar begagnades. Dagen varm.

S. d. kl. 9 e. m. afreste från Kiurujärvi, ingen köld om natten. Efter omkring 1 mils väg tröttnade renarne vid Saikeloselkä, där djuren betade till kl. 6 om morgon. Den 19, då resan fortsattes (ingen köld under natten) men efter $\frac{3}{4}$ mils färd tröttnade renarne åter vid Kalattomalampi, hvarest rastades till

Den 20 kl. 6 f. m. då färden fortsattes 1 mil till Sätähkölampi, där djuren åter tröttnade och fingo beta till afton i förhoppning om köld, hvilken ock inträffade såpass att den dåliga vägen jämt bar renen, då

Den 21 kl. 7 på morgonen resan åter anträdades och anländes till Lokka lilla by på kvällen. Således $5\frac{1}{2}$ dygn ifrån Sodankylä kyrka till Lokka, cirka 7 mil! (skjuts får man betala för 82 verst). För de sista cirka 4 mil åtgick det hela tre dygn.

Den 22 kl. $\frac{1}{2}5$ på morgon afresa från Lokka — om natten — 3° — och anlände kl. $\frac{1}{2}11$ på kvällen till Mutenia (Sompio) usla by, cirka 30 verst fr. Lokka. På detta håll, 10 verst från Lokka, är Riesto, jämförelsevis snyggt ställe. Vintervägen från Riesto till Mutenia går öfver en omkring två mil lång och 1 mil bred öppen eländig mosse, »Posa-aapa». Mutenia hemman — stammen till Sompio by i Sodankylä socken,

med tre åboer — är beläget på en liten moholme inom vidsträckta mossar; folket ohyggligt osnyggt, ogent och fattigt.

Den 23 kl. 3 på morgon uppbrott från Mutenia. Iugen märkbar köld under natten; färdades omkring 15 verst på f. m. och rastades åter å Hankavuossa mark vid foten å norra sidan af Nattastunturi eller »Nattaset» — på Lappska »Netschaoivak» (plus) på finska efter orden »Tissinpäät» (bröst knoppar). Dagen tämligen klar och varm likasom föregående dagar, men nätterne mulna.

Den 24 kl. $\frac{1}{2}2$ på morgon uppbrott från Hankavuossa, färdades åter cirka 15 verst till kl. 9 f. m. då renarne åter tröttnade och fingo beta å »Palkispään-palo». Tankajoki källorna äro cirka tre verst bakom oss här; den yttersta norra källan är »Pesselmääavan-sola», där lutningen är synbar både åt norr och söder. + 7° i skuggan i dag; om senaste nätter + 3 å 4°, aldrig under 0.

Den 25 kl. 2 morgonen uppbrott från Palkispäänpalo. 25 stycken raska renar eftersända från Kyrö i Enare möttes å Kaunispää, en topp af Raututunturi, som enligt ortens beräkning ligger 5 mil från Mutenia och 3 mil från Huhtamella hemman vid Ivalo. Om natten var så pass stark köld, — 4°, att skaran väl bar och då bar det af i flygande fläng med de raska renarne utför branterna af Raututunturi. Komne ner i »Outa» (lågland) rastades å Alajoentieva vid källan af Alajoki, som faller i Ivalojoki mellau Huhtamella och Törmänen hemman, hvarefter resan fortsattes utför nämnde ådal och anlände slutligen den

26 kl. 7 på morgon till Huhtamella hemman, till målet för resan — — —»

Denna resa från Rovaniemi till Ivalo, cirka 300 verst = 320 km. kräfde ej mindre än 17 dygn! en resa, som med ren under gynsamma förhållanden skulle fordra högst fyra dygn.

— — — — —

II.

Sodankylä socken.

I föregående del ha vi berört förhållandena uti de två nordligaste socknarne, Utsjoki och Enare. Vi skola nu i lokal ordning förflytta oss till Finlands vidsträcktaste socken, Sodankylä.

Händelsen, hvarigenom socken säges ha fått sitt namn, förtäljer traditionen: Invid vänstra stranden af Kitinen älf, cirka 2 kilometer nedanom kyrkan, hade lapparne blifvit öfverrumplade och besegrade af ett ryskt ströfparti. Efter detta nederlag, seende att deras by — nuvarande kyrkobyn — stod i fara och dit ryssarne i sitt segerrus syntes vilja tåga, hade lapparne, sedan de fått förstärkning, hunnit samla sig till motstånd på en bärghympel strax ofvanom kyrkan. Här stod en afgörande sammandrabbning, hvarvid ryssarne ledo fullkomligt nederlag, sedan de likväl ihjälslagit lapparnes modigaste man och anförare Aslak Jongo m. fl. Bärget bär ännu namnet »Jonkovaara». — Däraf namnet Sodankylä (Krigsby). När denna händelse inträffat, är höljdt i tidens dunkel.

Sockens kyrka är belägen invid Kitinen älf, på en udde mellan denne och Jesiöjoki, som från N. V. här faller i Kitinen. På spetsen af udden står pastors-

bostället Toivoniemi. Kyrkans geografiska läge är: long. + 1°—38¹—45[“] och 67°—24¹—46¹ nord. br., 377 verst 403 km. från staden Uleåborg.

Ända till år 1670 har Sodankylä hört till Kemi pastorat, men underlades sistnämde år såsom kapell Kuusamo då nybildadt pastorat *). Den gamla träkyrkan, som ännu — sedan den någongång blifvit reparerad — står kvar såsom ett slags sämre förvaringsrum, uppgifves vara den första i Sodankylä och bygd på Carl XI befallning och bekostnad år 1689. Det synes dock tämligen gifvet att någon tidigare kyrka funnits. Vi ha berättat i förra delen att t. ex. Enare första kyrka faktiskt bygdes år 1648, hvadan det synes oss att en kyrka i Sodankylä måste ha funnits hällre tidigare än senare, åtminstone samtidigt med den i Enare; och då man tillika besinnar att Birkkarlarne — som hade bland skyldigheterna för sitt underkufningsarbete att införa kristendomen hos de hedniska lapparne och sörja för inrättandet af kyrkor, kantänka — redan under Magnus Ladulås' tid började husera i lappmarkerna, så måste man finna att Sodankylä haft *en* kyrka före år 1689. — År 1747 blef Sodankylä eget pastorat; nuvarande kyrkan är bygd på Finska kronans bekostnad af huggen granit och blef fullfärdig år 1859, hvarmed samtidigt bygdes klockstapel af trä. Kyrkoinventerings handlingar visa att tvänne klockstaplar funnits förut, bygda af trä, den förre omkring 1748 och den senare 1827. Två väl-

*) I Kuopio stifts matrikel uppges att Kuusamo pastorat bildats år 1675, men enligt kyrkoherden Henrik Wegelius år 1751 författade och i Sodankylä sockens kyrkoarkiv förvarade sakrika berättelse år 1670.

ljudande kyrkoklockor finnes, af hvilka den mindre torde vara en skänk af någon af de svenske konungarne, troligen af Carl IX eller måhända af Gustaf Wasa. Denna klocka är omgjuten på kongl. Majestäts bekostnad och befallning år 1748 — således under Fredrik I:s regering — och bär följande inskription: »Condocet amicos et vicinos ad dirigendos pedes nostras in viam pacis. G: Meyer fel Kelmiae Regnante Frederico Crist. fidei propagatore preat Campane Sodankylänsium additamento aueter Refuso est a: 1748 Curante Regio Direct. Roi Ecoles per Lappum: Henrico Wegelio, pastore Ecclesiae». Den större klockan åter, som på kyrkoherden Vegelius' föranstaltande blifvit gjuten i Stockholm år 1763 och med församlingens medel — 1,499 daler 14 skilling kopparmynt — inlöst 1764, bär denna inskription:

»Tämä kello on ostettu Sodankylän kirkkoon, Kemin Lappmarkisa Herr Prouvastilda Henric Wegeliuxelda. Valettu Stockholmi Johan Fahlstenilda vuonna 1763:

Tulkaat kirkkoon minä huudan. Sillä sjellä paljon kuullaan, sjellä Jumal juttelepi Sacramentins jakelepi, mutt jos kirkon ylönannat, Herran vihan päälles kannat».

Några dyrbarheter af sällsyntare slag förefinnes ej i kyrkan; dock bör nämnas att en kalk med patin af silfver, vägande 1 skålpund, förärad af någon svensk konung, antagligen af Wasa ätten, finnas ännu kvar i kyrkan.

Af viktiga äldre handlingar, som förvaras i kyrkans arkiv, vill jag nämna i främsta rummet handskrifna »Dokumenter, rörande Sodankylä församlings

rättigheter och skyldigheter». Flertalet af dessa handlingar ingå uti 4:de häftet af »Handlingar och Förordningar, angående Finlands Fiskerier, utgifna af And. Joh. Malmgren». För korthets skull får jag hänvisa till sistnämnda arbetet i N:ris 5, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 29, 30, 31, 32, 35, 36 och 37. — Utom de sistnämnde finnes äldre handskrifna häften, hvilka bidraga till kännedom om sockens förhållanden och dess inbyggares utveckling. Sådana äro: »Biskops och Proste visitationsakter ifrån år 1738 till senare tider»; »Förteckningar förda af presterne inom församlingen ifrån år 1759»; »Dokumenter angående Sodankylä prestgårds och kyrkans tillhörigheter samt Pastoris rättigheter» innehållande handlingar ifrån 1708 t. o. m. 1829.

Af tryckta böcker af högre värde fins mig veterligen ej. För sin ålders skull må här dock nämnas: »Getzelii Bibelverk» — gamla och nya testamentet, 1711—1728. »Kirkeko Laki ja Ordningi», präntäty 1687; »Käsi kirjainen, präntäty 1694»; »Concordia pia» tryckt 1730, »Kocken register öfver Skrifvers själaskatt, tryckt 1730», Hunnii Epitona Credevdorum, tryckt 1726», »Fresenie underrättelse om Hernhutiska segten, tryckt 1747», hvarjämte finnes diverse »Konl. förordningar fr. 1589—1808» samt Kejs. förordningar till närvarande tid.

Följande präster ha tjänstgjort i Sodankylä:

1. *Henrik Carlenius*, hemma i Carlö; kapellan 1689—1693, sedermera kapellan i Tervola.
2. *Olof Ulstenius*, född i Uleåborg, kapellan 1693—1699, sedermera kapellan i Ijo.

Om nämnda präster finnes antecknad att de merendels vistades utom lappmarken, voro ytterst fattiga och lifnärde sig så godt som genom bettlande, ty lönen, som bestod af 30 tunnor dåligt korn, var otillräcklig för lufs uppehälle. Härtill kom under deras tid totala missväxtår och härjande farsoter; en stor del af folket svalt ihjäl, de som kunde, flyttade till sydligare delar af landet eller till Norge och Ryssland. Sistnämnda år, 1699 upptogs åker å prästbolet, hvilket gjorde så mycket att prästerne sedermera kunnat regelbundet vistas inom församlingen.

3. *Bernhold Ervast*, bondson från Simo, kapellan 1699—1728, flyttade s. s. pastor till Pudasjärvi.

4. *Henrik Ganander*, kapellan 1728—1730, född i Raumo stad, sedermera kapellan i Enontekis och slutligen pastor i Sjun dia socken i Nyland.

5. *Henrik Wegelius*, kapellan 1730—1747, då han blef den förste kyrkoherde i Sodankylä. Wegelius var född 1707 å Luhtasalo gård i Ilmola socken, hvarest hans fader, som äfven hette Henrik, var kapellan. Dennes fader åter var bonden Thomas Uppo, hvilken således är stamfar för Wegeliuska släkten i Finland.

År 1758 förordnades Wegelius till kontraktsprost i Kemi prosteri. År 1763 erhöi han fullmakt å pastors ämbete i S:t Michels församling.

Om Wegelius' värksamhet tala nordens -- erkanterligen Sodankylä häfder berömmande. Han var en sträng lärare och ordningsman — heter det. Under hans tid gjorde församlingen raska framsteg såväl i religiöst som sedligt och ekonomiskt afseende. Till åkerbrukets bedrifvande och ladugårdsskötsel uppmuntrade han allmogen genom eget föredöme, i det han i

kyrkoby anlade ett nybygge, »Poikela», som numera består af tre skattehemman. Läskunnigheten i församlingen under Wegelii tid blef berömlig. Wegelius' samtida ha gifvit om hans värksamhet det vackraste intyg: »Vid Wegelii uppträdande uppgick en ljus morgongryning öfver befolkningen i Sodankylä liksom ock för Lappmarken i gemen».

Wegelius har författat en sakrik berättelse »Om Sodankylä sockens ursprung» m. m., dat. den 25 April 1751. I denna berättelse säger han bl. a.: »Lapparne hafva vid kyrkoherden Gabriel Tuder*) ankomst till Kemi Lappmark år 1670, sväfvat i ett hiskeligt mörker, på afguder, trolldom och vidskepelse varit alldeles begifne, att man föga kunnat säga om dem att de varit christna: han har genom trägna lärdomar och många föreställningar knapt kunnat förmå dem, at antaga och åtniuta Herrans Heliga nattvard», samt att Tuderus sökt afskaffa »deras spåtrumma och andra trolldoms och vidskepelses verktyg, vid hvilket sitt guda göromåhl han ofta varit stadder i fara, så at icke stort felats at icke Lapparne burit händer på honom».

En gammal folksägen i Lappmarken vet förtälja, att en präst, i tiden då lapparne ännu voro hedningar, ströfvat omkring i ödemarker sökande lappar, för att förmå dem taga dopet. Under en dylik färd skall han enligt sägen ha funnit en lappby vid en liten sjö vid namn Kuolajärvi (lappsk: Guollajäyr

*) Tuderus blef förste pastor i Kuusamo 1675, då denne församling bildades till eget lappskt pastorat. I hvilket pastorat han därförinnan varit »kyrkoherde», har det ej lyckats mig få besked, måhända i någon n. v. svensk församling, hvarifrån han reste som inspektör i Lappmarken. Ibland kyrkoherder i Sodankylä förekommer han icke.

fisksjö) i närheten af nuvarande Tepsa by inom Kitilä socken. Då lapparne voro gensträfvige att underkasta sig dopet, gaf prästen dem först brännvin och blefne druckne läto lapparne döpa sig och somnade i fyllan. Under tiden lapparne sofvo, förstörde prästen deras afgudabilder, trolltrummor m. m. Men när lapparne vaknade nyktre och sågo förstörelsen af sin heligaste egendom, råkade de i raseri, men prästen lyckades genom sin egen och sine två medhafde drängars tapperhet undslippa den hotande faran att blifva ihjälslagen. Stället där denna händelse skulle ha passerat, heter än i dag »Herraniemi» vid nämnda Kuolajärvi. Denna tradition tyckes passa in på ofvannämnda af Wegelius för sitt nit berömde Tuderus.

6. *Johan Wegelius*, sonen till den förbemälde, skall efter sin faders flyttning till S:t Michel någon tid varit interims prädikant i Sodankylä samt flyttat till Kemiträsk sacellani, hvarest han sedermera blef pastor.

7. *Nils Fellman*, 1764—1768, sedermera pastor i Uleåborg och slutligen 1778 pastor i Limingo. Under Fellmans tid, 1765 antogs drängen Henrik Kämäräinen till barnlärare i Sodankylä — en tillstymmelse till folkskola.

8. *Michel Montin* skall under ledigheten efter Fellman ett års tid handhaft pastoralvården.

9. *Zachris Cajaner*, pastor. 1769—1784.

10. *Nils Petter Cajaner*, son till förenämnde, var nådårs prädikant efter sin fader.

11. *Nils Enckell*, 1785—1807. »Enckell var nitisk lärare och för öfrigt berömvärd ordningsman».

12. *Anders Engelberg*, 1807--1809 interimsprädikant efter Enckell samt adjunkt hos efterföljande Cajanus äfvensom interimsprädikant efter honom ända till år 1817.

13. *Abram Cajanus*, filosofie magister och medicine licentiat, pastor 1809--1811, sedermera pastor i Östermark.

14. *Erik Ekdahl*, pastor 1816--1822.

15. *Johan Nordberg*, nådårs- och interims prädikant 1823--1828, då han blef kapellan i Kittilä.

16. *Olof Mellenius*, pastor 1828--1839, sedermera pastor i Östermark.

17. *Carl Heikel*, pastor 1839--1851, sedermera pastor i Nådendal.

18. *Edvard Leonhard Levón*, interims prädikant 1853--1854.

19. *Jakob Fredrik Liljeblad*, pastor 1854--1862.

20. *Frans Alexander Heikel*, adjunkt och nådårsprädikant 1860--1863.

21. *Herman Inyman*, filosofie magister, pastor 1862--1872, sedermera pastor i Kuusamo.

22. *Samuel Porthan*, pastor 1878--1886.

23. Nuvarande pastor *Karl Rechartt*, tillträdt 1886.

Sodankylä socken begränsas i norr af Enare, i väster af Kittilä, syd och SO af Rovaniemi, Kemiträsk och Kuolajärvi socknar samt NO af ryska lappmarken.

Gränssträckningarna äro:

1:o. *Mot Enare socken* går gränsen ifrån Talkkunaovi på Ryska gränsen till »Kaunispää» (en topp

af fjällryggen Raututunturi) och därifrån till Törmäs-
vaara.

2:o. *Mot Kittilä socken.* Ifrån Törmäsvaara syd-
lig riktning Värttiövaara, därifrån till Sotkaselkä — i
närheten af och österom Molkojärvi — och därifrån
vidare till Liittovaara, hvarest Rovaniemi sockens gräns
möter, samt.

3:o. *Mot Rovaniemi socken.* Ifrån Liittovaara
öfver Hirvasnappi och Kalliokoskenniska i Raudanjoki
till Poovaara, hvarest Kemiträsk socknegräns möter.
Men emedan gränsen mellan Sodankylä å ena- och
Kemiträsk—Kuolajärvi socknar å andra sidan mig ve-
terligen aldrig blifvit å marken uppgången ifrån Poo-
vaara österut, så påpekas här de vid ett den 20 juli
och påföljande dagar år 1795 å Kemiträsk prästgård
hållna sammanträdes protokoll antecknade råpunkterne.
Vid nämnda sammanträde beslöts nämligen att grän-
sen mellan Sodankylä och Kemiträsk—Kuolajärvi le-
des först mellan Sodankylä och Kemiträsk från Poo-
vaara till högsta toppen af Pyhätunturi, därifrån till
öfra (uorra) ändan af Talviaissaari holme i Kemi älf,
därifrån till Nuolivaara eller »Nuolijängä», hvarest
gränsen mellan Sodankylä och Kuolajärvi vidtager
(gränsen mellan Kemiträsk och Kuolajärvi kommer
således att utgå från Nuolivaara) och hvilken gräns
bestämdes att gå från Nuolivaara till Ryska gränsen
å Nuortitunduri öfver Kultamaalamminvaara, Rova-
vaara, Vuotoksen selkä, Karasin vaara, Vuotoksen
vannet, Näättäkumbu (Näätäkumpu), Tavajärven harju,
Ulmajavaara, Sattovaara, Kaitajängä, Maltiotunduri,
Leipäpurema selkä och Härkätunduri.

Här åberopade protokoll förvaras i original uti Sodankylä sockens kyrkoarkiv och finnes dessutom intaget uti framlidne statsrådet A. J. Sjögrens arbete »Anteckningar om församlingarne i Kemi Lappmark», tryckt i Helsingfors 1828.

Gränserna mellan Sodankylä — Kemiträsk och Sodankylä — Kuolajärvi ha sannolikt aldrig blifvit å mar- ken uppgågne, men vid skeende sådan rågång måste nyssberörda protokoll äga vitsord — därest det ej upphäfves i samma lagliga ordning det tillkommit — så mycket mer som därå tecknade öfverenskommelserna, såvidt känt är, hållits i helgd å ömse sidor nära ett sekel.

Sodankylä sockens omkrets är omkring 52 mil = 556 km. och arealen i det närmaste 168,4 kv. mil — 19,236,8 kv. km. = 344 kv. geogr. mil *). Folkmängden år 1888 utgjorde 3,037 personer, således belöper sig på hvarje person en yta af 6,3 kv. kilometer — 1,276,3 tunnland = 202,952 kv. famnar **).

År 1872 var folkmängden 2,183 personer, tillväxten således på 16 år 854 personer — 39,12 %). Enligt följande uppgifter af Sjögren var folkmängden i Sodankylä:

år 1749	. . .	684 personer,
år 1750	. . .	705 »

Tidigare uppgifter saknas. Sannolikt synes att församlingens folkmängd omkring år 1638 som då

*) Således 72 geogr. kv. mil större an kontungariket Sachsen!

***) I Sachsen belöper sig på hvarje person cirka 1,600 kv. famnar: således har Sodankyläbon 127 gånger mera jord än Sachsarne.

målhända bestod uteslutande af lappar, fördelade i byarne Sodankylä, Sompio, Kemikylä och Kittilä — var endast cirka 100 personer.

år 1775 . . . 1,008 personer,
» 1825 . . . 2,000 »

Senaste uppgifter visa att folkmängden mer än fördubblats på 50 år, fr. 1775—1825, eller 164,16 %. Samma förhållande hade bordt äga rum på de 63 åren, 1825—1888, men tillväxten under denna period var endast 934 personer, blott 44,62 %. Detta synes så mycket besynnerligare, som, på sätt ofvan visats, tillväxten på 16 år — 1872—1888 var 39,12 % och nu — på 63 år — 1825—1888 endast 44,62 %. Detta skenbart ogynsamma förhållande härleder sig hufvudsakligast däraf att Kittilä by redan år 1828 åtskildes såsom eget kyrkogäll, hvars befolkning icke blifvit bokförd i Sodankylä, hvartill kommer en stor dödlighet i följd af missväxtår och hungersnöd, som särdeles under första decenniet af ifrågavarande period hemsökte det arma folket. Sammanslås emellertid bägge socknars, Sodankylä och Kittilä, folkmängder, som år 1892 utgjorde tillhopa 6,031 personer, så finner man i det närmaste samma resultat, nämligen att folkmängden fördubblats på cirka 50 år.

Om nöd- och missväxtår finnes antecknad bl. a. följande:

År 1743, »Missväxt, skogen utblottad på vildt».

» 1746, »Växten skadad af frost»

» 1749, »Koppepedemi».

» 1750, »Koppepidemi, missväxt af torra, stor pest bland tama och vilda renar».

År 1751, »Renar dogo; torka och därpå orsakad missväxt».

År 1752, »Torkan skadade årsväxten».

» 1753, »Årsväxten härlig på flesta ställen — djurfänge magert».

År 1754, »Tämligen lika med föregående året — bäfverfångsten liten».

År 1756, »Missväxt; feber gängse; bäfverfangsten vanlig».

År 1757, »Härlig årsväxt — brist på fogel och skinnvaror».

År 1758, »Stor missväxt, skogen utblottad».

» 1759, »Härlig växt öfverallt; torkan skadade något».

År 1760, »Lika».

» 1761, »Missväxt; fogel och ekorre ymnigt».

» 1764, »Missväxt».

» 1765, »Feber gängse, missväxt, skogen tom».

» 1766, »Febern allmän, torka och därigenom missväxt, föga skogsvillebråd».

År 1767, »Missväxt tillfölje af kall vår och rågnig sommar».

År 1768, »Likaledes».

» 1777, »Skadade torkan».

» 1787, »Årsväxten svag af langvarigt rägn, koporna gängse».

Ann. Under 8 år -- 1767—1787 — förekommer ingen anteckning, likalitet som under 10 åren mellan 1777—1787.

År 1788, »Torkan skadade säden, spanmalen god och striel».

År 1789, »Total missväxt genom kall och rägnig väderlek; skogen utblottad; hungersnöd», — enligt en annan uppgift »På några ställen härlig årsväxt».

År 1790, »Total missväxt».

» 1791, »Härlig växt till korn, rågen hann ej mogna».

År 1794, »Feber gängse; årsväxten svag tillfölje af kall och rägnig sommar».

År 1795, »Samma förhållande, som nästföregående år».

År 1796, »Skäligen god årsväxt».

» 1797, »I alla afseenden dåligt år».

» 1798, »Dödlig, koppepidemi».

» 1804, »Mindre godt år».

» 1809—10, »Missväxt, feber- och koppepidemi, stor dödlighet».

År 1811—12, »Missväxt, feber och koppor gängse, stor utflyttning».

År 1814—15, »Årsväxten svag, feber gängse».

» 1828, »Svag årsväxt».

» 1832—33, »Totala missväxtår, stor utflyttning, kopporna epidemiska».

År 1836, 1839, 1842, 1845, 1846 och 1849, »feber och allmän missväxt».

År 1855, »Kopporna gängse, svag årsväxt».

» 1858, »Närvfeber gängse».

» 1863—64, »Missväxt, det senare året svårartad närvfeber gängse».

År 1867, »Svår missväxt».

» 1868, »Årsväxten skadades delvis af torka och hagelfall; sommaren annars varm. Sädesafkastningen icke riklig, men säden utmärkt strid och god».

Ifrån år 1743—1868 — en tidrymd af 125 år äro således 46 nöd- och totala missväxtår antecknade. Bland de 125 åren ha endast 8 fått epitetet »härlig årsväxt»; 71 saknar all anteckning. Lämnas ur beräkningen de 71 oantecknade åren såsom hvarken goda eller dåliga, så få vi hvarje fämte å sjätte år godt. Detta bekräftas ock närmelsevis af erfarenheten för öfrigt.

Under de 12 åren — 1860—1872 — som jag regelbundet hvarje sommar arbetade i Lappmarken, inträffade endast två goda somrar — 1861 och 1868 — då frosten ingen skada gjorde, men väl torkan på sina ställen. -

År 1872 var folkmängden, som nämnt är 2,183 personer *), hvaraf:

A *Besuten*:

a) fullvuxen, öfver 15 års ålder	951	
b) barn 0—7 års ålder	308	
c) » 8—15 » »	<u>321</u>	629

B *Obesuten*:

B¹ *med egna bostäder*:

a) fullvuxen, öfver 15 år		66
b) barn 0—7 år	33	
c) » 8—15 » »	<u>23</u>	56

B² *utan egna bostäder*:

a) fullvuxna		300
b) barn 0—7 år	57	
c) » 8—15 » »	<u>29</u>	86

Summa 771 1,317

*) Folkmängden 1893 var 3,454 personer.

<i>Således i special sammandrag:</i>		pros. af hela befolkningen
Fullvuxne	1,317	60,33 %.
Barn om 7 år	398	18,23 »
» » 8—15	373	17,08 »
<i>hvertill kommer:</i> fattig- och roteljon	51	2,34 »
Sytningshjon	44	2,02 »
	Summa 2,183	

Utaf denna folkmängd var då (1872):

Vansinnige	3	0,14 »
Blinda	5	0,23 »
Döfstumma	6	0,27 »
Oäkta barn	6	0,27 »
Orkeslösa af ålderdom	60	2,75 »
Fälda för brott	15	0,69 »

Den s. k. tärande befolkningen, d. v. s.

fattig-, sytnings- och roteljon till-

hopa 95 personer

Och barn t. o. m. 10 år (analogt med

föregående) cirka 565 » utgör

tillhopa 660 » eller

30,5 % af hela folkmängden; den »närande» således 69,5 %.

Hemmans mantal utgjorde år 1867:

Skatte	6 ¹²³ / ₁₉₂ ,
Skattegångna kronohemmau . . .	15 ¹²⁹ / ₁₉₂ och
Icke skattegångna nybyggen . . .	<u>7¹¹/₁₂</u> 30 ¹³ / ₄₈ .

*) Den s. k. slödderaktiga lösa befolkningen, som i många af landets sydliga lands- och i synnerhet stadskommuner är en landsplåga, är okänd här; tiggeriet ytterst sällsynt.

År 1892:

skatt	13 ⁶⁷ / ₁₉₂	mantal
krono	19 ²⁵ / ₁₉₂	»
	<hr/>	
	32 ²³ / ₄₈	mantal.

Antal hemmans rökar 233 och
» torp och backstugor 29.

Årlig sådd i tunnor utgjorde:

Råg 18,5	30,5	hektoliter,
Korn 659	1086,56	»
Potatis 195	= 321,5	»

Årlig produktion till afsalu uppskattades i penningvärde:

Smör	för 45,600	mark,
Ostar	» 200	»
Skinuvaror	» 17,200	»
Kött	» 4,000	»
Trävaror	» 1,000	»
Tjära	» 400	»
	<hr/>	
Summa	68,400	»

Årlig konsumtion uppskattades likaledes:

Kaffe och socker	6,500.
Salt	5,160.
Tobak	6,000.
Spritdrycker	4,800.
Bomullsgarn och tyg	2,000.
Lin- och hampvaror	600.
Brödföda, som äfven under de bästa år ej förslår af ortens egen produktion, måste köpas, f. n. i årligt medeltal för cirka . . .	67,000.
	<hr/>
Transport	92,060.

	Transport	92,060.
Kronoutskylder, enl. uppbörd år 1893		412.
Kommunala utskylder f. n. circa		3,300.
Prästerskapets aflöning i natura prestationer, som torde kunna uppskattas i penningvärde till omkring		5,600.
	<u>Summa</u>	<u>101,372.</u>

Prästerskapet uppbär ett lönetillskott af staten: kontant 800 mark, 49,464 hektoliter korn och 41,22 hl:r hälften korn och andra hälften råg af kronans tionde spanmål från kronoupplagsmagasin. Enl. medelmarkesgångs-pris utgör spanmålen 184 mark 48 pi, hvadan pastors statslön gör 983 mk 48 pi i kontant.

Vi ha förut visat att produktionen till afsalu gaf i penningvärde 68,400 mark och konsumtionen och andra utgifter utgöra 101,372 mark. Således uppstår en brist af cirka 33,000 mark, som fisket, renhjorden och — halnbrödet måste betäcka.

Kreatur fanns i socken år 1872:

Hästar	330 (enligt uppgift år 1892	365)
Kor	2,034 » » » »	2,221)
Får	2,240 » » » »	2,268)
Renar	7,500 » » » »	11,548 *)
Hundar	261	

Svin och höns, dessa matnyttiga djur, äro så godt som okända hos lappmarkens allmoge; i ett eller annat herreman (tjänstemans) hus — andra herrar än

*) Denna stora tillökning torde hufvudsakligast härleda sig däraf att ett par nomadfamiljer från Kautokeino för några år sedan inflyttat.

tjänstemän fins icke i Lappmarken — finner man både svin och höns och djuren trifvas förträffligt. I detta afseende äger samma förhållande rum i hela Kemi- och i stor del af Uleå-härad.

Sodankylä sockens innevånare ha varit lappar. När desse infunnit sig i orten, är fullkomligt obekant, och innan sådant skett, måste orten ha varit öde och tom, ty det ges icke den ringaste antydning, ej en enda den minsta tradition eller minnesmärke, som skulle tyda på existensen af något folk före lappar i denna trakt.

När lapparne infunnit sig här, är som sagdt obekant, *) men ända till omkring år 1638 voro de ensamme »herrar på täppan». Vid denna tidpunkt synes nybyggare finnar ifrån Kemi och Kemiträsk hafva

*) Baron v. Düben antar att Lapparnes uppträdande i nordnorden står i samband med de stora folkrörelserna mellan åren 300 och 400 före Kristi födelse, då skyterna tumlade om i mell- och östliga Ryssland. »Möjligen» — säger han — »är det för dem lapparnes västra förtropp gått in på Skandinavien (Finland naturligtvis inbegripen) och från den tiden de kalla sina fiender tjuder». Från åttonde århundradet af vår tidräkning kan man med tämlig säkerhet följa Lapparnes historia, säger baron v. Düben. Det fins för öfrigt en öfverraskande rikhaltig litteratur — mest vetenskapliga arbeten — öfver lappmarken och lapparne, börjande från Tacitus och fortsatt af en mängd Skandinaver, Tyskar, Fransoser, Engelsmän och ett fåtal Finnar: Porthan, Sjögren, Castrén, Rein och Lönnrot. Hr v. Düben namnger icke mindre än några och 30 författare på detta fält, en hel mängd små brochyror och turistbrief oberäknade.

inträngt på platsen och börjat idka någotslags jordbruk. Samtidigt anförde lapparne klagomål hos myndigheterna däröfver att »nybyggarna ifrån Kemiträsk förstörde skogarne genom svedjande och brännande, och härjade renbetesmarkerne samt intogo med våld och list deras (lapparnes) bästa boningsplatser» o. s. v. Man finner af dessa klagomål hur sjukt det kändes för de arme nomaderne, som undflytt våldet, så att säga, så långt vägen räckte, men blefvo icke dess mindre förföljde af »civilisationens välsignelser» i det deras dyrbaraste egendom, skogarne, renbeten, brandhärjades, deras renhjordar dels bortröfvades och dels — jämte annat vildbråd — undan branden nödgades fly och hjordarnes ägare med våld bortdrefvos ur sina vid fiskrika sjöar anlagda kotar. Det var då — Gud gifve att det ej måtte alltid så blifva — den svagares lott att lida, med tårar och blod plikta för att han var svagare än hans bödlar. Rätt faus då — måtte det icke så alltid förblifva! — endast för den starke.

Ifrån Magnus Ladulås' till Gustaf Wasas tid voro lapparne utsatte för den förres i scensatta underkufnings- och beskattningspolitik, hvares värkställande uppdrogs diverse personer och korporationer bland hvilka de s. k. Birkkarlarne — en slags handel idkande menighet, bestående af väster- och österbottningar, Tavaster m. m. — äro mest kända redan från 13:de seklet, då lapparne ännu vistades i de obebodde skogarne i mellersta Finland. Undan de rofgirige Birkkarlarnes våld och list nödgades de arma nomaderne vandra steg för steg allt högre mot nordén, där vi numera finna endast några tusen själar dväljande i Finlands, Sverges, Norges och Rysslands ogästvänliga fjälltrakter,

hvärest de icke håller alltid fått njuta frid. Till och med Gustaf Wasa stadfästade till en början Birkkarlarnes privilegier, men den folkvänlige furstens vaksamma öga upptäckte dock snart oskicket och följden blef den att lapparne fingo tämligen god ro ända till år 1673. Bl. a. år 1638 anförde lapparne klagomål däröfver att nybyggare från Kemi och Kemiträsk anekterade deras (lapparnes) bästa boningsplatser, fiskevattnen och jagtmarker samt svedjade och brände skogarne, sålunda förödande fågel och annat vildbråd. Änskönt Landshöfdingen Melcher Westerstadh sistnämnda år bl. a. strängeligen förbjöd nybyggarne att på något sätt ofreda och förfördela lapparne, existerade oskicket likaväl. Bl. a. hade en viss Pähl Pelkoinen omkring år 1660 bosatt sig s. s. nybyggare i Kemiträsk och därifrån gjort ströftåg inom lapparnes områden, utöfvande svedjande, jagt och fiske, anläggande kotor på lapparnes platser samt öfverfallit dem som oftast med hugg och slag. Vid tinget i Sodankylä den 4 Mars år 1672 föreföll följande:

»Anno 1672 den 4 Martij. Enär Härads Vinteringh höltz med Lapparne af Kemj Lappmarken uti Sodankylä by. Närvarandhe Cronones Befalldningsman Wäl:tt Arendt Grepe, och dhe såto i Nembden som i Protocollet förmäles:

Såsom Pael Pelkoinen, en Nybyggare ifrån Österbotten, hafver för 8 eller 9 åhr sedan, nedsat sigh opå Lapparnes af Sombie, Kemikylä, Cuolajerfvi och Sodankylä byars uhrminnes gamble dölder och Bahlsteden tvert emot dee gamble bref, som framfarne Konungar uthi alla nåder hafve gifvit Lapparne, hvaruthinnan dee blifva confirmerade vihd sine gamble

ägor och legenheter i skogh och marck, jemvähl den doom, som den oppå Häradstinget i Kemj A:o 1669 fallen är, hvilken lyder, att så frampt Påål Pelkoinen hafver, som af Lapparne klagat är, satt sigh opå deras ägor och mark, då skulle hans kåttor förstöras, och han ther ifrån sigh förfoga, hvarom Lendsmannen i Kemj Johan Willam, tillika med trenne tollfmän ransaka borde, thet ock dee sedermera efterkommit hafva, och förmedellst deras Skriftelige Attest betunna, det Pelkoinen hafver satt sigh 2 mijl inom Lapparnes Bäfverbruk, och än tå lengre in på deras gamble dell-der och bohlställen, för hvilken orsak skull och så uthaf Vällborne Herr Landshöfdingen Johan Graan oppå Lapparnas andragne klagemåhl, så A:o 1665 den 16 Martij, som A:o 1671 den 27 Decembris resolverat, och Befallningsman Väll:tt Arende Greepe pålagt är, det hans Pelkoinens kåttor skulle icke allenast förstöras och honom derifrån drifvas låtha, uthan ock Påål för sådant lagföras. Men orsaken, hvi detta icke tillförende skiedt är sade Befallningsmannen Lapparne sjelfve deels varit vållande, som icke hafva velat vidh anfordran låta någre af sine medell giöra Propharsen föllie, sådant med honom att ställa i värket, uthan alltijdh befreuktedt sigh blifva af honom Pellkoinen, medh hugg mötte och öfverfaldne, dertill med, sade han, dhen i Häradzdomen bevilliande ransakningen icke blifvit af dee der till förordnade Synemännerne, förrän nyligen, dock igenom hans pådrifvandhe, efterkommin och fullbordader, och han således förr detta, icke säkert kunnat med Executionen fortfahra, Altså och emedan detta omsijder hafver nådt sin ricktigheet, dy blefve nu icke allenast någre Lappar med Propfos-

sen Nils Jönsson dijt sende att nederkasta Pellkoinens kåtor och bohlstellen, uthan ock honom vidh samma tillfälle, den 1 hujas pålagdt, att comporera Lapparne härom till svars för Rätten, hvilken sigh och på tinget her i Sodankylä iustälte och af Lapparne anklagades, så för den våldzvärkan som den skada han dem i all den tijdh, medan han dersammastädes valt, dem i een och annan måtte uthi deres näringssökiandhe till fogat och hinderlig varit hafver, begiärandes att han dhärföre straffas så och påläggias måtte, dem deras skada upprätta, hvarmedh denne Påål Pellkoinen tillspordes, af hvad skiähl, eller med hvars tillständh och minne han hafver understådt att sättia sigh på deras ägor? Hvertill han svarade, dett hans Herre, Baronen och Sveriges Rijkes Rådet, Höghvällborne Herr Claes Stiernschiöld, hvilken han skatter åth, skall hafva förmedelst dess Befaldningsman Johan Rimahl, gifvit honom skrifteliget tillständh, hvilken skript han säde nu icke medh sigh hafva, utan föregaf Rihmalen tagit den igen af honom; dock intygadhe Befallningsmannen Arendt Grepe deremot, att Höghbemelte Herres honom meddellte Skrift lydde, det Pellkoinen allenast skall settia sigh nedh vid Kemj Träsk att boo på ett ödes hemman, men ingalunda hadhe han fått tillständh flyttia derifrån, in opå Lapparnes ägor eller inom deras gränzer, som samma Skrift läset handlar, med Befallningsmannen vittnade. Spordes, huru långt det är emellan Kemyjärvi Träsk, eller den orthen, hvarest han hadhe lof i förstone att nedsettia sigh, och der han nu boor? Svarades af honom sielf, »4 mihler vara ifrån det rummet, der han i 4 åhrs tijdh bodde Airasvarannänä (Airasvaaranenä) vid Kemjjerfvi träsk,

och tijt han sedan flytiadhe, thet och Lapparne medh honom sannade, till hvilket flyttiandhe han föllgaf sig bevekt det Engeslandh som dher fans, emot thet vidh hans första boostelle inthet sådant ämpne är till åker, eller Engesbruk, framläggjandes och beropandes sigh derhoos opå fordom lagläsarens i Österbotu, Sahl: Jacob Hanssons Nycarli utgifne doom af åhr 1646 den 16 Julij, efter hvilken han förmeenar sigh varidit berettigat till den orthen att flyttia, som han nu i 10 åhrs tjidh bekiände sigh bōdt hafva, men samma doom angår allenast samfällt Träskiefiske medh Lapparne och Kemjboerne uthi Kemjjerfvi Träsk, och icke något boostelle i Lappmarken. Så föregaf han ock inga vissa Råer. eller skilldnader finnas emellan Lapparnes och Kemj boernes Ägor, hvaremot Lapparne igen använde och sadhe, Träsket Kemyjerfvi hafver all ålder varidit deras rätta eller gamla skillnad, hvadh skogen vidhkommer, och den näringh the reethar, med Bäfverbruk, Reenskiutande, och annat sådant, längre opføre i Lappmarckens sokie; men fiskerijet i sielfve träskät, samt ickorns skiutande i skogen derhoos, äga dhe samfelt, hvilket jemvehl nu befans komma öfverens med den påberopade Häradsdomen, som Pellkoinen inladhe. Vijdare frågades Lapparne, hvadh och huru stor den skadhan vara må, som Påål dem i medlertijd opå deras ägor medh Bäfverbruk och Reenskiutande dem tillfogat hafver, Svarade den vara omöjeliget att kunna vetta eller nempna den skadhan, beklagadhe, att han dem start inpass åhrligen hafver giort, villreenar fellt, och Bäfver för dem fångat, föruthan andre villvahrar. Påål Pellkoinen förmantes allvarligen, sielfvilligt att bekienna, huru många Bäfrar han förmedellst

i all den tid han fångat hadhe på Lapparnes ägor? Svaråde, icke mera än 4:a iualles, sampt 2 eller 5 villreenar åhrligen fäldt thet han med Edh erhålla ville, beklagande, i thet öfriga (och sedan honom till gemötes fördes, huru illa han sigh theruthinnan hade försedt, att hau emoot sin Nådhiga Herres Skrift och then retta förståndh hadhe tranfereradt sitt förriga bohlstelle ifrån Kemj träsk lengre opp inpå andras ägor:) det han förmedelst Befaldningsmaunens Rihmalens tillskyndande var kommen, att settia sigh neder på be:te ortt, eftersom vidh hans förrige bohstelle in: tet hööland fans, högeligen derjempte bediandes, att icke Högste Rettan medh honom derföre Skierpas måtte, hvarmed ock Lapparne omsider sin präntension på skadeståndes refusion eftergåfvo: detta åhrendet togs sedan i betenckiande af slöts till följandhe

Sentens:

Alldenstundh Rätten utaf föregången Ransakuingh sampt dertill förr detta förordnade Synemäns gifne bevijs, befinner, att Tårparen eller Nybygggiaren Påål Pelkoinen hafver, så vehl uthan höga öfverhetens minne, som sin egen Herres, Baronens och Sveriges Rijkes Rådets Höghvällborne Herres Herr Claes Stiern. skiölds honom meddelte Skrifteliga tillståndh, allenast uthaf sielftagen dristighet, förfogat sigh ifrån det rum och ställe vijelk Kemj träsk, hvarest honom i föstone var lofgifvet och beviljadt att boo, och för några år sedan, nedsatt sigh opå Lapparnes i Kemy Lappmark, gamble bohlställen eller eenskylltdt tillhörige ägor, och dersammestedes i varande tijd tillfogat dem intrångh, uti deras näringh, medh Bäfverbruk, fiskiande samt villreenars fällande, som han sielf nu för Rätta hafver

tillstådt; Dy skall han från sådan våldsamheet böta, 40 D:r Sölf:r m:t efter det 28 Cap, i Konungabalken; S. S. och ehuruvähl han derjempte lijkämtigt samma Capitel borde upfylla och refundera Lapparne all deras i så måtto tagne skadha och bekåstnadt, lijkvähl och såsom de opå inkommen förböön, lete nu sin Rätt i detta måhlet falla, allenast han medh det första förfogar sigh ifrån deras marck och ägor, alltså vill ock Rätten dervidh förblifva låta, och honom för des refusion förskona, påläggandes honom derhoos hermed dett han till föllie af Vällborne H:n Lrndshöfdingens Anno 1665 och sedernehra A:o 1671 derom gifne Resolutioner, sampt tings Rettens i Kemj den 8 Martij 1669 fallne dom, med det alldraförsta förfogar sigh alldeles ifrån Lapparnes ägor och tillhörige marck, på sitt förrige boolstelle, eller tillförordnandhe rum vid Kemj träsk igen, så att dem icke vijdare intrång af honom framdeeles tillfogas må, och skall han derjempte betala dee 7 uthskickade Personers omak, hvilka hafva, efter ordre, nu varit dijt reesta att nederkasta och förstöra hans Kåttar eller booställe, nembl. uthi ett för alt 2 R:d eller thes värde. Datum Tingsställe ut supra.

Henric Wijnblad.

Häradsdomare.

(L. S.)

Af tidigare för lapparne gysamma dom och akter — som förvaras dels i Utsjoki och dels i Sodankylä kyrkoarkiver, upptagas här följande:

(Under N:o och rubriken 3) Konung CARL IX:s Protectorial för Lappallmogen att utan intrång af Bircke-

karlarne få idka sitt fiske och annan näring m. m. af d. 14 Junii 1602.

Wij KARL med Guds Nåde, Sveriges Rikes Re- gerande Arffurste, Hertig till Sudermanland, Närliche och Wermeland, gøre vitterligit, at Cronones Under- såter och Lappar uthi *Kimi* Lappemark, synnerligen i *Kittelle*, *Sodenkill*, *Päldoiürff*, *Küdkaiürff* och *Mansülka* hafve her för oss warit, och udi Underdånighet klage- ligen tillkennegifvit att Birkekarlarne och någre Bönder skole tilfoga them oförret och intrångh upå Träsk och Fiskevatn i thet, at the med våld tilbiude att bruka samme theris fiskie. Bidiandes ödmuikeligen att the för:de theres Träsk och fiskie watu obehindret och oplatztat bruke och behålle måge, aldenstund the theraf rettigheet utgöre. Så hafve Wij deres ödmuike begeren uthi så måtto nådigest ahnsedt, och them Vårt Försvarelse bref Nådigest meddelet och therföre tage och anamme them med hustru, Barn, Legehion, huus, hem, ägor, närby och fjerran, rörligit och orör- ligit, inthet undantagades af alt thet the äge uthi Vårt Furstelige hegn, fred, wärn och försvar för alt öfver- våld och orätt til Lag och rätte, så att ther någon för mener sig hafva them något att tiltala, då skall thet ske Lagligen och icke elliest. Der Våre Befalningsmän, Birkekarlar, så och alle andre, som för vår skuld vele och skole gøre och låthe, måge wetta sig effterrätte. Icke görendes them heremot hinder eller förföng i nå- gon måtto. Af Stocholm den 11 Junij åhr 1602.

C A R O L U S.

(L. S.)

Lasse Christierson.

(Under N:o 5 och rubrik af:) Landshöfdingen *Melcher Werensteds* alfvarliga föreställning till *Kemjträsk* bönder, at ej förfördela Lapparne hvarken i anseende till skog eller fiskevatn af d. 22 Julii 1638. (original). —

Hennes Kon. Maj:ts Alles Wår Nådigaste Utkorade Drottning och Arffurstinnes trooplichtige tienare och Landshöfding öfver öster Norlandhen Så och Ståttollere upå Ulå och Caijanaborgh. Jag *Melcher Werenstedh* till Uttsåæl och Landa. Giör hermedh vitterligt att aklhenstundh efter:ne Lappar ifrån *Kemj* Lappinark Matts Thomasson i Somby Hanss Hansson i *Kemij* Niels Mijckilsson i samma by Mijchel Sarri-sson i Kuolajerfvi Supplicando tillkenna gifwa och sig besvära öfver:den oförrätt, som dem utaf *Kemy* Böndher uti *Kemy* Träsk tillfogas, Således at *Kemj*träsk boer fiska och fara i deras skogar medh svedie huggandhe och brännande deregenom diuren försvinna och sålundha skinvarurna dhem ifrån komma; deregenom dheé måst sin föda hafva skola, Såsom och emedhan Sal. och Höglöfligh i åminnelse Konungh CARLS Breff daterat i Stockholm den 14 Junij 1602 lydher at öfver:ne *Kemj* Lappar deras träsk och fiskevatten obehindrat och oplasset utan nogra intrångh eller Inpass niuta och behålla måge, hvarföre upå H. K. Maj:ts wegner befales alfvarligen Nybyggarne *Kemjjerfvi* boer att dhee jungelundha tillfoga före:ne Lappar nogot inpass eller förfong upå deras skogar eller fiskievatten utan at dhee blifva vidh sin gamla häffdh och fiskerij efter Konungslige breffs lydelse, herutinnan Befallningsmannen Lapparne assisterlig och bijständig vara skall, har dhe

detta vidhkommer sigh effterrätta. Datum Ijå den 21 Julij A:o 1638.

Melcher (L. S.) Werensted.

(Under N:o 6 och rubrik af:) Lagmannen *Jacob Nycarlii* dom angående Lapparnes frihet at utan hinder få fiska i *Kemiträsk* m. m. af d. 15 Julii 1646 (Original).

ANNO 1646 den 15 Julii höldtes Laga Häreds Sommar Tingh medh Allmogen aff *Kemij* Sochn Närvarande H II. Landshöfdingen Vällborne *Erich Åkeson Soop* till Hammar och Kåhltårp store Befallningsman W:lte *Hendrich Corten* och flere beskedhelighe godhe Män som tå försambladhe voro:

N ä m b d e n

<i>Anders Jönsson</i> i <i>Liedakala.</i>	<i>Hendrich Laito</i> ibidem.
<i>Jacob Oloffson</i> i <i>Paakila.</i>	<i>Class Tårfvine</i> i <i>Lautiasari.</i>
<i>Hendrich Kaprack</i> i <i>Klemåla.</i>	<i>Hans Nijlsson</i> i <i>Kyrckoby.</i>
<i>Jacob Peerson</i> i <i>Ilmåla.</i>	<i>Peer Olofson</i> i <i>Terfvoila.</i>
<i>Olof Peerson</i> i <i>Simo.</i>	<i>Lars Peerson</i> i <i>Lapinniemi.</i>
<i>Nijls Jörnsson</i> i <i>Käråis.</i>	<i>Jöns Mattsson</i> i <i>Lapinniemi.</i>

Företrädde effterschreffue Lappar ifrån *Kemj* Lapmarck som ähre *Jacob Matzi* i *Sådänkylä* medh *Nijls Mickellsson Ib:m*, *Johan Matzi* i *Sombio* och *Hans Hackeun* (ell. *Hankeson*?) Ib:m och kärage på sijn och

sijne consorters wagnar till *Kämijärffvi* boer det de göra dem förfångh och förmehna deras fiskerij der sammastädes inläggandes uti Rätten Höglåfligh i åminnellse Konung CARLS breff de dato den 14 Junij A:o 1602 samt sedhermehra fordom Landshöfdingärnes Sal. Ernest Creytzes daterat den 14 Julij 1632 och Vällb. *Melcher Werenstedts* af den 21 Julij 1638 af innehåldh och förmählan det Lapparna ähr tillätet uti bete *Kemijärffi* till at fiskia och fahra med fiskerijt, och androm förbudet at göra dem någon inpass uti någon måttå i synnerhet de nybygggiare som sikh vidh *Kemjträsk* nyligen nedhsatt haffva. I lijka måttå besvärandes sikh öfver Nederbygggiarne det de inträngia sikh opå deras enskylda ägar och håldh vedh Lapparnas bäfver bächiar, Hvarföre blef afsagdt af Rätten att de dermedh endteligen afstå skola medh laga böter tillgörändess och deras fiskieredskaps förbrytelse, låtandes dem Lapparne obehindrat niuta och fahra sijna gamble häfdh bådhe sijua enskylda träsk, marck och bäfverbäckiar så väll såsom ock uti *Kemijärffvi* träsk ifrån Eskilli tijdh eller och något förr och till Olaj eller och något efter, eftersom de af ålder niutet hafva och deras vällfångna breff innehålla, dock *Kemi Järffi* boer förbehållet deras gamble häfd pro qvota, hvarutöfver inga inpass Lapparna göra skola anten medh Svedhiebrännande eller ander nyttigheeter vara dem förnähr. Actum ut supra.

(L. S.) *Jacob Hansson.*

Nycarlus.

Uppå Rättens vägnar förbindhes hermedh *Kemi Järffi* boar att dee inte oförrätta eller förhindra Lapparna ifrån deras gamla häfd, dee hafva haft uti

Kemijärvi efter Kongliga och andra lagliga Bref; men dee der här emoth bryta eller giöra, då skola dee vara förtänkta att svara till allan skadhan dee lidha, utan och plichta som andra förbudsbrytare, her dee vethe sigh fullkämbligen att efterätta. Datum *Kemj* den 13 Julj A:o 1653.

Jacob Hansson.

Nicarlus.

Efter år 1675 inslögs åter ett motsatt system lapparnes underkufning börjades åter, som synes bl. a. af ett i Sodankylä kyrkoarkiv förvaradt fragment ur ett tingsprotokoll för den 15 Januari 1691. Det är synbarligen samme Pål Pelkoineu, som åter förekommer, men numera får rättens försvar. Protokollet börjas: »Frankom för Rätta Pål Pelkoineu och Nils Perttinen. (Perttineu?) i Sombio *), hvilka sigh besvära och klageligen tillkienna gifva att Kemi Socknenes Nederbyggare vilja hafva them ifrån Lapps-katten och Nedersocknens skatt och tunga — — — att de af Amiralen och Landshöfdingen Hans Klerk i Umeå den 5 Juli 1681 erhållit Confirmation och stadsfästelse att »bebyggia i Lappmarken och under Lapps-katt. frij för Kneckte och annan socknenes tunga efter Hans Kongl. Maj:ts Placat gifven Calmar den 27 Sept. A:o 1675» (dokumentet sönderrifvet och illa medfaret).

*) »Sombio by» har väl fått sitt namn af Sompiojärvi, som ligger cirka 8 mil NNO från Sodankylä kyrka. Byn bestod den tiden naturligtvis af s. k. lappbyar. I anseende därtill att betesmarkerne för renhjorden här i trakten voro goda, bildades här en större lappby, som hade marknadsplats och utgjorde ett särskildt tingslag för sig. Det är från detta tingslags ting som protokollet i fråga emanerat.

Vidare bekräftas detta myndigheternas mot lapparne inslagna förföljelsesystem af ett den 3 Mars 1682 sålydande »Förbud till Pastor G. Tuderum: Såsom denna passvisare Vellförståndig Pååhl Pellkon sigh besvärar, att han hafver utgjordt till sin Kyrkoherde högh och Vellerde D. Gabriden Tuderum Tijonde af alla sina aflar och fördenskull sigh förvägrar att uthgöra Cronones lagstijonde. Så emädan sådant sträfvar emott II:s Kongl. Mag:ts nådiga placat som är uthgångin om Bönderna som sigh i Lappmarken neder-sättia ty förmodar man att D. Pastor herefter een förändring skie låter såsom uthi de andra Lapmarks Församlingar skier Så att förb:te Pål Pälekon ej vidare orsaak fåar sig häröfver mehra att besvära. Hermedh den gunstige Läsaren Gudhi troligst befallatt. Datum Sodankylä den 3 Martii 1682.

Arendt Greepe.»

Nu åter råkade lapparne i trångmal: under namu af nybyggare — om i verkligheten några dylika infunno sig — uppträdde åter Birkkarlarnes hejdukar, bland hvilka ofvannämnda Pähl Pelkonen *) synes ha varit ganska svår. Det oaktadt gick det dock länge nog innau lapparne blefvo utjagade från Sodankylä terrängen. Ännu år 1730 synes de hafva utgjort, om icke flertalet, åtminstone en ganska stor del af församlingens befolkning, hvilket framgår ur Kyrkoherden Henrik Wegelius' i Sodankylä kyrkoarkiv sakrika berättelse af år 1751, där det säges:

*) Efter honom finnes en by vid Kemi älf i närheten af Kemiträsk sockens gräns, som heter *Pelkosenniemi*.

»Då jag kom hit (skedde 1730) var Kemi Lappmark öfveralt i tämlig välmåga; större delen lappar hade tillräckligen af tama reuar, på vildren, foglar, bäfrar och andra skinnvaror var en god ymnighet, hvarmed de för mycket billigt pris uppköpt sig af här årligen resande handlande Ryssar miöl och andra förnödenheter. Nybyggare, som för mer än 100 år sedan intagit de bästa boningsplatser här, sitta vid sina stora förmåner och privilegier i mycket godt välstånd, medan de i åker, äng och boskap intet gifva altför många i landsbygden (d. ä. ner i landet) efter, utgörande till Cronan intet stort mer än utfattige lappar; men till sin präst efter eget behag som är ganska ringa. Många af nationella Lappar, hvilka långt för detta begynt bruka jordar och föda boskap, må föga verre än Nybyggarne, hälst de som varit flitige; men hvad blotta Lappar, af hvilka i denna församling är ett vackert antal, vidkommer, så är deras fattigdom och uselhet större, än hon kan beskrifvas —»

Lapparnes tid efter annan hos myndigheterna anförda klagomål öfver nybyggarnes själfrådiga framfart, hade icke bättre påföljd än att frihet att anlägga nybyggen i Kemi Lappmark tillförsäkrades hvarje landets välfräjdade inbyggare genom Kongl. Placat för den 27 September 1673, hvarefter nybygges väsendet synes hafva tagit ökad fart, men först omkring 1750 öfvergåfvo äfven en del af lapparne sitt nomadiska lefnadssätt, därtill tvungne af en härjande pest bland renhjordarne och började idka åkerbruk, »hvilket de efter nybyggarnes föredöme med drift utfört». — Kampen mellan nomaden och nybyggaren var, som synes, långvarig nog, och sannolikt, ja nästan säkert är att

större eller största delen af lapparne vid tiden i fråga drog till fjälls högre norrut till Enare och Utsjoki — måhända ock till Kautokeino och i Ryska Lappmarken — och en ringa del kvarstannade såsom nybyggare i Sodankylä; — i motsatt fall synes det otroligt att lapparne så hastigt som händelsen nu är, blifvit utrotade att det för länge sedan ej fins en enda lapp i socken. *)

Sodankylä folket är rena finnar både till språk och seder och det är därför på ganska klena grunder man talar om folkets Lappska ursprung, som en del författare tillåtit sig. Icke håller torde Lapparnes Finska ursprung på grund af »språklikheten», stå på särdeles säker botten oaktadt sådant slägtskaps antagande förfäktats bl. a. af våre celebre landsmän Castrén och Sjögren m. fl. Herr Düben i sitt förutnämnda arbete förkastar, som det synes på goda skäl, denna teorihållbarhet.

Vare nu härmed hur som helst, vi sysselsätta oss icke med etnologiska spekulationer, utan helt enkelt med saker som ha afseende på ekonomiska spörsmål. —

Sodankyläbon är, som af det förutsagda torde framgå, jordbrukare likaväl som hans rågrannar i söder; naturresurser för åkerbruk och i synnerhet för dess oskiljaktiga följeslagare, ladugårdsskötsel, saknas håller icke, om ock dessa resursers tillgodogörande kräfver ett tungt arbete, tålmod och aldrig tröttnande seghet — alt egenskaper som äro hemmastadde i fol-

*) Några personer af Norske lappar ha på senare tider inflyttat i socken.

kets naturel. Stränderna af de talrika vattendrag, som äro belägna inom sockens område, omfatta stora arealer af ängsodlingsmarker, hvilka såväl genom sedvanlig rödning som isynnerhet medels vattendämningar och s. k. öfversilningar kunna förvandlas till gräs-växande fält af stora dimensioner. Särskildt vill jag här påpeka en trakt västerom Kitinen älf, som med ett kollektivt namn kallas *Pomokaira*, där ofantliga arealer för gräsodling tjänliga lägenheter förekomma. Likaledes, ehuru icke så storartad omfattning, i trakterna »Löysäkkä» -- en trakt där Sotkajoki och Riipi-joki sammanflyta — samt utefter Kelujoki, Löytöjoki, Kelujärvi, Kiuru och Riesto trakter m. m.

Enligt å orten anställd geografisk affattning innefattar Sodankylä socken:

	279	tunnland	tomter och vägar,
	1,219	»	åker,
	3,480	»	åkerjord,
	8,351	»	äng, förutom s. k. mossängar,
	8,580	»	ängsjord, sådan som med största lätthet kan odlas,
	615,122	»	vattensjuka skogsmarker, bärande mest granskog,
†	1,584,813	»	torr mark, växande hög furuskog,
	298,326	»	torr mark, växande låg tallskog. (blifvande hög skog),
	305,554	»	dels kala och dels buskbeväxta fjäll,
	77,238	»	kala (skoglösa) bärg,
	952,384	»	mest skoglösa, eller med en ringa del så godt som värdlös skog bevoxne mossor och myror, samt
	46,331	»	sjöar och vattendrag, eller inalles

3,896,699 tunnland = nära 2 miljoner hehtar.

Afdrages från denna ytvidd de för åker- och ängskultur absolut otjänliga arealer: fjäll, skoglösa berg, vatten samt de ytor som äro egnade endast för skogväxt -- allt tillhopa 2,312,262 tunnland — så återstår en äfven efter vår tids begrepp odlingsbar jordareal af 1,584,937 tunnland = cirka 792,000 hektarer. Minskas sistnämnda areal ännu ytterligare till $\frac{1}{10}$ del = cirka 158,000 tunnland — hvilket för ingen del är för högt taget — och då den nuvarande odlade jorden, efter förhanden varande folkmängden utgör cirka 3,2 tunnland på person, så kunna 49,375 personer få hvarje sitt 3,2 tunnland att odla.

En ort med dylika resursar borde icke med skäl kunna kallas vanlottad, som bl. a. vår fräjdade landsman M. A. Castrén kallar Sodankylä. Han säger näml. uti sina »Resor till Lappland år 1835» bl. a. följande: »I allmänhet är ifrågavarande socken (Sodankylä) i anseende till sina materiella tillgångar onekligen den mest vanlottade orten i hela Finland — — —»

Sannt är väl att folket i Sodankylä, likalitet som i andra ödemarksbyggder, lefver sötebrödsdagar, men vanlottad på materiella medel för ekonomisk bärgning är det icke, hvilket framgår af det nyss anförda. — Att bryta bygd i vildmarken, är för ingen del ett angenämt göra; — sådant har det finska folket i nordens emellertid fått kännas vid under många århundraden, men steg för steg har kulturen — om ock långsamt — eröfrat mark. Så har det gått och så kommer det med Guds hjälp att gå äfven hvad särskildt beträffar Sodankylä. Man måste i sanning beundra specielt Sodankylä folket för dess utomordentliga seghet och lifskraft, som mäktat bevara sin tillvaro under århundra-

dens kamp mot köld och pest och andra svåra fiender. Redan vid tiden då lapparne ensamt voro ortens invånare och långt senare var befolkningen beständigt utsatt för Ryska karelarnes röfvare- och plundringståg med mord och brand, hvartill de s. k. Birkkarlarnes rofferier under namn af skatt sällade sig, hvarjämte det härliga sällskapet kompletterades af frost, pest och hungersdöd. Då »riehui sota raivossa ja halla poltti peltoja —» då »kodot konnut poltettiin, ja vaimot, lapset murhattiin —» som skalden säger.

Om dessa fäjder bära vittne än i dag som är, icke allenast sockens namn Sodankylä (krigsby) utan ock många andra ortnamn och traditioner, som i denna dag lefva i folkets minne. Så finnas namn: »Venäjänmaailman kosket» i Luiro, »Venäläisten kenttä» norrom Sompiojärvi sjö, »Sotakoski» i Jesiö älf, »Vaijunkoski» och »Kamukkaniva» i Kitinen älf, »Sotatunturi» och »Sotataival» vid Ryska gränsen, en trakt som ännu är en djup vildmark och hvarest Sodankylä folket enligt tradition, beständigt måste hålla utkik för att gifva signal om fiendens antågande. Dessa ryska röfvarehorder, som i regeln skola hafva farit fram med en raffinerad grymhet, skall ha framträngt ända till Kautokeino trakter, plundrande lapparnes renhjordar och annan egendom och mördande på ett fasansfullt sätt enhvar som råkade i deras väg. —

Den fåtaliga befolkningen nödgades använda list för att skada sina starkare fiender. Bland en mängd traditioner härom intages här blott en, som blifvit mig vänligen meddelad af en gammal Sodankyläbo — den lydes såhär:

»En *Laurukainen*, *) en vän till lapparne, spelar i folksägnera en stor rol. Han skall genom list ofta hafva förgjort lapparnes vedersakare. Så skulle Laurukainen en gång, en vinter hafva blifvit tillfångatagen af lapparnes fiender och tvungits att blifva deras vägvisare till lapparnes platser under hotelse med döden ifall af vägran, men med löfte om riklig belöning i motsatt fall. L. mottog anbudet med låtsad glädje. Fienderna hade hum om att en stor »lappby» — lappar med sina hjordar — vistades i trakten af Pyhätunturi och dit skulle L. ledsaga dem — så skedde ock. En dag anländer truppen med L:n i spetsen på Pyhätunturi och spejade efter lapparnes rökar. L:n förklarade att lapparne ej vågade ha stora rökar om dagarne för att icke röja sin by för fienden och föreslog att man skulle hvila sig till afton och sedan i mörkret öfverrumpla lapparne. Detta förslag syntes fienderna godt, såmycket hällre, som de voro uttrötta af många dagars skidande. Efter mörkrets inbrott begaf sig tåget med Laurukainen i spetsen med eldbloss i ena handen. Han hade föreskrifvit fienderne att de skulle hålla sig tätt tillsamman endast några famnar efter honom och då de sågo att han, Laurukainen, kastade sitt bloss högt upp i luften, var det tecken att lappbyn var helt nära och att de då isynnerhet skulle störta fram alt hvad tygen höllo. Då L. sålunda hunnit nära kanten af en tvärbrant djup klyfta mellan två fjälltoppar, kastade han blosset upp i väd-

*) Enligt sägen en från Arkangel förlupen slaf, men född någonstädes i Kajana trakten, därifrån han blifvit s. s. fånge förd till ryssarne och blifvit slaf, men lyckats rymma, hvarefter han, för att hämnna sina lidanden, spelt fienden spratt på spratt.

ret och smög sig själf osedd i mörkret på sidan bakom ett högt stenblock, men fienderna störtade förbi honom i klyftan och omkommo. — Laurukainen underrättade lapparne sedan om utgången, hvarefter lapparne utsågo platsen till »Sieida» d. ä. offerplats, hvaraf Pyhätunturi fått sitt namn. Dylikt spratt skall Laurukainen hafva spelat en annan fiendetropp på Pallastunturi och låtit den omkomma i den s. k. Var-kaanhuru mellan Himmelriiki och Pyhäkero, topparne.

En annan gång hade Laurukainen sällat sig till en fiendetropp under förebärande att han kunde anvisa dem rika byten. De vandrade så under L:s ledning och kommo till stranden af en sjö, där de funno båtar, men sågo inga människor. L. pekade på en stor holme i sjön, sägande att därpå fanns två stora gårdar bakom skogen och föreslog att man genast skulle ro till holmen. Komne dit visade han fienderne riktningen hvarefter de skulle gå genom skogen och finna gårdarne — själf ville han icke gå dit, sade han, ty han var bekant där och ville därför icke visa sig såsom fiendernes vägvisare; han ville hällre vakta båtarne under tiden. Förslaget antogs, men fienderne lämnade dock en man af sina jämte L. att vakta båtarne. Möjligen misstänkte de L. för svek. Sedan L. antog att fienderne voro tillräckligt långt utom synhåll i skogen, ihjälslög han sin kamrat, sägande: här har du betalning för det du en gång var min grymme vakt, samlade i största tysthet och hast alla munförråder, vapen, yxor o. s. v. i en båt och sköt de öfriga i sjön, hvarefter han satte sig i den hvori varorna voro inlastade samt rodde ut. Han hade hunnit jämt så långt från stranden att fienderne, som skrånande

och hotande återkommo, emedan de funno holmen obedd, icke kunde komma åt hvarken hans eller de öfriga båtarna. Fienderne bådo L. sägande: »Laurukainen, Laurukainen vackra hvithåriga gosse, kom tillbaka, hvetegröt skola vi koka åt dig med mycket smör i och med silfversked skall du få äta!» Då fienderne sågo att böner icke hjälpte -- ty den som icke kom åter var Laurukainen naturligtvis — hotade de sägande: »smält tenn skall du få i halsen då vi träffas». Fienderne omkommo gifvetvis på den obebodde holmen. Denna händelse tros hafva passerat vid Unari sjö.

Vidare skulle L., då han en gång med renar tvungits att skjutsa en fiendetropp, hafva genom bränning af håret på sin bästa ren till den grad vanstäldt densamme att fienderne, hvilka förbehållit sig fritt val af renar, förbisett L:s bästa. L. hade ställt sig som den sista i tåget, men vid mörkrets inbrytande och litande på sin rens snabbhet körde han förbi tåget och med en väldig sabel, som han medhade gömd i sin pulka, högg han hufvudet af hvarje af fiendens manskap.

Vaijukoski i Kitinen älf berättas hafva fått sitt namn däraf, att styrmannen — en lapp — låtit en med fiender och byte lastad båt förgås mot stenar, sedan han själf räddat sig genom att hoppa uppå en stor sten i forsen. — Ett dylikt spratt skall Laurukainen hafva spelat ryssarne vid Antinköngäs i Rovaniemi.

Desse fienders, de ryska karelarnes röfvarefärder, ha lyckligtvis för länge sedan upphört, de finnas till

numera endast i dunkla hågkomster — himlen vare lofvad att folken, såväl som den enskilda människan, kunna glömma sina smärtor, när den gudagåfvan, hälsan, återvinnes!

Sodankyläbon har, liksom hvarje annan ödemarks befolkning, ännu två svåra fiender att bekämpa och öfvervinna, nämligen *okunnigheten* och *frosten*. Lyckas man besegra den förra — hvartill goda utsikter före finnas, i det bland andra ljusare framtid lofvande företeelser, en högre folkskola *) sedan år 1873 är i värk-

*) Denna skola har att tacka sin tillkomst prosten Herman Ingmans familj. (I. var näml. pastor i socken till 1872.) Skolan hann icke blifva verklighet förrän han sistnämnda år flyttade s. s. pastor till Kuusamo, men skolsaken hann likväl blifva välförberedd; så att skolan som sagt blef verklighet. Isynnerhet hans älste son Anshelm och då i orten tjänstgörande forstmästare Albert Sivén med fru voro ifrigt värksamma för saken. Jag inregistrerar här desse aktade personers namn så mycket hållre som folkskolefrågan då var ny och rönt intensivt motstånd icke allenast af allmogen utau ock till en stor del af prästerskapet. Ära därför hvarje man och kvinna, som värvat för den höga saken, som arbetat för ljusets spridning äfven i de aflägsnaste byggder af det älskade fosterlandet! Till en början är värkan ringa, det är gifvet, men det är dock något, ty det ges ju ännu ett stort antal mindre kommuner i vårt land, där till deras skam ingen folkskola finnes. I Sodankylä skulle, för att någorlunda motsvara behofvet, behövas fyra skolor till: en i Sampio by vid Riesto hemman, belägen omkring 90 km. från kyrkan, en i Alaperä by å Pelkosenniemi, en i Unari och en i trakten af Peuraniemi hemman vid Kitinen älf. Därhän bör man sträfva i en närmaste framtid, ty under nuvarande förhållanden för det första hämmar skolans värksamhet genom de långa afstånden mellan byarne och, för det andra, är det ju en uppenbar orättvisa mot de aflägsna byarne att endast kyrkobyen åtnjuter skolundervisning.

samhet -- så kan man med tillförsigt hoppas att äfven den senares makt med tiden skall varda bruten. Den tid är kommande och kommer säkert -- mycket, mycket långsamt förstås -- då äfven denna ödemark finnes förvandlad af en intelligent befolkning till rikt prunkande åker- och ängsfält, bekransade med hög skog växande höjder, de där nu stå gråtmulne sörjande sin härliga skrud, som farelden fordomtima beröfvat dem.

Man hör icke sällan påstående att åkerbruket vore omöjligt på en så högnordlig latitud som t. ex. Sodankylä. Detta är dock ett slags kvasiteoretiskt funderande, som jäfvas af erfarenheten. Endast där, hvarest odlingsbar jord saknas, är odlingen omöjlig. Sädesodlingen är visserligen vanskelig, t. o. m. omöjlig i frostömma trakter, i trakter som äro omgifne af vidsträckta sumpiga skogar, skogbeväxte myrgr o. s. v. ur hvilka kälen aldrig smälter, ens under den varmaste sommaren. men sådant är ju i hufvudsak icke beroende af en orts geografiska läge, utan helt enkelt af själfva fältets omöjlighet att blifva uppvärmdt.

Jag erinrar mig en liflig tidningspolemik för omkring 25 år sedan, i hvilken polemik en förstasigpääre påstod och sökte med ur luften gripna argument bevisa att sädesodlingen vore omöjlig i orter, som höjde sig högre än 200 à 250 fot öfver hafsytan; frågan gälde naturligtvis i främsta rummet vårt land, erkännerligen den nordligaste delen däraf. År 1862 var ett ganska svårt missväxtår här i norden. Jag råkade då den farligaste tiden -- i början af Augusti månad -- vistas inom Muonioniska socken på Saari hemman, beläget på en holme i Jerisjärvi sjö, som har ett läge af

800 fot öfver hafvet. Natten mot den 3:dje augusti var en svår frostnatt, den onogna säden frös öfverallt; men på Saari hemman, där sädesväxten stod synnerligen frodig, men helt grön, inärktes icke den ringaste skada -- sådan har hvarken för eller senare inträffat här till följe af frost. Den omgifvande sjön skyddar sädesodlingen å hemmanet, oaktadt dess geografiska läge. Det ges platser så högt upp som mellan 68 och 69 breddgrader, där frosten aldrig skadar årsväxten. Jag har sett oskadade potatisblad å stränder och holmar af Enare sjö i medlet af September månad och detta det minnesvärda missväxtåret 1867.

Dessa äro visserligen endast undantag, förekomna blott i trakter som äro omgifne af större sjöar, hvars värmeutstrålning skyddar växtligheten för frostsador, men alldeles samma värmeutstrålning ger en i en fullständigt torrlagd jord växande skog -- så talar erfarenheten. Endast sommarens korthet och vinterns längd äro ofelbart sammanknippade med en orts geografiska läge. Kulturväxter med lång utvecklings- och mognadsperiod, äro naturligtvis olämpliga i orter med korta somrar. Våra vanliga sädesslag, råg, korn liksom rotväxterna potatis och rofvor -- äfvensom en stor mängd köksväxter, som föga odlas i länet, men som med största fördel kunde odlas -- erfordra ej synnerligen lång sommar, därest väderleken under växt och mognad är någotsånär gynsam. Isynnerhet kornet, som f. n. mest odlas i våra högnordliga byggheder, kräver endast ett par månader lång gynsam sommar. Det är inte på långt när oerhördt i Sodankylä, Kittilä mfl. lappska och därtill gränsande församlingar, att kornet skördas 7--8 veckor efter sådden. Detta vackra

resultat främjas hufvudsakligast af det oafbrutna ljuset, som är värksamt från medlet af Maj till närmare slutet af Juli, under hvilken tid solen står öfver horisonten dag och natt. Denna månader långa dag förlänar växtligheten i nordén en oerhörd kraft och är odlarens därstädes mäktigaste bundsförvandt.

Med det ofvansagda har jag för ingen del velat förorda sädesodling f. n. såsom hufvudsaklig odling i Sodankylä och därmed jämförliga frostömma trakter. Tvärtom skulle jag önska att denna odling tills vidare inskränktes till det minsta möjliga och däristället gräsodling och ladugårdsskötseln intoge främsta rummet, ty sädesodlingar i stort under närvarande förhållanden, ja århundraden framåt, är fåfäng möda. Jag har blott velat påpeka att orten i anseende till dess geografiska läge är icke omöjlig för sådan odling; men den aflägsnare framtiden är på långt när icke tröstlös.

Sodankylä temperaturen, *) såvidt densamme har inflytande på åkerbruket, är nu ungefär lika med den

*) Det vore nöjsamt att här anteckna temperaturförhållanden i Sodankylä, men i anseende därtill att dylika observationer icke blifvit regelbundet gjorda, nödgas jag utelämna allt sådant. Man vet emellertid att Sodankylä i vintertid är den kallaste ort i vårt land, ty man har icke sällan observerat jultiden och i Januari månad, att temperaturen gått ned ända till -56° C. Denna synnerligen låga vintertemperatur är en följd af ortens aflägsenhet från haf och af de synnerligen vidsträta sumpiga skogstrakter, hvilka till stor del gömma osnulten kälé äfven under den varmaste sommar. Sommartemperaturen däremot går vanligen ganska högt. År 1868 observerade jag en dag i Juli i Orajarvi by $+33^{\circ}$ i skuggan. Denna sommar var

i Gallien för ett par tusen år sedan. Det är både intressant och lärorikt att här citera en fransk historieförfattare Guizot. Han berättar nämligen i sin Frankrikes historia följande: »Om vi i en hast blefve förflyttade tjugo eller trettio sekel tillbaka till hvad då kallades Gallien, skulle vi där ej iigenfinna Frankrike. Samma bärg höjde sig där, samma fält utbredde sig, samma floder runno fram; intet är förändrat i landets naturbeskaffenhet, men dess utseende är nu helt annat; i stället för våra af växlande omfångsrika alster fyllda fält, skulle vi se djupa träsk (morais) vidsträckta, sedan vegetationens urtid helt och hållet åt sig själfva lämnade skogar, uppfyllda af vargar, björnar, t. o. m. uroxar eller stora vilda tjurar och elgar, djur, som numera påträffas endast i de kallaste trakterna af nordöstra Europa — — —». Stora hjordar af svin, nästan lika vilda som vargarne, irrande kring skogar och fälten, dresserade till lydighet endast för vaktarens piska och pipa. Våra ädlaste frukter, våra bästa grönsaker voro okända; de ha blifvit till största delen införda till Gallien från Asien, Afrika och från nya världen. En kall och bister temperatur härskade då i Gallien.

visserligen ovanligt varm och torr — torkan skadade betydligt årväxten — men äfven under vanliga somrar, under högsommaren — Juli till medlet af Augusti — är temperaturen ganska hög. Likväl finns det platser, där temperaturen den varmaste dagen stiger knapt öfver 0. Så hände t. ex. samtidigt som jag i Orajärvi observerade + 28°, mitt biträde, som tagit nattläger vid Löytöjoki, fann + 1° och mot morgonen — 0°. Så olika äro värmeförhållandena i en ort med ringa odling; skulden härtill är icke ortens i dess helhet geografiska läge. Att årsmedeltemperatur med 8—9 månader lång vinter är låg, faller af sig själf.

Floderna fröso alla vintrar, så att de kunde befaras med åkdon; och tre eller fyra sekler före kristna tidräkningen bodde på det vidtomfattande området mellan oceanen, Pyreneerna, Medelhafvet, Alperna och Rhen föga mer än 6 eller 7 miljoner människor, förande ett rått lif — mellanåt inneslutna i låga mörka boningar, de bästa bygda af trä och lera, täckta med grenar och strå utgörande ett enda rundt rum, öppet för dagens ljus endast genom ingångsöppningen, dörren. -- -- --

Motstycke till i denna skildring berörda folklif finner man numera knappast i Ryska lappmarken; de Finska, Norska och Svenska lapparne stå ojämförligt högre i kultur än Guizots ofvanbeskrifne Galler; och af detta ruskiga Gallien har uppstått det sköna Frankrike — detta har skett genom *odling*, om ock landets geografiska läge därtill bidragit mäktigare än denna faktor kan göra det i Norden, t. ex. i Sodankylä. Här erbjuda sig emellertid själfmant vissa jämförelser, som icke tyckes resultera Sodankylä till nackdel: kulturen i Gallien för två à tre tusen år sedan var — enligt ofvannämnde historieskrifvares utsago — ingen; ungefär dylikt var tillståndet i Sodankylä för cirka 250 år sedan. Galliens (Frankrikes) folk står nu högt i kultur, som vi veta, men detta arbete är 2—3,000 år gammalt. Sodankylä folket står ej så högt — med undantag af dess höga sedliga kraft, som det Franska folket aldrig kommer att uppnå —*) men dess arbete är, som sagdt, endast ett par århundradens. Galliern

*) ty »Här vilseförer ej passionens villa;
Bland fjällarna är lifvet lungt och stilla».

har arbetat under gynsamma naturförhållanden, hvaremot nordbon — speciellt Sodankyläbon — haft och har fortfarande att bekämpa en karg natur jämte andra fiender. Får Sodankyläbon fritt arbeta på sin andliga och materiella utveckling under lika lång tid som Galliern har gjort, skall han icke behöfva blygas för den senare. Sant är visserligen att t. ex. jorden för Sodankyläbon aldrig kommer att gifva den rikedom af alster som stå till buds för sydlänningen, men därpå ligger heller icke hufvudvikten. Den sanna lyckan består i förnöjsamhet och för ernåendet af detta mål har han naturresurser tillräckligt. Om således Fransmannen finner sig lycklig med sina viner, sin stora rikedom af frukter och sina extravaganser, och Sodankyläbon med sin feta mjölk, sina rotfrukter och sin aldrig svigtande moraliska stadga — så äro båda jämförliga med hvarandra — endast med den skilnad att den senare har företrädet.

Sodankylä folket bor i timrade hus — lappbönningar (klåtor) finnes för länge sedan alsicke s. s. bönningar icke ens hos den fattigaste; de s. k. rökpörten äro numera ytterst sällsynta. En stor mängd bönder har propert byggda såväl bonings- som uthus, de förra med ordentliga spiselugnar. Särskildt rum för främmande fins i de allra flesta gårdar; annars bo och syssla alla familjens medlemmar vanligen i det i regeln stora pörtet (pirtti) i all synnerhet vintertiden. Sofplatsen i pörtet är vanligen golfvet, därå halm utbreddes med yllefilt, vanligast luden renhud däröfver och

halmbolster eller något dylikt till hufvudgård. Ordentliga sängar i pörten äro sällsynta hos den fattige bonden liksom madrass af dun eller fjäder. I främmandrum i de »bättre» bondgårdar finner man ordentliga sängar med tillbehör. Pörtet hålles gemenligen så varmt att man sofver utan täcke och har ändå såpass varmt att man svettas duktigt; annars anser man rummet icke tillräckligt varmt. I många förmögne bondgårdar finner man ordentliga sängar inrättade äfven i pörten — varma sommartiden sofver man hälst i uthusen, bod- och stallkullar o. s. v. med uppspända tält öfver sofplatsen till skydd för mygg och flugor, hvaraf, i synnerhet af den förra fins en stor ymnighet under högsommaren, så att nattro utan tält är alldeles otänkbar både inom- och utomhus. I renlighetsväg i allmänhet är ganska mycket öfrigt att önska; likväl finner man åtskilliga bondgårdar, där en berömvärd renlighet och ordning är rådande äfven i hvardagslifvet. Sommartiden är renligheten i allmänhet bättre än under vintern såväl i boningar som beklädnad. I vintertid är badstugan näranog den enda rengöringsapparat för den yttre människan. Badstugan eldas regelbundet åtminstone två gånger i veckan — onsdag och lördag —; andra tvagningar äro sällsynta under vanliga hvardagslifvet.

Beklädnaden är enkel, men i allmänhet ordentlig, bestående mest af hemgjorda grå vadmalsbyxor och rock för män och likaledes hemgjorda ylle eller halfylle kjolar och tröjor för kvinnor; i haldagsdräkten har på senare tider äfven fabrikstyg, t. o. m. utländsk kram — för att ej tala om det skräp som Archangeliter sprida öfverallt — fått insteg hufvudsakli-

gast hos kvinnor. Allt lintyg köpes, emedan hvarken lin eller hampa odlas på orten, hvilket dock borde kunna ske åtminstone beträffande hampan och hvaregenom råvara för hemslöjd skulle förvärfvas, åtminstone för husbehof. Till vinteröfverplagg nytja karlar kortare fårskinnspälsar, vanligen hemgjorda, eller, enkannerligen de som har att mera syssla i skogen och köra med ren, renskinnsuddar. Kvinnorna åter, som i vintertid uteslutande syssla hemma nytja s. s. öfverplagg med bomull stoppade koftor af ylletyg. — Likväl har denna enkelhet i beklädnad — som allmänt existerade i orten ännu ett par decennier sedan — under senare åren mer och mer fått ge vika för modernisering, så att numera nästan allt, som hör till beklädnad, köpes hos handlanden, till stor skada för hemslöjden och den gamla aktning och vördnadsbjudande odölmanna grå vadmalsdräkten.

Renlighet i boningsrum är i allmänhet bristfällig; dock ges det en mängd bondgårdar där renlighet och god ordning äro rådande. Öfver hufvudtaget är förhållandet härvidlag ojämförligt bättre här, än i många trakter af norra Savolaks och Karelen och folket i allmänhet mera intelligent, än i sistnämnda trakter.

Husdjurens skötsel — hvad renlighet beträffar — är i allmänhet dålig; stall och fähus hålles rena och djuren tvättas endast i ytterst få undantagsfall. *) Stallen äro kalla och med få undantag illa försedda, otäta i golf och väggar. Det är lätt att föreställa sig hvilka grymma lidanden djuret får utstå uti ett dylikt stall

*) Detta torde dessvärre vara förhållandet i de allra flesta allmogehem i vårt land.

under den långa vinternatten i en köld af 40—50 grader. Fähusen äro i allmänhet bättre försedda mot köld, men i regeln smutsiga och osunda, ty ingen annan luftvexling, än den genom dörren under tiderne då boskapen »stillas», förekomma. Kreaturen matas ganska väl, hästarne med hö och något halmhakkelse blandad med agnar (silppu) hvori mjöl blandas efter råd och lägenhet, till dricka ges i allmänhet varmt vatten hemvid. Hornboskapen matas ock hufvudsakligast med hö; mjölkkon matas ej med torra halm utan uppkokad med renmosse. Mossan upptages på sen hösten innan den frusit, rullas i sferiska limpor och sedan de hårdfrusit på marken, hemsläpas på första vinterföret. Detta kok, antingen enbart af renmosse eller vanligen blandat med hö, halm eller agnar, är en mycket begärlig soppa för hornboskapen. Denna föda ger icke mjölken oangenäm smak, utan snarare tvärtom; gräddbilningen blir rikligare säges det. -- Får hålles jämt så många som erfordras för familjens beklädnad — icke flera -- ty man beräknar ganska riktigt att en mjölkko är vida nyttigare än ett antal får, som förtär samma mängd af foder. Man sträfvar ock i allmänhet därhän att kunna hålla en mjölkko för hvarje person af familjen — då anser man sig tämligen burgen. Denna sträfvan är ock allmän såväl i lappmarkens härad hos den icke nomadiserande befolkningen, som ock i Kemi härad. Mjölkhushållningen vidlåder brister, ty önskvärd renlighet och omsorg är icke allestädes rådande härvidlag. Mejerihandteringen är så godt som okänd, men är det att hoppas att denna för vårt land så viktiga näringsgren skall i en snar framtid vinna insteg äfven här och säkert skall

/an,

/a

i hast uppruffa ortens ekonomiska välstånd, så mycket mera som, på sätt förut blifvit påpekadt, här ges ovanligt riklig tillgång på ängsodlingsjord, hvarföre ladugårdsskötsel och i följd däraf mejerihandteringen ha en stor framtid för sig. Befolkningen är annars mycket mån om sin ekonomiska bärgning. Själftilliten är här liksom i öfriga lappmarkens och Kemi härads församlingar allmän. Tiggeriet anses skamligt, hvarför det förekommer sällan.

Storskiftes förberedande arbeten äro som bäst under handläggning. Någon s. k. metodisk skattläggning har aldrig öfvergått orten, utan ha lägenheterna uppstått genom provisionella nybyggesutsyningar, af hvilka nybyggen sedermera, efter vid anläggningen beviljade frihetsårens utgång uppstått s. k. kronohemman, hvaraf en mängd sedermera blifvit skatteköpta och äges med fri odalmannarätt här liksom annorstädes i landet. Att stora arealer skog komma att tillfalla kronan vid storskifte, är gifvet, enär — som ofvan blifvit påpekadt — hela den tallskog bärande arealen utgör 1,8 millioner tunnland. Vål är socken besvarad af vidsträckta skoglösa och fländiga mossor, hvilka, ifall ortens n. v. skattläggningsmetod (den efter det vissa tunnlandtalet) tillämpas som sig bör, vid skeende skattläggning måste gå såsom impediment, men då jordägarens för närvarande hemmans mantal är såpass ringa (år 1894 endast $32\frac{23}{48}$), så måste mycket större areal tillfalla kronan och därtill de skogsmarker som föga eller alsicke förut blifvit afvärkade. Sågindustrin skulle därför ha rikligt med virke att tillgå, mon i anseende till ortens aflägsenhet från hafskusten torde anläggning af sågvärk på platsen föga någonsin komma i fråga,

utan måste timret utflötas utför de lokala älfvar och bäckar in uti hufvudälven, Kemi älf, och vidare utför denna genom Kemiträsk, Rovaniemi, Tervola och Kemi socknar till kusten och där förädlas. Denna flötningaled är nog lång, den mäter från Sodankylä kyrka till hafskusten cirka 450 kilometer. Oberäknadt flötningen utför de mindre bäckar *) till Kåttinen och Luirö älfvar, är det knapt möjligt att timret hinner på en sommar från Sodankylä till kusten. Denna omständighet i förening med ortens ovanligt höga arbetslegor — en dugtig arbetare kan icke fås under högsommaren under 4—5 mark för dagen — gör att timret icke kan betinga sig högt pris på platsen. Ortens ringa folk-mängd gör att alla användbara armar äro upptagne med jordbruksarbeten sommartiden; för större stockflötningensarbeten erfordras därför arbetsfolk från andra orter. Från Savolaks och Karelen, t. o. m. från Ryska Karelen har vandrat folk till dylika större arbeten, som förekommit i Rovaniemi på senare tider; därigenom blifva ock dagsvärkslegorna drägligare.

Industri och slöjd. Någon annan större industriell verksamhet än skogsafvärkning erbjuder orten f. n. och under förhandenvarande kommunikationsförhållanden icke. Visserligen förekommer icke så obetydliga järnmalmsfält på gränstrakten mot Kittilä socken. Malmen — den s. k. svarta eller magnetiska — uppträder i dagen mest å bergen Porkanen, Paktovaara

*) Flötningen utför desse är ytterst beroende af vårfloden: är denne synnerligen hög, så sprider sig virket under flötningen omkring i skogar och försvårar arbetet i hög grad förstås; är däremot floden för låg, så är flötningen omöjlig i följd af vattenbrist, hvartill kommer att dessa bäckar kräfvat mycket rensningsarbete.

och Silmänpaistama, men dessa fält och deras rikedomar får i anseende till deras aflägsenhet och brist på kommunikationer, ligga där ovidrörda till en oberäkneligt lång framtid. Dessa fält upptäckte jag sommaren 1864 och följande sommaren (1865) blefvo de undersökta af framlidne bergmästaren A. Thoreld. Undersökningen gaf vid handen att malmen innehåller i medeltal 65 % järn. Malmen sitter till icke ringa del i den svårsmälta bärgarten kvazit. Att kvaziten icke är öfvervägande stenart, bestyrkes däraf att bärgen — med undantag af deras högste toppar — äro beväxta med ganska frodiga tallskogar. Kalk uppträder ock i dessa bärg, ehuru ej rikligt. Den magnetiska järnmalmen förekommer för öfrigt allmänt i dessa nordiska trakter, hvaremot blodstenen (järnglansa) är mera sällsynt. Kalk förekommer ytterst sparsamt i dessa nordiska trakter; den förekommer endast såsom en ringa beståndsdel i diverse mineralier, men i fast klyft har den tills dato icke blifvit upptäckt. Det fins visserligen å vänstra sidan af Kitinen älf, cirka 37 km. från kyrkån nedåt älfven, ett bärg »Kalkkivaara», en slags kalksten i fast klyft, som på orten begagnas till murbruk, men är enligt geologers intyg Eurit med Dolomit. Geologen A. M. Jernström säger härom uti sitt arbete: »Material till Finska Lappmarkens geologi» II delen Helsingfors 1874: »Till vissa ändamål torde väl den derstädes (Kalkkivaara) förekommande i brist på bättre kalk kunna begagnas, men den måste dock öfverhufvud anses vara af ganska dålig beskaffenhet redan därför, att densamma är mycket förenad af kvarts och andra mineralpartiklar». -- Nämnde del af berörde arbete vidkommer endast Kitinen älfdal med

dess allra närmaste omgifningar, hvarest sagda undersökning gifvit förhanden tillvaron af en riklig mängd diverse mineralier. Beklagligtvis ha dessa högnordliga trakter af vårt land blifvit i geologiskt hänseende ytterst ytligt undersökta. Det är närapå endast tillfällen, som ådagalagt Lappmarkens mineralriktedom, en omständighet, som manar till grundliga vetenskapliga undersökningar af dessa trakter.

På kommunikationsvägar är Sodankylä i likhet med Utsjoki, Enare och Enontekis särdeles vanlottad. En slags primitiv landsväg -- egentligen en gång- eller ridväg -- leder till Kittilä; se där all sommarkommunikation med undantag af båtled utefter älfvarne Kiti-
nen, Luiro och Kemi. På sätt jag förut nämnt har en landsväg från Sodankylä till Rovaniemi varit under byggnad några och 40 år. Denna väglinje utstakades -- om jag minnes rätt -- år 1850. Tid efter annan, några år emellan, har nedlagts arbete på denna vägbyggnad, uteslutande såsom undsättningsarbete under missväxtår. I brist på underhåll har vägen emellertid sedermera förfallit, till dess åter ett nytt ryck gjorts. Sålunda ha broar och trummor, ursprungligen vårds-
löst byggda, förfallit och blifvit åter uppbyggda med samma muntra resultat. Så skall det tagas! Emellertid är denna väg en lifsfråga för Sodankylä socken, hvars befolkning är nödgad att hämta sina förnödenheter, däribland den viktigaste, brödfödan, från Rovaniemi, hvarest -- betraktad såsom upplandsort -- en ganska stor handel bedrifves af f. n. 8 landthandlande. Denne plats, Rovaniemi -- som, inom parentes sagdt, med raska steg utbildar sig till en stad -- är den hvarast Sodankyläbon lämpligast kan afyttra sina pro-

dukter och afhämta sina förnödenheter, hvaribland, som nämnt är, brödfödan är den förnämsta och hvar af, äfven under de bästa år under n. v. odlings- och folkmängds-förhållanden omkring 4,200 tunnor spannmål årligen måste uppköpas från annan ort; och denna ort är Rovaniemi den närmaste och lämpligaste, hvarför ock den nämnda landsvägen är ytterst nödvändig samt bör med det allra första sättas i användbart skick. Den i fråga varande väglinien mäter från Sodankylä kyrka till Vikajärvi, hvarest den kommer att sammanlöpa med landsvägen mellan Rovaniemi och Kemiträsk kyrkor, cirka 119 verst = 127 km. Det är värkligen underbart att denne relativt korta och nödvändiga väg icke kunnat fås i stånd under en tidrymd af några och fyratio år! En landsväg från Unari via Osma till Rovaniemi—Kittilä vägen vid Korinte färgestället — en längd af cirka 26 km. — skulle i hög grad främja Unaritraktens inbyggares samfärdsel.

Komne en gång på kapitlet om kommunikationer i högan nord, kunna vi icke förtiga det allmänna önskningsmålet om en järnväg ifrån hafskusten i Kemi upp till Rovaniemi. En dylik kommunikationsväg skulle otvifvelaktigt uppruffa den lifskraftiga nordiska befolkningens ekonomiska förkofran till en oanad höjd. Denna bana blefve några och 110 km. lång, dragen från trakten af Valmari udde längs västra sidan af Kemi älf och ända till Rovaniemi straxt ofvanom Yli-ruokanen hemman. Banan komme att gå öfver endast tre mindre vattendrag: Kaisajoki, Vares- och Louvetjoki och således kräfva endast små broar; några nämnvärda terrängsvårigheter förekomma ej. Jord-expropriation skulle här icke förekomma i nämnvärd

grad, ty banan behöfde icke ledas öfver odlade ägor och — jag är öfvertygad därom -- oodlad jord skulle jordägare gifva gratis, liksom ock trävirke till byggnader, blott man förstår att rätt ordna saken. Dessutom komme banan i långa sträckor att gå öfver kronojorder, där expropriation ej komme i fråga.

Jag nämnde nyss att i Rovaniemi håller på att utbilda sig en stad. Detta sker själfmant och raskt — det kan ingen mänsklig makt förhindra. Rovaniemi har ock ett sällsynt lämpligt läge för en stad: här sammanlöpa de stora älfvarne Kemi och Ounasjoki sedan de samlat med sig tusenden af mindre tillflöden. Dessa älfvar medla sommarkommunikationen med hela Kittilä socken och Enontekis kapell samt Kemijärvi, Kuolajärvi och en del af Kuusamo äfvensom på långa omvägar — genom Kemijärvi — med Sodankylä. — Sistnämnda sockens allmänhet har att tillryggalägga från Sodankylä kyrka genom Kemijärvi till Rovaniemi dryga 20 mil i stället för 14, då den ofvannämnde landsvägen blefve fullbordad. Om härtill en landsväg från Pello by vid Torneå älf öppnades och leddes till Rovaniemi—Kittilä landsvägen i trakten af Tapio by eller Sinettä såg i Rovaniemi — en väglängd af cirka 6 mil — så ådagalägger en blick på kartan hvilken stor trafik denna väg tillskyndade Rovaniemi öfver västra sidan af gränsälfven, ty uppenbarligen skulle de, som nu äro nödsakade att resa till Haaparanta, hellre resa till Rovaniemi. Härförutom gör sig dag för dag behovet af en landsväg från Rovaniemi upp för Kemi älf till Kuusamo gällande, hvarigenom största delen af sistnämnde sockens rörelse komme att riktas

mot Rovaniemi såsom närmaste afsättnings- och uppköpsort.

Rovaniemi--Kemi järnvägen skulle ofelhart komma i en hast att upprycka jordbruket i de bördiga socknarne Rovaniemi, Tervola, Kemi och Kuusamo, hvarjämte de ofantliga vidder af ängsmarker, som nämnde orter omfatta skulle blifva odlade och ladugårdsprodukterna stiga till en oanad mängd och komma med lätthet till hafskusten och så till världsmarknaden. Dessutom är Rovaniemi ett lämpligt centrum för anläggning af hvarjehanda industriela inrättningar för förädling af dels skogs- och dels mineralrikets alster, bl. a. järnmalmer, hvilkas transporterande från de förut nämnda malmbärgen i Sodankylä under de långa vintrarne, då jordarbeten i regeln få hvila, komma, i likhet med sågtimmer afvärkning och släpning, tillskynda de nordiska socknarnes befolkning en viktig binäring. *) Renhjordar — hvaraf ännu lyckligtvis fins ganska stort antal, innan förföljelsen hinner utrota dem — komme i större skala, än f. n. att användas s. s. dragare för transporterung af t. ex. järnmalm, kalk m. m., hvarigenom transportkostnaderna blefve billiga och själfva djuren dubbelt nyttiga. Det i Rovaniemi förädlade sågvirket komme säkert att med fördel transporteras därifrån till hafskusten på järnväg i stället för den nuvarande nedflötningen af stock, ty sågtimret kan under vanliga förhållanden flötas ned till Rovaniemi äfven från de aflägsnaste stockdistrikt

*) Snickerier, garfverier m. m. inrättningar komme här att uppstå i mängd, så snart järnvägskommunikation kommer till stånd; kronoskogarne finge högre värde o. s. v.

— exempelvis från Sodankylä — på en sommar, hvaremot stocken icke hinner flötas till hafskusten på *en* sommar; järnvägstransporten af varan från Rovaniemi skulle således tillskynda sågvärksägaren till en början ett års tidsvinst, hvarjämte han sluppe allt trassel med laxpaterna i Kemi älf och den virkesförlust, som islossningen i förening med den våldsamma vårfloden i denna älf nödvändigt måste åstadkomma, utan att tala om den förlust, som aflöningen af tusental dyrlegda vräkliga flötarer somrar långa förorsakar. — Landsvägs underhåll, som f. n. är en grym börda för socknarne Kemi, Tervola och Rovaniemi, skulle genom järnvägens uppkomst reduceras till en obetydlighet och således årligen till förmån för produktivt arbete frigöra tusenden af både dragare- och mandagsvärk, som under n. v. förhållanden måste användas såväl för landsvägaunderhåll, som ock isynnerhet för den stora varustransporten från Kemi till Rovaniemi under den dyrbaraste sommartiden, utan att tala om det därmed förknippade djurplågeriet. Att den nyssnämnde varustransporten icke är obetydlig, framgår däraf att en enda landthandlande i Rovaniemi (Tichanoff) ensam införskrifver mera varor än hela Kemi stad tillhoppa. De sju öfrige handlande torde införskrifva två gånger så mycket, så att varuomsättningen i Rovaniemi är tre gånger så stor som i Kemi stad.

Sammansummeras alla här påpekade fördelar för Kemi—Rovaniemi järnväg, så måste man komma till det resultat att denna järnväg blifver dag för dag ett trängande behof, en lifsfråga för den högnordliga lifskraftiga befolkningen; denna befolkning ropar: *Järnväg från hafskusten till Rovaniemi så fort som möjligt!*

Detta är icke hugskott; för min ringa personliga del har jag mer än fyratio års erfarenhet och studium af detta nordiska folks lif, och på grund af denna erfarenhet ropar äfven jag: *Järnväg till Rovaniemi!*

De medel, som för förväckligandet af denna bana kräfves, blifva i hög grad fruktbringande, den kommer att gifva mångdubblad kraft åt den lifskraftiga befolkningen i norden, denna befolkning, som ännu icke liggande på rygg anropar allmänna och enskilda allmosor, utan litat mera på sin egen kraft för tillfredsställelse af sina materiella behof, — må man därför i de maktägandes kretsar bereda den lättnader att vidare utveckla sin inneboende handlingskraft.

Det säger sig själft att vid byggandet af järnväg af detta slag ett billigt byggnadssystem bör inslås, ett system som har afseende endast för ekonomiska ändamål. Dess hufvudsakligaste ändamål är att öppna en trafikled mellan hafskusten och Rovaniemi, utan afseende på Uleåborg—Torneå banan. För att säkerställa dess rentabilitet, bör Rovaniemi—Kemi banan byggas smalspårig. Det fins litet hvarstans fördomar mot de billiga, de s. k. smalspåriga järnvägarna. I vårt land tyckes dessa fördomar vara outrotliga och synes antyda tillvaran af begreppet att materien, för att kunna stå upprätt, här fordrade större basyta, än annorstädes på jordklotet. Striden mellan dessa bägge system är icke ny; segern lutar dock i våra dagar åt det smalspåriga systemet, som i sig innebär en ekonomisk reform af en ofantlig bärvidd.

Redan år 1869 öppnades i Wales den s. k. Festiniogjärnbanan, hvars spårvidd är 2 fot och längd cirka 22 km. År 1870 den 11 Februari föranstaltades

ett stort möte af de förnämsta järnvägsingeniörer från alla världsdelar, för att pröfva banans trafikförmåga. Profvet bestod däri att 90 lastvagnar med skiffersten och 7 passagerare vagnar, vägande tillhopa 226,800 svenska skålpund skulle framskaffas. Farhastigheten var 23,2 km. i timmen, starkaste lutningen 1 på 68 och 3 kurver af 119 fots radie. I det vid sammanträdet hållna protokoll yttras enhälligt bl. a. »att äfven vid öfverfarten af kurver med 119 fots radie märktes knapt någon skakning, i fullaste farten, som på bredspåriga banor är märkbar äfven vid lindriga krökningar. Den 12 samma månad anställdes det andra profvet med en belastning af 494,400 skålpund. Tåget gick först uppför en lutning af 1 på 85 med en hastighet af 8,5 km. i timmen, men hastigheten ökades vid lutningen af 1 på 100. Vid ett tillfälle stannades tåget med flit på uppgäendet af den brantaste lutningen, för att pröfva tågets förmåga att, utan att taga fart på en horisantel yta, förmå gå uppför lutningen. Tåget sattes sedan utan svårighet i rörelse och hade tvänne hvarandra motsatta kurver med resp. 306 och 544 fots radier att passera.

Efter det dessa prof blifvit utförda, sammanträdde kommissionen under hertigens af Sutherland ordförandeskap, och uppläste banans chef hr Spooner en skrift, hvarur inhämtades:

Banan hade från början af år 1869 till sista Juni s. a. haft en trafik af 118,132 tons mineralier, 18,000 tons annat gods och 97,000 passagerare. Herr Spooner yttrade att han i allmänhet rekommenderade 2 fots spårvidd, men ansåg 2 fot 6 tum vara tillräckligt för hvilket behof som hälst. I detta yttrande förenade sig

samstämmit de talrikt närvarande frejlade fackmännen, hvilka enhälligt egnade sin beundran åt banans anordningar och trafikförmåga.

Dylika fakta borde bringa den argaste smalspår-foben till förnuft. Om något, så är det vårt fattiga land, som nödvändigt bör inslä det smalspariga systemet, enkannerligen beträffande bibanor. Kostnaderna för dessa blifva knapt en tredjedel af de bredspårigas under för öfrigt samma terräng- och andra förhållanden. Det är de smalspåriga järnvägarne, som komma att gifva oss miljoner, hvaremot de bredspåriga dränka oss generationer efter generation i tryckande skulder. *)

Men vi skola återgå till Sodankylä.

Af primitiva vägar, ordentligt utstakade gangstigar fordras 1:o från Sodankylä kyrka genom Siurumaa (Ommela), Kelujärvi, Kiurujärvi, Lokka och Riesto till Mutenia, 2:o därifrån vidare öfver fjället Raututunturi till Törmänen hemman vid Ivalo vore af stort behof och 3:o en dylik från Tankajoki utlopp i Kitinen till den sistnämnde stigen i trakten af Nattastunturi (»Nattaspäät») I dessa ödemarker, isynnerhet mellan Mutenia och Törmänen, ha händt många olyckor, i det att med denna vidsträckt vildmark obekanta vandrare, som icke haft råd att bestå sig vägvisare, gått vilse och omkommit. Den första sträckan, från kyrkan till Kiurujärvi är rik på oländiga mossar, nära omöjliga att komma öfver isynnerhet höst och vartiden; denna olägenhet är lätt afhjälpt med en enkel spång af stock, hvaraf nog fins i trakten. På de skoglösa fjällen bör

*) I Sverige har man och på senare tider anlagt korta enskilda banor med denna spårvidd, senast den korta banan Kosta-Lessebo i Småland.

stigen utmärkas med stenrösen, emedan andra märken — stänger och dyl. — bortsopas af stormarne; någon vidare rödjning skulle knappast behöfvas, hvarför denna gangstig icke håller blefve kostsam, -- därigenom vore olyckor af ofvannämnda slag förekomna.

Tjärbränning har aldrig idkats här utöfver husbehof, ehuru därtill lämplig råvara i stubbar, rötter och toppar af kullfallna och stående skeletter af furu är nog ymnig, så att katning af växande träd icke komme i fråga. Men uppkomsten af denna industri-gren, som kunde gifva befolkningen en välbehöflig biförtjäust under de långa vintrarne, isynnerhet då tjärugnar finge användning, så att arbetet kunde ske under vintertid, kan under nuvarande samfärdsel-förhållanden icke komma i fråga utöfver det oundgängliga husbehofvet. Ladugårdsskötseln är, vi upprepa det, folkets förnämsta näringskälla, men för att dessa näringsprodukter skola nå den höjd hvartill ortens stora naturresurser kunna gifva upphof, erfordras det i främsta rummet mycket förbättrade kommunikationer, hvarom jag redan påpekat.

Renskötseln är af stor vigt; det fins knappast någon bonde som icke har renar, och välmågan uppskattas vanligen efter renhjordens storlek.

Slöjdkunnigheten är mycket primitiv, inskränker sig endast för män till förfärdigandet af de enklaste arbetsredskap, laggkärl o. d., hvaremot kvinnorna äro ganska händiga i sina handsysslor; anlag och håg för slöjd fins hos folket i allmänhet men det saknar tidsenlig undervisning, som borde meddelas folket antingen i folkskolan eller genom ambulatoriska slöjd lärare. Vanliga arbets- och körredskap, som i allmän-

het äro ganska primitiva, göras hemma i husen. Sommartiden arbetas mycket flitigt, isynnerhet höbärgningstiden och detta arbete är ej häller det lättaste, ty ängarne, uteslutande naturliga sådana, äro mycket spridda, hvilket naturligtvis i hög grad ökar arbetet. Ifrån uråldriga tider har man vant sig vid att bärga hö af långt aflägsna mossar o. s. v. i stället för — som på flesta ställen kunde ske -- rödja äng vid hemknutarna. Men vanan är makt. Det är att hoppas att storskiftet i någon mån kommer att begränsa denna föga ändamålsenliga ängskultur och gifva upphof till ordnad ängsodling.

Matlagning och matvarors ans och skötsel vidläder många brister. Mjölken skötes i de flesta gårdar mindre snyggt och smöret blir därefter; undantages, förstås. Införandet i folkskolorna af en enkel kurs i matlagning och spridandet af populära skrifter i ämnet bland folket vore enligt min tanke eguadt att förbättra detta förhållande. Matvaror saknar folket i allmänhet icke — sådana erbjuder ladugården, skog och sjö — men det förstår sig icke på att anrätta dem i enlighet med sundhetslärans lagar, hvilket dock är af största vigt för den husliga ekonomin.

Folket i Sodankylä är stillsamt och godmodigt, mer än erforderligt flegmatiskt, hvari det något skiljer sig från Kemi härads äfvensom Kittilä och Muonioniska socknars inbyggare, som äro mera lifliga. Folket i Sodankylä bekänner sig så godt som mangrant till den Laestadianska sekten, några måhända mindre uppriktigt, dock under åtnjutande af statskyrkaus sakramenter. Öfverhufvudtaget är en allvarlig religiös känsla rådande hos folket — grofva (nesliga) brott äro säll-

synta. Brott mot den af uppriktiga Laestadianer strängt i akt tagna nykterheten förekommer väl någon gång — ty det lyckas alltid en eller annan bränvinsimportör att trots strängt förbud, insmuggla dem den ädla saften och då kunna de »svaga i tron» råka i frästelset och göra sig en glad stund för ombytes skull — men därom är föga att tala; folket är i allmänhet berömvärdt nyktert, tack vare Laestadianismen.

Värnepligts institutionens bördan har lappmarkens inbyggare härintills sluppit. Enstaka röster ha på senare tid höjt sig för den beprisade kasernuppfostran äfven för lappmarkens fattiga ungdom. Det är dock att hoppas att lappmarkens ungdom länge måtte slippa denna »välsignelse» och få syssla med mera produktiva och mera förädlande värf vid rödjan det af sina kärr mellan fjällen.

»Mot vinterns stränghet gör också årets blomningstid så mycket större afbrott och helsas därför här med en vida lifvigare känsla än i de länder, för hvilkas inbyggare denna hastiga öfvergång ej finnes; liksom den moderliga kärlekens varma blick ner beveker det barn, öfver hvilket den ej alltid sväfvat. Våren, som rör alla varelser, synes i Norden mer än annorstädes liksom röra naturens eget hjerta, och ger, särdeles i bergstrakter, der öfvergången är hastigare, ett skådespel, som äfven måste genomtränga det dunklaste, mest nedtyngda bröst med en stråle af tillvarelsets ljufva lycka. Den för solens värme smältande snön, som i otaliga bäckar störtar från bergen ned öfver dalarnes svällande grönska; de ur isens fångsel lossade mäktiga vattnen, som med ökad fart framskynda på sina banor; de nästan med ens löfvade träden, ur

hvilka de åter Norden helsande sangfoglarna, liksom druckna af förtjusning, fylla den spänstiga, skära vårluften med sitt qvitter; den i ett haf af ljus simmande himmelen, som snart ej mer vet af någon natt; den fröjd, som benäktigar sig allt lofvande: — allt sammanstämmer i den nordiska våren att ingifva en öfversvämmande känsla af ett på en gång ur långvarig dvala åter vaknande lif. Om denna första öfvergång gör ett starkare intryck, så har den stilla blommande förkofring, som omedelbart följer derpå, ett eget mer rörande behag, genom dess afbrott mot den eljest så ofta *ofruktbara storheten* i den nordiska naturen och genom den skugga af snar förgänglighet, som lägger sig öfver vårens egen skönhet. All naturens skönhet har i Norden ett visst spädt tycke. Det gäller om den utsprickande rosens skära färger, intill den rodnad, som blommar på den nordiska flickans kind; det gäller om det ljusare färgspelet på Nordens himmel, jämfördt med Söderns dunkelblåa luft; det gäller om gräsets och löfvens här mera lifliga, ljusare grönska, hvilken, så sällsamt afbrytande mot vinterns oförändradt kvarstående vitnen, våra dunkla, dystra barrskogar, egentligen är ett bevis på en växtlighetens svaghet, hvilken i Söderns mognare natur och liksom fullblodiga alster ej finnes. Så liknar skönheten i Norden nästan alltid ett spädt och ljuft barn, hvars rörande, oskyldiga täckhet redan i vaggan tyckes bedja om förskoning för den hårda lott, hvaraf det en gång skall till förgängelse dömas; och den skarpa motsats mellan stränghet och mildhet, liflighet och dvala, hvilken röjes i det nordiska årets skiften, gör på detta sätt sin närvaro känbår äfven midt i dess mest blomstrande vår. Dessa

och så många andra utmärkande egenheter, som ljuft eller smärtsamt ingripa i menskliga lifvet, tyckas äfven derför mer i Norden draga människans deltagande och uppmärksamhet till naturen och göra en närmare frändskap till henne och hennes hemligheter, ett både djupare och mer omfattande natursinne, till ett grunddrag hos utmärktare nordiska själar. Redan i Nordens äldsta gudalära och skaldekonst är det detta anlag, som i dunkla bilder och toner uttalar sig; det är ock detta, som, genom odlingen renadt, sedermera i nordisk vetenskap och konst blifvit mest utbildadt». — (Geijer.)

Här slutar jag min korta skildring om Sodankylä med tillönskan att det engång skall unnas detta mångbepröfvade folk en ljusare framtid!

Not till sidan 33.

Ijander hette egentligen Fellman. Härom säger Prosten Jakob Fellman uti sina »Anteckningar om Fellmanska släkten» — tryckt Helsingfors 1847 — följande: »Esaias Mansveti, student 1648 — — — Förordnades samma år — — — till första prest i Kemi Lappmark och fick sin station i Enare, der han bodde vid ett träsk, kalladt Golma Konagasjervi (tre konungars träsk) der fordom Rysslands, Sverges och Norges gränser troddes hafva sammanstött. Oaktadt han lefde der bland de hedniska Lappar till år 1663, samt, efter mångas vitsord, med stort beröm och största slit lade grunden till Lapparnes religionskunskap — — vederfors honom icke bättre verldigt öde, än att han sistnämnda år transporterades till kapellan i Kemiträsk. — — Ifrån år 1663 fick han dock om somrarne bo vid Kemiträsk kyrka, der han började idka jordbruk, men vintrarne måste han

besöka de sju gingerlag Enare, Sombio, Sodankylä, Kemikylä, Kittilä, Knolajärvi och Kitka. — Hans kropp ligger än omultnad uuder Kemiträsk kyrka. — — Denne nitiske prestman dog 1697 efter 49 års tienstetid i Lappmarken, utan vunnen befordran. Hvad man vet, har han utgifvit en afhandling om Kemi Lappmark.

Så långt Fellman. Numera vet man icke i Kemiträsk, hvar Ijanders lik är begrafvet, ty den nuvarande kyrkan i socken lærer vara den tredje i ordning och vid ombyggandet af kyrkan från Ijanders tid, ansåg man den mångbepröfvade nitiske prästmännens minne icke förtjäna ens så mycken aktning att man lagdt ett märke på hans jordiska kvarlevor! — Icke håller har det lyckats mig att få reda på den ofvanämnda af Ijander författade afhandlingen om »Kemi Lappmark». — En berömmande sitat af i fråga varande afhandling har jag sett, men kan nu icke erinra mig hvar. Denna afhandling har väl fått dela liknande vandoliska öde, som för några och tio år sedan drabbade gamla kyrkan i Kemiträsk; den såldes nämligen till brännved för 15 Finska mark.

Namnet »Golma Konagasjervi» lærer ha uppstått däraf, att riksgränsen mellan Sverge—Finland—Danmark—Norge och Ryssland skulle sammanstöta vid Patsjoki (Pasvigs elf) i närheten af Muodkavaara, men gränsen mellan de sistnämnda riken gick vid nämnde älf tidtals än något ostligare och än något västligare, hvarigenom det bildades en liten triangel, som man ej rätt visste hvilket rike det tillhörde, hvarför folket på skämt kallade platsen för de tre konungars rike (Golma kongasriiki). Här i närheten fins ett obetydligt träsk, som uumera heter Evettjärvi. Detta träsk fick då heta Golma Konagasjervi.

Enär allra största delen af Lapparne under Ijanders tid bebodde denna trakt med sina renhjordar och dessutom hade rätt att utan någon särskild skatt idka fiske i Waranger fjord, så påkallades ock prästens ämbetsvärksamhet förnämligast därstädes, hvarför ock Ijander, som nämnt är, bodde där i hela 15 år, 1648—1663.

Not till notan 148 efter raden 21.

22. K. S. Nyman 1872—1877.

Innehåll:

I.

En resa från Rovaniemi till Alten år 1867.

Alten	pag. 104.
Bosekop	» 104.
Enare kyrka	» 32.
Enare präster	» 33.
Enare sockens folkmängd m. m.	» 34.
Enare sjö	» 42.
Enare skogar	» 43.
Finska fiskare i Ishafvet	» 30.
Guldnyptäckt och vaskning vid Ivalo	» 17.
Hammerfest	» 103.
Ivalojoki	» 6.
Kaafjords kopparvärk	» 104.
Kittilä	» 5.
Kyrö by	» 25.
Lars Levi Læstadius	» 83.
Liirinkallio	» 15.
Meltaus såg	» 5.
Ounasjoki	» 3.
Paksujalka lapphoning	» 59.
Petschiekko tunturi	» 58.
Polmak	» 97.
Pulju hemman	» 6.
Renhjordar	» 72.
Reserouter	» 140.
Rovaniemi	» 3.
Sinettä såg	» 4.

II

Tänamynde	98.
Toivoniemi länsmans boställe i Enare	56.
Törmänen hemman	23.
Unarijärvi	5.
Utsjoki socken	65.
Vildrens jakt	28.
Vinkar för resande i Lappmarken	115.

II.

Sodankylä socken. pag. 141—205.

Rättelser:

Sid. 7, rad 4 står: i för,	läs: i och för.
› 10, 11 › väl,	› vår.
› 19, 5 › mot,	› med.
20, › 22 efter ordet ›fröjd›	tillägges ›för›.
› 24, › 4 Afvaljokki,	läs: Afvaljokka.
› 29, › 29 äro framkallade,	› är framkalladt.
30, › 4 › tröfva,	› ströfva.
› 45, not › nedåt,	mycket.
› 46, › 30 › sågblad.	› såghlock.
61, › 2 › troppois,	› utgår.
75, 13 › leder,	› leda.
› 93, 21 › föra,	› före.
› 94, 1 › uppläsande,	› upplösande.
› 95, › 20 › Samma,	› Sommar.
› 145, › 16 › Sjundia,	› Sjundeå.
192, 30 förenad,	föreorenad.

Pris 3 Fmk.

